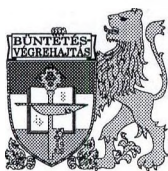

Börtönügyi Szemle

2005. 4. szám

A magyar büntetés-végrehajtási szervezet
szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * Huszonnegyedik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. BÖKÖNYI ISTVÁN

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LŐRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Az előkészítés és a tördelés
a BVOP Sajtókapcsolatok
Osztályán készül.

A nyomdai munkálatokat
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

FLAMICH OTTÓ

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Aleku Mónika fogalmazó, Legfőbb
Ügyészseg; **Dr. Csernyánszky Lajos** ügy-
vezető elnök, Segítő Kezek BVD Alapít-
vány; **Deák Ferenc** ny. bv. alezredes; **Ho-
monyikné Berta Laura** pszichológus, Fi-
atalkorúak Regionális Bv. Intézete, Szir-
mabesenyő; **Joó László** igazgató, Fialat-
korúak Regionális Bv. Intézete, Szirmabe-
senyő; **Jórárt Borbála** egyetemi hallgató,
ELTE ÁJK; **Dr. Király Klára** ügyvédje-
lőlt, Dr. Nagy Magdolna Ügyvédi Iroda;
Kolesza Krisztina kiemelt főreferens,
BVOP Nemzetközi Kapcsolatok és Sajtó
Osztály; **Dr. Lajtár István** egyetemi ad-
junktus, Károli Gáspár Református Egye-
tem ÁJK; **JUDr. Oto Lobodaš**, a szlovák
büntetés-végrehajtás országos parancsno-
ka; **Dr. Lőrincz József** egyetemi docens,
ELTE ÁJK; **Dr. Mezey Barna** dékán, tan-
székvezető egyetemi tanár, ELTE ÁJK;
Mocsai Zoltán ny. bv. alezredes; **Dr. Ru-
zsonyi Péter** PhD, tanszékvezető, RTF Bv.
Tanszék; **Simon Gabriella** nyelvtanár,
RTF Idegennyelvi Intézet; **Prof. Dr. Vókó
György** tanszékvezető egyetemi tanár,
Pázmány Péter Egyetem, Jog- és Államtu-
dományi Kar.

A fotókat **Apró Andrea** készítette.

Szerkesztőségünk olyan dolgo-
zatokat vár a szerzőktől, ame-
lyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra
vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti
vonakozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára),
a fogvatartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, prob-
lematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott
tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria,
pszichológia, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudom-
ányok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgo-
zatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a

Közlési feltételek

felelősséget. A kéziratokat
éppen ezért kérjük írják alá, tűn-
tessék fel munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámu-
kat, lakcímeiket és – ha van – tudományos fokozatukat is.
Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón
is sziveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk min-
denkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel
egyeztetve – a kéziratok stilizálására!** Olyan kézirate-
kat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok
nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza
és nem őrzünk meg!

Dr. Mezey Barna

A magyar börtönügy „hosszú” 19. százada*

A modern büntetés-végrehajtás feltételeinek megteremtése Magyarországon

A történettudomány kedvelt kifejezését kölcsönöztük témánk megjelölésére, mert a büntetés-végrehajtás magyarországi fejlődésére legalább oly jellemző a „hosszú” jelző, mint a történeti jelenségek legtöbbször. Hazánkban a modern büntetés-végrehajtás (sőt, végeredményben ha a tömlöcöztetési praxist nem tekintjük, akkor általában a mai értelemben vett büntetés-végrehajtás) kezdeti dátumait a 18. század utolsó évtizedeiben kereshetjük, míg a polgári börtönügy kibontakozásának befejező aktusait a 19. és 20. század fordulóján túlra kell helyeznünk.

A szabadságvesztés-büntetés intézményesülése

A börtönügy megszületésének alapfeltétele volt szerte a világban a szabadságvesztés-büntetés térnyerése. Ez a ma természetes szankciónem néhány évszázada korántsem számított elfogadott büntetésnek. A büntetőjogban elfogadott vált a szabadságvesztés-büntetés.

Elsőzör, börtönre utaló törvényi rendelkezésektől eltekintve Magyarországon (a Habsburg birodalom részeként) a Constitutio Criminalis Theresiana, Mária Terézia büntető törvénykönyve nyitott első ízben rendszerszerű utat a szabadságvesztés-büntetés előtt. A száműzés, kiutasítás, kitiltás mellett az intézetekben letöltendő szabadságvesztés-büntetésnek két nemét is megfogalmazta: a fogházban és börtönben foganatosított szabadságvesztés-büntetést, de nem hiányzott a szabályozásból a dologház sem.

Ugyanakkor a szabadságvesztést szisztematikusan rendezni kívánó, erősen feudális hatások alatt alakult kódex rendszertanilag nem tudta elhelyezni ezt a büntetési nemet. Így a szabadságvesztés-büntetés egy része példának okáért a kényszermunka-büntetések közé került. (Az egytől tíz esztendő tartamra kiszabható kényszermunka-büntetés egyik típusa volt a fogházban (vagy dologházban) végrehajtandó munkáltatás. A szabadságvesztés-büntetés másik nemét, a börtönt (vagy fogságot) a testi büntetésekhez igazította a jogalkotó.

A Theresianát két évtizeddel később fölváltó Sanctio Criminalis Josephina, II. József büntető törvénykönyvének büntetési rendszere már deklarálta a szabadságvesztés-büntetésre épült. Miután a progresszív jogalkotási termék a halálbüntetést törölte a szankciónemek közül, a verés és a megsegyenítés mellé döntő büntetési fajtaként állí-

* A Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási intézet alapításának 100. évfordulója alkalmából 2005. szeptember 9-én Kaposvárott tartott nemzetközi szimpóziumon elhangzott előadás szerkesztett változata.

totta a tömlöcöt és a tömlöccel együtt kiszabott nyilvános munkát. Az egy naptól száz esztendeig szóló időtartamra kiróható szabadság-vesztést két fokozatba (első és második „grádics”) és három időtartam-csoportba („ideig való”, „tartós”, „hosszas”) sorolta be a jogalkotó.

Magyarországon a Sanctio Jospelinát a császár halálát követően azonnal hatályon kívül helyezték, s a reformok jegyében, némiképpen annak reakciójaként, az 1791. évi országgyűlés életre hívta a Deputatio Juridicát, melynek feladatává lett többek között egy magyar büntető törvénykönyv kidolgozása. A Deputatio Juridicában tárgyalt előtervezet, a Projectum Szirmayanum sorsa látványosan példázza a korabeli magyar felfogást a szabadságvesztés-büntetésről általában. A Szirmay Antal nevéhez köthető östervezet lakonikusan bírálja a modern szabadságvesztés eszméjét. Nem önmagában persze, hanem a magyar viszonyokkal összefüggésben. Vallja és állítja, hogy Magyarországon nem időszerű bevezetése, hiszen nem azonos módon illet mindenkit: a lakosság nagy többségének nincsen szabadság-értéke, tehát nem valódi büntetés lenne számára a börtön. Emellett nehezményezi a szabadságvesztés-büntetéssel együtt járó jelenséget, ti. a mezőgazdasági lakosság elvonását a munkától. A nemesi szemléletmódot tükröző Projectum felfogása lényegében kitartott a polgári átalakulás koráig. A szabadságvesztés-büntetés intézményesülésének fő gátját a nemesi szabadság jelentette, mely ellentétben állott a szabadságelvonó szankciók koncepciójával. Nem is beszélve a dehonesztáló földalatti, rablókkal és zsiványokkal megtömött vármegyei és földesúri tömlöcök lehetőségével.

A magyar fejlődés sajátja volt, hogy a szabadságvesztés-büntetést az osztrák büntető politika honosította meg. 1848-ban ugyan született igazságügy-miniszteri rendelet a börtönviszonyok rendezéséről, az azonban még ha tükrözte is az új felfogást, még nem általában a fogvatartó intézetekre vonatkozott, hanem kifejezetten a pest megyei tömlöc aktuális problémáinak orvoslására irányult. A börtönügy gondozásának fontosságát hangsúlyozta az osztrák büntető törvénykönyv hatályba léptetése. Igaz, 1852-ig formálisan nem deklarálták Magyarországra kiterjedő érvényét, a bírói gyakorlat azonban jobb híján alkalmazta már az 1803. évi Strafgesetz passzusait is. Ezt követően pedig a magyar jog is akceptálni volt kénytelen a döntően a szabadságvesztés-büntetésre alapozott büntetési rendszert. Miután részben az Országbírói Értekezlet, részben pedig a kiegyezést követő rendeleti jogalkotás akceptálta a testi büntetések mellőzését, a 19. század második felében visszavonhatatlanul előtérbe került a szabadságvesztés-büntetés meghatározó jellege, mely folyamatot a Csemegi-kódex életbe léptetése koronázott meg.

Elméleti alapvetés

Magyarországon a 18. században a szabadságvesztés-büntetésnek gyakorlata volt, elmélete annál kevesebb. A szabadság-érték hiánya még a tudományos gondolkodást is megbéklyózta, s ha fel is bukkant néhány munkában a börtön (mint a valóságban létező, igaz főként a nemtelenekekre alkalmazott szankciónem), nem képezte integráns részét a büntetés-végrehajtás elméletének. Ezen nem változtatott a Domus Correctoria meg-

nyitása sem; a szegénységgel kapcsolatos – főként rendészeti irányultságú – gondolkodás nem lépte át a dologházakra vonatkozó politialis elképzelések határait.

A nagy áttörés a reformkorban következett be. Jellemzően nem szakmai, hanem politikai kérdésként bukkant fel a tömlőc a magyar közbeszédben. A magyar liberálisok a tömlőcöt, mint a régi rend egyik meghatározó szimbólumát kezelték, s annak eltörlését, illetve megjavítását politikai jelszökeént tűzték zászlajukra. Így azután a börtönről, mint intézményről, illetve mint szankcióról való gondolkodás erős politikai felhanggal a politikai zóna termékeként került a társadalom elé. Ez azonban nem vont le semmit a „fogházjavítók” törekvéseinek nemességéből, s nem volt kevésbé szakmai a polémia a nyugat-európai vitáknál.

Mint ismeretes, a börtönügyi szakirodalom két irányban bontakozott ki. Néhány mű a nyugat-európai és észak-amerikai börtönrendszerek és fegyházak tanulmányozásából eredő tapasztalatokat szűrte le. (Többek között Bölöni Farkas Sándor, Gorove István, Szemere Bertalan, Tóth Lőrinc kezdeti munkái). Ezek az írások azonban a tünetek jelzésén alig jutottak túl. Amikor szerzőik szembesültek a modern börtönkoncepciók és gyakorlat ismeretében a magyar viszonyokkal, alig voltak képesek többet adni, mint az elrettentő kép reprodukcióját. Miután a hazai fogházjavítóknak pozitív tapasztalatok nem állottak rendelkezésre, ezeknek a munkáknak jelentős része kritikai – feltáró jellegű volt. Munkáikban nagyobb részt foglaltak el a feudális állapotok ábrázolásai, mint az új koncepciók kifejtése.

Azok ellenben, akik a reformmozgalom politikai áramlataihoz kapcsolódva, a liberalizmus felől szemlélték a problémát, továbbjutottak. Balla Károly, Eötvös József, Lukács Móric, s később Szemere már megoldásokat kerestek, kivezető utak után kutattak. Ők egy másfajta nehézséggel találták szemközt magukat: szinte mérhetetlen nehézségek gátolták a börtönjavítás kibontakozását. Talán ezért is jellemző, hogy a kérdés körül fölerősödő polémiában látványosan kettévált a szakmai és az eszmei vita. A gazdasági feltételek hiányára döbbsent újítók gyakran választották a könnyebb utat: szabadon fejtették ki elméleteiket a büntetésről és a börtönről, és igyekeztek nem tudomásul venni a lehetőségek korlátait. A szakmunkák a reformkor parttalan lelkesedésében, töretlen optimizmusában születtek. A fogházjavító mozgalom mindent tagadott, ami a feudális tömlőcügvet jellemezte. Vadonatújat követelt minden kérdésben. „Mivel az akkori viszonyokat az emberi méltóság szempontjából tűrhetetlennek látták, sok vonatkozásban tabula rasa-t akartak” – jellemezte a reformkori liberálisokat Szekfü Gyula. A fogházjavítókra még jellemzőbben vonatkozik ez a tétel: nem kötötte (nem köthette) meg a szellemi szárnyalást semmi; a már meglévőt megsemmisítendőnek, a vágyottat alapoktól építkezendőnek ítélték. A börtönügy kérdését majdnem tisztán szellemi oldalról közelítették meg: eszmék és nyugati modellek alapján vázolták fel elképzeléseiket, korlátoztól mentesen képzelhették el a tökéletes modellt. Nem átalakítani, hanem teremteni akartak. Politikusok voltak, reformerek, társadalmi gondolkodók, nem pedig tömlőcfelügyelők, rendőrök, kapitányok, kriminológusok. Ez segített abban, hogy magyar talajba plántálják a nyugati eszméket: A szerzők kisebb-nagyobb tapasztalataikat összekapcsolták a „nyugati” modellek ismertetésével, apróbb javaslatokat téve a hazai végrehaj-

tás mikéntjére. A szakmai vitában lényegében csak a hallgató szisztéma és a magánrezsim hazai hívei törek lándzsát – külhoni munkák ellenérveit ismételve. Ennek ellenére e mozgalom eredménye lett jó néhány új elv meggyökereztetése hazánkban, miként a munkáltatás általános elfogadása és kötelezése, a szabadságvesztés-büntetés megtisztítása a dehonesztáló hatásoktól, a börtönfunkciók szétválasztása, a rezsim megismertetése, a fogvatartottak bizonyos osztályozása, a rabjogok korlátozott tárgyalása. A fogházjavítók állást foglaltak a rabsegélyezés mellett, s új, egészséges börtönök építéséért szálltak síkra, a legmodernebb megoldások és a börtönügy legújabb eredményeinek figyelembevételével.

A fogházjavító mozgalmat azután kiszorították a politika homlokteréből a társadalmi átalakulás óriási jelentőségű eseményei, majd az osztrákok ellen folytatott szabadságharc. Az oktrojált jog jogszabályi megoldások lehetőségét kínálta, de elméleti alapot nem hozott. A fogházjavítók második generációja (köztük az elsők: Pulszky Ágost, Tauffer Emil, Csillag László) csak a kiegyezést követően juthatott szóhoz, hogy a századfordulóig elméletben és gyakorlatban is elvégezzék a magyar börtönügy tudományos megalapozását. A nagy mű végére a 20. század elején megtartott nemzetközi konferenciával tettek pontot. Az 1905. szeptember 3-án megnyílt VII. nemzetközi börtönügyi kongresszus már a legnagyobb elismeréssel szövelt a magyar büntetés-végrehajtási rendszerről.

Saját terminológia

Az elméleti alapvetés egyik legnagyobb eredménye volt, hogy kialakult a büntetés-végrehajtás magyar terminológiája. Szerencsés egybeesés, hogy a börtönügyi tudományosság a fogházjavító mozgalomnak köszönhetően a nyelvújítással egy időben zajlott, ami jelentős mértékben megkönnyítette a szakmai nyelvezet kialakítását. Szemere Bertalan jól ismert műve, az Utazás külföldön elkeseredetten szólt tömlöceinkről. Szemerének 1837-es útja alkalmával volt módja megtekinteni a kontinens legkorszerűbb büntetés-végrehajtási intézeit. Megfordult Párizs, London, Edinburgh, Glasgow fegyházaiban, s járt a korszerű porosz fegyházintézetekben. Párizsban kilenc tömlőcöt és két „táplakot” (hospice-t, szegényházat) látogatott meg, s a látottak alapján tipizálta az intézeteket. Leírása kiválóan érzékelteti a magyar börtönügyi terminológia bizonytalanságait és kialakulatlanságát: a magyar javítóház, fegyencek dolgozóháza, fog- és fegyház, árestum, tömlőc szavak között nem igen talált megfelelő elbeszéléséhez. Kénytelen volt a börtönügyi szóhasználat tétovasága folytán szinte szinonimaként változtatni ezeket. Beszámolt azokról az intézetekről, (a vádlottak házairól), „melyekben a még el nem ítéltet tartatnak, s újabb törvények által nem tömlőcznek, mert ez becstelenítő név, hanem csak ‘házaknak’ nevezetnek”. A Maison de depot, a Maison d’arrêt és a Maison de justice az ún. „fenyítéki” fogházaknak volt egyik csoportja. Másikba az elmarasztaltak börtönei soroltattak, a Roquette utcai gyermekintézmény, a Saint-Lazarre a nők és a Sainte-Pélagie a férfiak számára. Franciaország fővárosában nagyobb fegyházat szentelt azonban az általa „polgári” fogházaknak nevezett intézményeknek, az „adósok börtönének”, az „apai fenyítéket szen-

vedőknek” házának és az örültek házának. (A kor szellemére jellemző, hogy Szemere is gondolkodás nélkül tudomásul vette, hogy a fogházak kategóriájába tartoznak a tébolyodottakat őrző építmények.)

A reformkori Magyarországon egyszerre három dologházi fogalommal és ennek megfelelő intézménytípussal is találkozhatunk. Ezek egyike volt a szegénygondozó (dolgoztató) ház, mely munkalehetőséget és ellátást ígért a nélkülöző, „arra érdemes” szegényeknek, s melyet nem hatósági, hanem a polgári önszerveződés keretében ténykedő emberbaráti egyesületek, adományok tartottak életben. A több városban is felállított kényszerítő dologházak a németalföldi és észak-német javítóházi hagyományok nyomán, a rendészet részeként, a munkakerülő, henye életmód felé hajló csavargó, kóborló, kiskriminális kihágók ellen alkalmazott eszközként vették igénybe a hatóságok. S végül a harmadik típus a *rabdolgoztató ház* volt, mely a büntetés-végrehajtás körében, a korábbi tömlöcöztetési gyakorlat kiegészítő elemként, a rabok foglalkoztatásának céljából alkalmazták.

A fenyítőház, javító ház kifejezéseket is rapszodikusán alkalmazzák a még csak kialakulófélben lévő szakterminológiában. A szempci, tallói és szegedi intézetek iratanyagában leggyakrabban a *Fenyítő Ház*, *Királyi Fenyítőház* megjelölést alkalmazták, mellette a *Büntető ház*, *Javítóház*, *Királyi Javító Ház*, *Jobbitó Ház*, *Megjobbító Ház*, *Jobbulásra Rendelt Ház*, *Fenyíték Ház*, *Domus Correctoria*, *Korrektionshof*, bukkant fel nagyobb rendszerességgel. Nagyon ritkán a *Zucht- und Arbeits Haus*. A korabeli szóhasználat a fenyíték alatt büntetést értett, „melyet valakinek elkövetett bűneiről szenvednie kell”. (Fenyítő = „rossz tettekért büntető, gonosztevőket törvényesen megbosszuló, büntettekről ítélő avagy azokról értekező”.) Ennek megfelelően a fenyítékház vagy fenyítőház olyan nyilvános épület vagy intézet volt, hová az elítélt gonosztevőket részint büntetésül, részint javításul zárják el, s néha testi büntetésekkal is illetik, koplaltatják. A javítás, javítani kifejezés 1803-ig a magyar nyelvben még csak mint ’gyógyítani’, ’gyógyulni’ jelentésben volt használatos. Akkor bukkant fel első ízben Sándor Istvánnál mai értelmében, s csak igen nehezen terjedt a reformkori szóhasználatban. A javítóház elnevezés a szempci minta után meglehetősen egységesen erősödött meg a börtönügyi szakirodalomban. Miután a fogház, fegyház, börtön, tömlök fogalmak a hagyományos büntetés-végrehajtás által többnyire foglaltak voltak, a fenyítőház, javítóház, alkalmaként a nyugati minta után dologház (és ezek keverékeként meghatározott) elnevezésekkel igyekeztek kifejezni a börtönügyi szakírók és fogházreformerek azt a modellt, mely a modern börtönügyi tudományosság eszméit és alapelveit van hivatva megvalósítani az országban. A javító intézet, fenyítő intézet megnevezések mögött tehát az újat, a korszerűt, a nyugati modellt kell értenünk.

A végleges terminológia a kiegyezést követően alakult ki. Ennek fő inspirálója a gyakorlat volt. A lassan rendeződő tömlöcügyet meghatározta a bíró hatalom elválasztása a végrehajtó hatalomtól (1869) és az önálló bírói szervezet megalkotása. Ekkor rendelte ügyészégi felügyelet alá az igazságügyi tárca a büntetés-végrehajtási intézeteket, s differenciálta azokat a bírósági fórumrendszernek megfelelően. Az országos intézetek (fegyintézetek, fegyházak) alatt a megyei törvényszékek és a járásbíróságok mellett

csoportosított intézetek jelentettek még külön kategóriát (börtön és fogház), illetve az eredetileg sajtó és enyhébb politikai ügyekre kialakított államfogház. Ezek a gyakorlati végrehajtási keretek azután Tauffer Emil közreműködése révén Csemegi Károly nagy művében állényegültek és a büntetési rendszerben rögzített szabadságvesztés-nemekké válva anyagi jogi intézmények lettek. Valódi végrehajtási feltételrendszerük a 19 és 20. század fordulójára teljesedett ki.

Szabályozás

A büntetés-végrehajtás hosszú 19. századában jelentek meg az első szabályok, törvényi szabályozási kísérletek, börtönrendeletek, végrehajtási szabályok, házszabályok. Az 1792 vagy 1795. évi büntető kódex-tervezet néven közismert munkát büntetési rendszere a carcer két fokozata mellett a domus correctoria (javítóház, dologház) alkalmazását is tervbe vette.

1843-ban újabb törvénykönyv-javaslat született, ezúttal a büntető törvénykönyv szerkezetéből kiemelt önálló börtönügyi törvény. Ez a plánum, ahogyan Pulszky Ferenc följegyezte emlékirataiban: az összes elérhető európai büntető törvénykönyv és börtön szabály áttanulmányozásával megszületett büntető anyagi javaslat és börtönügyi plánum Európa „csúcsmínőségű” jogalkotási terméke lett. Igazi, eszmei munka volt, mely hű maradvá a fogházjavító mozgalom tradícióhoz, nem az adott feltételekből indult ki, hanem a tisztán megfogalmazott princípiumokból, a világ leghaladóbb tanaiból és elvi tanításaiból. Ennélfogva csodálatosan konzisztens, logikusan felépített, világos, liberális mű lett. Ekkor folytatták le az első nagy vitákat a tökéletes börtönrendszerről. A hosszú elvi vita eredményeként az előkészítő deputatio és az országgyűlés is a magányrendszer mellett tette le a voksot. Mint ismeretes, ez lett veszte is: a finansziális lehetőségek számbavétele után a lényegesen drágább magányrendszerű építkezésekre nem látott lehetőséget a felső tábla, s így előbb csak mintabörtön felállítására redukálta a tervet, utóbb a kancellária ugyanerre hivatkozva mellőzte a törvény továbbterjesztését szentesítésre.

Az önkényuralom korának már említett előrelépése volt az osztrák büntető szabályok bevezetése. A pátenssal oktrojált osztrák büntető kódex vitathatatlanul a polgári eszmék és gyakorlat irányába mozdították a magyar büntető praxist. Fő büntetési nemmé lett a szabadságvesztés, melynek végrehajtására 1854-ben igazságügy-miniszteri rendeletet bocsátottak ki. Ez a rendelet meghatározó módon befolyásolta a büntetés-végrehajtást, melytől utóbb hosszú ideig nem kívánt, illetve nem tudott eltérni a dualista igazságügyi tárca.

Néhány évtizedre rá Csemegi Károly, az első magyar büntető törvénykönyv kidolgozója szintén európai mintákat vett alapul: előterjesztése szerint minden fontosabb büntető törvénykönyvet megolvasott s szintetizált. Az 1878:5. tc., a Csemegi-kódex börtönrendszere az akkori legmodernebb büntető törvénykönyvekkel azonos színvonalon szabályozta a szabadságvesztés-büntetést. Sajátosságaként említhető fel, hogy magában a büntető törvénykönyvben rendelkezett rezsimkérdésekről, ami feltehetően Tauffer Emil közreműködésének volt köszönhető. Ezt követően röviddel közzétették a

Házszabályokat, melyekkel teljessé lett a büntetés-végrehajtás szervezetének és működésének szabályozása.

Intézetek

Az életfogytig vagy meghatározott ideig kiszabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtási helyeként a Constitutio Criminalis Theresiana a várakat, kastélyokat, városi tömlöcöket, házi árestomokat, nyilvános börtönöket jelölte meg, s gondoskodott a végrehajtás differenciálásáról is. Súlyosbításokkal tett különbséget a végrehajtásban: meghatározott ideig való kenyéren és vízen tartás, vesszőzés, botozás, korbácsolás, vasban tartás. Itt is érezhető a feudalizmus büntetési szellemének hatása: a kriminális szankció legfőképpen testi sanyargatás. Az 1795. évi plánum alapjául szolgáló Projectum Szirmayanum azért látja nehezen megvalósíthatónak a szabadságvesztés-büntetés bevezetését, mert a még hiányzó börtönök létesítése, oly mértékben igénybe venné az anyagiakban amúgy sem bővelkedő ország erőforrásait, ami kevéssé indokolható az elmara-

Magyarországon ekkor országos büntetés-végrehajtási intézet nem működött. Teritoriális börtönnek volt tekinthető a szamosújvári várban berendezett intézet, s hasonló szerepet szántak a Szempcen megnyitott, ekkor már Tallóson majd Szegeden működő, a harmincas évekre lassan kimúló Domus Correctoriának. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása vármegyei és uradalmi tömlöcökre, városi carcerekre és arestumokra támaszkodhatott csak.

Az 1843. évi börtönügyi javaslat polémiája volt az első nagy, mindenre kiterjedő elvi jogalkotási vita a tökéletes börtönrendszerről. Ennek kapcsán születtek meg az első részletes modern börtöntervek országos intézetekre (Cassano, Zitterbach, Graefl munkái). A fogházjavító mozgalom és az 1843-as viták nagy erenye volt továbbá, hogy az egységes intézeti hálózat, az egységes börtönrendszer meghonosításának eszméje részévé lett a magyar politikai és tudományos közgondolkodásnak.

A fogházjavító mozgalom országos agitációja és az 1843. évi börtönügyi javaslat munkálatai, az országgyűlési üggyé vált börtönrendszer-kérdés nem volt haszontalan, jöllehet országosan gyakorlati eredmény nélkül zárult. Annál nagyobb hatással volt a vármegyei börtönügyre. Miután a börtönügy a közigazgatás része volt, az állam a városokra és vármegyékre hárította a büntetés-végrehajtás feltételeinek megteremtését. A vármegyék pedig, fogékonyan az újra, egymás után fogtak bele korszerűsítésekbe, illetve új börtönépületek emelésébe. 1836-ban Komárom megye magánrendszerű börtön építésére, 1840-ben Nógrád vármegye panoptikus fogházépület emelésére nyújtotta be a Helytartótanácsához kérelmét. Számos vármegye hagyományos tömlöcét dolgozóházzal egészítette ki. Ez persze az összképen vajmi keveset változtatott, ám annak bizonyítékaul szolgált, hogy a modern börtönügy eszméje talajra lelt Magyarországon.

Az a tény, hogy az 1852. évi Strafesetz az osztrák büntetőjogban az 1803. évi büntető törvény óta amúgy polgárjogot nyert szabadságvesztést a halálbüntetés mellett fő büntetési nemmé tette, a büntetés-végrehajtás központi igazgatását meglehetősen nehéz helyzetbe hozta. Igaz ugyan, hogy Ausztriában a 19. századra kialakult már a fegyinté-

zetek és dologházak átfogó, az egész országra kiterjedő hálózata, Magyarországon azonban nem volt országos fegyintézet, a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására alkalmas büntetés-végrehajtási intézet pedig még kevesebb. A csupán megyei tömlöcökkel, a néhány reformkori kezdeményezés eredményeként épített börtöntől eltekintve alig tucatnyi férőhelyes feudális carcerrel rendelkező megyei hatóságok nem tudták volna végrehajtani a Strafesetz intézkedéseit. A Habsburg kormányzatnak most kellett bepótolnia elmaradását: az évszázada elmulasztott intézetlétesítési tervet néhány esztendő alatt kellett végrehajtani, amennyiben komolyan hitték a büntető törvény végrehajtását. 1854 és 1858 között Magyarországon hat országos fegyház nyitotta meg kapuit. Illaván, Lipótváron, Vácott, Munkácson, Mária-Nosztrán és Nagyenyeden alakították ki az országos hálózat csomópontjait. A már korábban is börtönként működő szamosújvári várat is az állami fegyintézetek sorába emelték. Horvátországban Lepoglaván és Zágrábban nyíltak fegyházak.

Az új magyarországi fegyházak egy kivételével korábbi, más célú, úgynevezett egyetemes intézet keretein belül létesültek. A korabeli felfogásnak megfelelően az egyetemes intézmények között nem a különbségeket, hanem az azonosságokat szemléltek. Az általánosság tette hasonlatossá a tébolyda, az árvaház, a kollégium, a kolostor, a kaszárnya és a börtön formai külsőségét: az elzártsgot, a fegyelmet, a szabályozottságot. Egy pillanatnyi kétely sem merült fel a börtönügyi kormányzatban a helyes megoldást illetően: már nem működő egyetemes intézmények falai közé telepíteni a börtönt. Az osztrák börtönügyben egyenesen alapvető elv szintjére emelkedett az egyházakkal és rendekkel kialakított szerződéses kapcsolat a büntetés-végrehajtásban. Egyedül a nagyenyedi női fegyház épült modern tervek szerint.

A dualizmus korának második liberális generációja előtt a megöröklött viszonyok közepette nagy feladatok állottak. Rengeteget kellett tehát tenni a modern büntetés-végrehajtás megvalósítása érdekében. Az 1867-ben megörökölt, a feudális tömlöcöztetési gyakorlatot valló és tükröző fegyintézeti személyi állomány és technikai feltételrendszer kitarató átalakítására, a korszerű polgári börtönügy jogszabályi feltételeinek megteremtésére, a modern fegyintézeti börtön-és fogházhálózat életre hívására, az őrszemélyzet szemléleti átalakítására és képzésére kialakított programot az igazságügyi tárca figyelemre méltó szívóssággal vitte végig. A 19. század második fele a korszerűsítési programok megvalósításával telt. 1883-ban létesítették a kishartai mezőgazdasági jellegű közvetítő intézetet. 1885-ben (igaz némiképpen a szegedi nagy árvíz által kialakított kényszerhelyzetre is reagálva) nyitották meg a „csillagrendszerű” Szegedi Kerületi Börtönt. 1886-ban adták át a Sopronkőhidai fegyintézetet, 1892-ben a Budapesti Törvényszéki Fogházat, 1896-ban pedig Budapesti Gyűjtőfogház is megkezdhetette munkáját. A századfordulóhoz közeledve egyre több járásbíróság és törvényszék mellett emeltek korszerű, a legfrissebb követelményeknek is megfelelő börtönöket és fogházakat. Az igazságügyi tárca a büntető törvénykönyv kibocsátását követően aprólékos szabályozással rendezte a fegyházak, börtönök és fogházak működését.

A fejlesztést az a börtönépítési hullám tetőzte be, ami a századfordulós igazságügyi paloták építéséhez kapcsolódott. Az igazságügyi tárca megbízása alapján és pályázati ki-

írásának megfelelően megkezdődött a megyei törvényszékek és a járásbíróságok mellé rendelt börtönök és fogházak kialakítása. Ez a program az épületegyüttesek tervezésének és építésének komplexitását helyezte előtérbe, hiszen az országban nem csupán a börtönök és fogházak hiányoztak az igazságügyi épületek palettájáról, hanem legtöbb felé a megfelelő törvénykezési épületek sem álltak rendelkezésre. A korábbi megyei bíraskodás a rendi hatalomgyakorlással állott összefüggésben, ennél fogva többnyire a megyeházák szolgáltak a törvénykezés színhelyeül. Az új igazságszolgáltatási koncepció, mely a bírói függetlenségre építette a magyar törvénykezést, külön teret keresett működéséhez. Az ennek keretében létrejött igazságügyi épületegyüttesek az önálló törvénykezést szimbolizálták, mely így felölelte a járásbíróságok, törvényszékek és a hozzájuk tartozó fogházak és börtönök együttesét. A törvénykezési épülethez illesztett börtön- és fogház-épület magától kínált megoldást nem csak az ítéletüket töltők, hanem az előzetes letartóztatottak, a vizsgálati foglyok, illetve a valami okból átszállításukra várók fogvatartására is. Ez a fajta többfunkcióság jellemezte az új intézeteket, ellentétben az országos intézetek végrehajtási profiljával. A századfordulón évente nyolc-tíz új épületet avattak, sorra emelték a szebbnél szebb, monumentálisnál monumentálisabb törvénykezési épületeket, mögöttük a fogházzal, börtönnel. Ezek az igazságügyi paloták mind napjainkig a városok jellegzetes, domináló épületei, a bíróságok, ügyészségek működésének központjai, az igazságügyi hivatalok otthonai. S természetesen mellettük ott működnek a napjainkban százezstendős fennállásukat köszöntő büntetés-végrehajtási intézetek is.

Rezsimek

A Constitutio Criminalis Theresiana gondoskodott a törvényszövegbe foglalt szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának differenciálásáról is. Súlyosbításokkal tett különbséget a foganatosításban, így lehetővé tette a meghatározott ideig való kenyéren és vízen tartást, vesszőzést, botozást, korbácsolást, vasban tartást. Ehelyütt is érezhető a feudalizmus büntetési szellemének hatása, mely szerint a kriminális szankció legfőképpen testi sanyargatás. A Sanctio Criminalis Josephina az első és második „grádics”-ra, „ideig való”, „tartós”, „hosszas” tartamra kategorizált szabadságvesztés-büntetésen belül tovább differenciált, s különbséget tett immáron a rezsím szempontjából gyenge, kemény valamint legsúlyosabb fogság és leláncolás között. Ekkor még a belső rezsímről, a végrehajtásról a kódexek alig szólnak.

A Projectum Szirmayanum elismeri, hogy a börtönök működéséhez nélkülözhetetlen az egészségügyi ellátás megszervezése. De a börtönorvosi szolgálat képzett gyógyítóit is inkább a gyengén ellátott lakosság szolgálatába állítaná. Vagyis számolva a büntetés-végrehajtási intézetek totális funkciójából származó követelményekkel, inkább lemondana ezekről, magukkal az intézetekkel együtt.

A fogházjavító mozgalom évtizedes követelése tükröződik az 1843. évi börtönügyi javaslatnak abban a szabályában, mely az elítéltektől külön kezeli az „elzárandó vissza vádlottak” ügyét, messzemenő tekintettel arra a tényre, hogy bűnösségük megállapítása előtt fogolynak vagy rabnak tekinteni őket nem lehet. Részletekbe menően írja körül a terv az elítéltekkel való (s abban a korban különösen) humánus bánásmódot. (Példá-

ul a fogolynak feltöretlenül kellett megkapnia levelét, hírlapokat járathatott, nem tagadhatták meg a látogatást tőlük.). A bánásmóddal kapcsolatos elképzelések védelmére számos garanciát építettek a szövegbe. Így például az intézetbe való felvételkor hivatalos nyilvántartást kellett vezetni, amibe a befogadottal kapcsolatos minden lényeges adatot bejegyezték. A hivatalos nyilvántartásról bizonylatot állítottak ki a letartóztatottnak csakúgy, mint rokonaiknak. Pontosan meghatározták, milyen jellegű fegyelmi kihágásra milyen fegyelmi büntetés volt kiszabható. A fegyelmi büntetések maximálva voltak.

A javaslat egyik fő érdeme az országosan egységes (magány-rendszerű) büntetés-végrehajtási rezsim bevezetésének terve. Kellőképpen nem méltányolható jelentőségű tett volna a magyar büntetés-végrehajtásban, ha sikerül az egységes rezsim megteremtése, mely a büntetés hatékonyságának egyik legalapvetőbb feltétele. Hazánkban még 1900-ban is a hatásosság döntő ellenfele volt a fegyintézeteknek, illetve a börtönnek titulált intézetek közötti különbségek.

A javaslat szerint a legenyhébb fokozat a „fogság”, vagy az „egyszerű fogság”, melyet „fogházban” hajtottak volna végre. Ezt követte a „rabság”, melynek alanya a „rab”, a tervek szerint „börtönben” tölti ki büntetését. Különbséget tett a plánum a fél évig tartó vagy azt meghaladó rabság között, s a hosszabb időtartamú börtönbüntetés letöltésére rendelte a kerületi börtönt. A kerületi börtönbe zártak körülményei némiképp sanyabbak lettek volna a fél évnél kevesebbre ítéltéknél.

Az osztrák kormányzat az ötvenes évek nagy intézetteljesítési akciójával a legjelentősebb problémát leküzdötte: volt már hová beutalni a Strafesetz értelmében szabadságvesztés-büntetésre ítélt fegyenceket. Ami azonban hiányzott: a modern nyugat-európai börtönügyi elvek és eljárások átvételére alkalmas keret. A várak, kolostorok falai nem engedték meg a humánus elhelyezést és kezelést, szerkezetükben alig volt meg a munkáltatás megszervezéséhez szükséges építészeti feltétel. A magyarországi országos hálózat nem a modernizálás lépcsője volt, csak tűzoltó megoldás. Sőt éppen a későbbi korok börtönügyi modernizációjának lett gátja azáltal, hogy évtizedekig a más célú építmények átépítése-átépítgetése nyelte el a hatalmas költségvetési támogatást. S emellett a börtönrendszer egészét e néhány országos intézet léte alig érintette.

A nagy reformmunkálatok a kiegyezés második liberális generációjára maradtak. Horvát Boldizsár börtönügyi programja a jogalkotás és a börtönügyi feltételrendszer modernizációjának kimunkált tervezetét tartalmazta, Csillag László és Tauffer Emil európai tapasztalat-körútján szerzett ismeretek felhasználásával. Csemegi Károly, az első magyar büntető törvénykönyv kidolgozója hasonlóképpen európai mintákat vett alapul: előterjesztése szerint minden fontosabb büntető törvénykönyvet megolvasott s szintetizált. Az 1878:5.tc, a Csemegi kódex börtönrendszere az akkori legmodernebb büntető törvénykönyvekkel azonos színvonalú volt. Technikai feltételek nélkül ugyan, de meghonosította az ír fokozatos rendszert, a rendelkezésre álló kellő számú magánzárka és közvetítő intézetek nélkül. Elévülhetetlen érdeme azonban, hogy keretet biztosított a fejlődéshez: jogharmonizációs eszközzel kényszerítette ki az átalakulást és a reformokat.

Dr. Lőrincz József

A magyar büntetés-végrehajtás ellentmondásos fejlődése a II. világháború után*

Tisztelt Konferencia, Hölgyeim és Uraim!

Azokról a nyomasztó ellentmondásokról beszélnék rövid hozzászólásomban, amelyek a büntetés-végrehajtás politikai, gazdasági környezetében kialakultak az elmúlt fél évszázadban, és amelyek – enyhén szólva – egyenetlenné tették a szakma fejlődését, de amely körülmények között a testület mégis derekasan helytállt.

Ha a hazai büntetés-végrehajtás fejlődését másfél évszázad távlatából nézem, akkor a szakma számára támogatóbbnak tűnik a XIX. század utolsó húsz éve, mint az egész XX. század. Különösen rosszul kezdődött a XX. század II. világháború utáni második fele: a zűrzavarból az 50-es évek első felében ránk telepedő sztálini büntetőpolitika – ha rövid ideig is tartott, de – hosszú ideig itt hagyta szemléleti nyomait a szakmán, paranoid, a fogvatartást gyűlöletté silányító diktátumaival. Aligha érthetik jelenlegi uniós partnereink, hogy nekünk a jelenlegi bánásmód-kultúránkat az elítéltekkel szembeni gyűlölködés milyen mély bugyraiból kellett kialakítanunk.

Az úgynevezett Kádár-korszak konszolidáltabb politikai és felerősödő gazdasági feltételei a 60-as években megnyitották a büntetés-végrehajtás korlátozott ütemű fejlődésének lehetőségét. E korlátokat egyfelől egy súlyos elvi ellentmondás, másfelől legalább ilyen súlyos anyagi-materiális nehézségek okozták. Az elvi ellentmondás abban állt, hogy az ítélkezési gyakorlat a megtorló tett-felelősségi elv talajára épült, míg a büntetés-végrehajtástól a tettes-felelősségi elv érvényesítését, azaz azt várták el, hogy a tettet morálisan átalakítva küldje vissza a társadalomba. Az elítéltek morális átrende-zése, vagy ahogy a törvényi szintű jogszabály fogalmazott: „átnevelése”, a magát onnipotensnek képzelő állam *metaracionális célkitűzése* volt, amely mellett a párt- és állami vezetés csaknem másfél évtizeden keresztül kitartott. A 60-as, 70-es évek vezető szerveinek dicséretére legyen mondván, hogy ehhez a programhoz szándékukban állt anyagi támogatást nyújtani: 1965-ben az MSZMP KB Politikai Bizottsága, 1972-ben az MSZMP KB, 1977-ben a Minisztertanács, 1983-ban a Honvédelmi Bizottság hozott létfontosságú döntéseket az intézeti infrastruktúra és a személyi állomány helyzetének javítására. Ma már szakmatörténeti tényként rögzíthető, hogy *a büntetés-végrehajtás számára az e döntések alapján támogatásra szánt pénzeszközök nem, vagy csak nagyon töredékesen érkeztek meg*. Az, hogy a döntéstől a kifizetésig terjedő időszakban elveszett

* Elhangzott a Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet alapításának 100. évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi szimpóziumon Kaposvárott 2005. szeptember 9-én.

a pénz, részben gazdasági, részben szemléleti okokkal magyarázható. A gazdasági ok az volt, hogy a centralizált népgazdaságban mindig támadtak újabb és újabb, a büntetés-végrehajtásnál fontosabb igények, amelyek kielégítéséhez az államnak nyomósabb politikai érdeke fűződött, mint a bűnelkövetők helyzetének javítása. Ugyanilyen fájó volt a támogatás elmaradásának szemléleti oka. Ennek mélyebben fakadó társadalmi eredője társadalmunk hagyományos intoleranciája, amely ellentétes érzületeket táplált az átlagostól eltérőkkel, különösen a bűnelkövetőkkel szemben, de a velük foglalkozó, a velük érintkező büntetés-végrehajtási személyzettel szemben is. Megítélésem szerint az állam vezető szervei alig tettek valamit ennek az erkölcsi hátránynak a kompenzálására. Az elmúlt évtizedekben az igazságszolgáltatás szervezetei: az Igazságügyi Minisztérium, a bíróságok, az ügyészségek arisztokratikus távolságtartással, a rendvédelmi szervek: a rendőrség, határőrség, vám- és pénzügyőrség pedig fontosabb állami küldetésük egészséges öntudatával jelölték ki helyünket a hátsó udvarban.

Visszatérve tehát az alapvető ellentmondásra: metaracionális szakmai célok egyfelől, minimális anyagi és erkölcsi támogatottság másfelől. És mi történik? A büntetés-végrehajtás megtanult korlátozott lehetőségei optimumán élni, a „szegény ember vízzel főz, és maga csinálja a gyermekeit” elv alapján. A 60-as, 70-es években kitanulta a válságkezelés minden csínját-bínját, a 80-as évektől pedig ezt már szinte művészetté fokozta.

A hazai büntetés-végrehajtási testület vezetői már a 60-as évektől tisztában voltak azzal, hogy az elítéltek morális átalakításához sem a börtönök környezeti hatásai, sem a személyi állomány kvalifikáltsága nem kedvez. Világos volt számukra, hogy a korabeli politikai és állami vezetés hajlandó szemet hunyni eme „apróság” felett, ha biztosítják a társadalom nyugalmit, a börtönök rendkívüli eseményektől mentes működését. Azt, hogy valójában ezt a biztonságot a bv. szervezet milyen eszközökkel éri el, nem firtatták. Kutatásaink szerint a 70-es évek közepétől – a nemzetközi háttérben a helsinki folyamattal megkezdődő, a két világrendszer közötti konvergenciával – az államok „börtönügye” az adott országot minősítő egyik társadalomdiagnosztikai tényezővé nőtte ki magát. Ettől kezdve sürgetővé vált a hazai politikai elit számára a „szalonképesség” megőrzése céljából a hazai börtönviszonyok humanizálása. E folyamatot szerencsésen segítette a személyi állomány nagyfokú generációváltása, az „osztályharcos” generáció kiválása és a belépőknek – különösen a tisztai állománynak – magasabb általános- és szakmai kvalifikáltsága (ez elősegítette a bv. kifinomultabb eszközökkel való válságmenedzselését).

A több évtizedes tartós válságkezelésnek azonban kedvezőtlen mellékhatásai is voltak. Ezek közül kiemelhető a bv. szervezet kényszerű centralizáltsága és militáns vonásainak konzerválódása. A szervezet centralizált működésére az anyagi és a humán erőforrások takarékos – patikamérleglen történő – elosztása miatt volt szükség, de ártalmas következménye a bénító túlszabályozottság, a megcsontosodott hierarchia, az élő erők – a személyzet és a fogvatartottak – elszemélytelenítése, falanxterizálása lett. Kétségtelen, hogy a katonai szervezethez hasonlóan a rendkívüli események elhárításában, elfojtásában.

A válságkezelésnek volt még egy fájó következménye: a személyi állomány felgyorsult biológiai, pszichológiai amortizációja, kopása. Egy, a közelmúltban végzett vizsgálatunk kimutatta, hogy az 1970 és 1989 között tevékenykedő bv. vezetők alig 1/3-a távozott érdemei elismerése mellett – a nyugdíjkorhatár elérésével – a testülettől. A vezetők 2/3-a egészségkárosodás, szolgálat közbeni elhalálozás, kényszerű visszavonulás, vagy fegyelmi okokból hagyta el a testületet (feltételezhető, hogy a beosztotti állomány helyzete hasonló, vagy ennél is rosszabb lehetett).

A büntetés-végrehajtási infrastruktúra szerves (nyugat-európai típusú) fejlesztésének elmaradása ciklikusan visszatérő krízisállapotokat teremtett akkor, amikor az állam vezetése a közrend és közbiztonság javítása céljából szigorította büntetőpolitikáját. 1962 óta négy ilyen represszív ciklus előfordulása állapítható meg: 1968 és 1972, 1975 és 1977, 1980 és 1986, valamint 1998 és 2002 között. Ezekben az időszakokban, az amúgy is hagyományosan férőhelygondokkal küszködő intézeteinkben súlyos, illetve rendkívüli túlszűfolttság alakult ki. A Kádár-korszak fogvatartási statisztikai adataiból megállapítható, hogy az általuk optimálisnak tartott 15 ezer férőhely e korszak 33 évéből csupán 4 évben volt elegendő, 19 olyan év volt, amikor 18 ezernél több, 7 olyan év volt, amikor 16 ezernél több fogvatartottat regisztráltak. Ezek a zsűfolt ciklusok a szakma tartalmi fejlesztésének minimumát is rendkívül megnehezítették.

Nem a hazai bv. kutatás feladata a mindenkori büntetőpolitika értékelése, de a bűnözés statisztikai adatai alapján megállapítható, hogy a kriminálpolitikai szigorítások, illetve enyhítések „köszönőviszonyban” sem voltak a bűnözés tényleges alakulásával. Ha pedig azt nézzük, hogy a represszív korszakoknak volt-e bármiféle hatása a bűnözés csökkentésére, megint nem találunk ok-okozati összefüggéseket. Enyhe túlzással tehát azt is mondhatjuk, hogy a represszív ciklusok nem a bűnözésre, hanem a büntetés-végrehajtásra mértek súlyos csapásokat.

A rendszerváltozáskor tehát egy olyan intézményrendszert örököltünk, amelynek évtizedeken keresztül járt volna a fejlesztéshez szükséges anyagi támogatás, de nem jutott. Így szembesültünk az Európa Tanács börtönügyi normáival és alapelveivel, és hordjuk mindmáig az elmulasztott ráfordítás stigmáit.

Többször, több fórumon elemeztük már, hogy ennek a megörökölt büntetés-végrehajtásnak milyen nehézségeket kell kiállnia most, ezt tudják uniós partnereink is. Elismerésük annak szól, hogy szűkös lehetőségeink ellenére tisztességes munka folyik börtöneinkben, a törvényesség betartásában, a biztonság fenntartásában, a bánásmód-kultúra javításában figyelemre- és elismerésre méltóak az eredményeink. Mi ennek a titka? A szakma kemény magjának, a szakmát élethivatásnak, sőt küldetésnek tekintő kollégáknak kitartó, önemészti, hősies mindennapi küzdelme az eredmények megőrzéséért.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mit lehetne kívánni a következő száz esztendőre – ha lehet ennél sokkal gyorsabb megvalósulással – a hazai börtönügynek? Legfőképpen azt, hogy uniós partnereinkhez hasonlóan ne legyen szükség szakmai hősökre, áldozatokra, sokkal inkább anyagilag, erkölcsileg megbecsült, jól képzett szakemberekre, akik egészséges, kiegyensúlyozott, alkotó munkakörnyezetben tevékenykednek. Ennek érdekében azt kívánom, hogy nem-

zetgazdaságunk fejlődése legyen olyan dinamikus, hogy még a maradékulven finanszírozott büntetés-végrehajtásnak is jusson, és ne csak annyi, hogy néhány száz férőhellyel toldozzuk eláporodott, régen szavatosságát veszített intézeti hálózatunkat, hanem legyen lehetőségünk átfogó korszerűsítésre.

Legalább ennyire kívánom a büntetés-végrehajtás számára a bölcs, önmérsékletes büntetőpolitikát. Az a veszély, hogy újból ezerszámra növekszik majd a börtönnépesség száma, szinte karmyújtásnyira került. Ennek a tragédiának három főszereplője a nyugati világ két vezető államában már színre lépett: – a bűnözéstől növekvő rettegésben élő lakosság; – az ebből tőkét kovácsoló politikusok; – a nagy üzlet reményében fellépő nagyvállalkozói szféra.

Merre megy a világ, merre Európa, merre Magyarország? Ezt ma még nem lehet tudni, de reménykedni lehet, hogy Európa súlyos, megrázó történelmi emlékei és tapasztalatai, döntéshozó politikusai józansága megakadályozza – Nils Christie norvég kriminológus szavaival élve – a nyugati típusú gulagok létrejöttét.

Folytatva kívánságlistámat, azt kívánom, hogy a büntetés-végrehajtás váljon az igazságszolgáltatás szervezeti rendszere mostohagyerekéből annak egyenrangú családtagjává. Még vég nélkül folytathatnám a kívánságokat, amelyek ha meg is valósulnak, támadnak helyettük újabb és újabb ellentmondások, amelyeket utódainknak kell megoldaniuk.

Mi a XX. század szülöttei úgy nyújtjuk át a szakmai örökséget utódainknak, hogy rendkívüli feltételek között is gazdagítottuk azt, és ha meg is viseltek bennünket az elmúlt évtizedek, a költővel szólva elmondhatjuk: „Ez jó mulatság, férfimunka volt...”

Dr. Lajtár István

A fiatalok igazságszolgáltatásának, büntetés-végrehajtásának egyes időszerű kérdései

a jogszabályi változások és a jogalkalmazási tapasztalatok tükrében

2003. július 1. napjával új időszámítás kezdődött a hazai igazságszolgáltatás történetében. Hatályba lépett az új Büntetőeljárás Code, valamint annak számos végrehajtási rendelete, megkezdtek működésüket az ítéltáblák és mellettük a fellebbviteli főügyészségek, átalakult és új alapokra helyeződött a pártfogó felügyelői szervezet, az ügyészségi reform keretében tovább folytatódott az ügyészség szervezeti átalakítása.

A 2003-ban megkezdett igazságszolgáltatási reform 2004-ben is folytatódott. 2005. január 1. napjától felállt két további ítéltábla, illetve fellebbviteli főügyészség, a Be.-t módosító 2003. évi II. törvény alapján 2005. január 1-jétől jelentősen bővült a megyei bíróságok hatásköre. Ezzel egyidejűleg – a Be. 135. §-a (1)–(2) bekezdésének hatálybalépése folytán – fő szabályként a fiatalok után a felnőtt korúak esetében is megszűnt annak a lehetősége, hogy az előzetes letartóztatást rendőrségi fogdában lehessen végrehajtani.

2005. év január 1. napján lépett hatályba a Be.-t módosító 2004. évi CXXXII. törvény is, amely a büntetőeljárás Code-t a 64/A. §-sal egészítette ki. Ezen rendelkezés kimondja, hogy a büntetőeljárás során kívül kell lefolytatni a kiskorú sérelmére elkövetett élet, testi épség, egészség elleni, házasság, család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt, valamint azon további személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, amikor a kiskorú sértett érdeke az eljárás mielőbbi befejezését indokolja. Ezzel párhuzamosan a bírósági ügyviteli szabályzatot módosító 41/2004. (XII. 21.) IM rendelet 4. §-a kiemeli, hogy a jogszabályi rendelkezés alapján soron kívüli ügyintézés a bírósági eljárás egész tartamára irányadó, ennek kapcsán minden intézkedést haladéktalanul kell megtenni. A bíróság elnöke hivatalból soron kívüli eljárást rendelhet el akkor, ha az ügy a gyermek jogait, fontos érdekeit (például a gyermek jogállása, elhelyezése, kapcsolattartás, apaság megállapítása) érinti.

A fenti jogszabályi változások azért is bírnak kiemelkedő jelentőséggel, mert a fiatalok ügyeiben az egész büntetőeljárás időtartamára vetítve az időszerűséget 2004-ben sem sikerült javítani, a nyomozás elrendelésétől a jogerős érdemi bírósági határozat meghozataláig ezen ügyek 26,7%-ában az elmúlt évben is több

mint két év telt el, a három éven túl befejezett ügyek aránya pedig meghaladta a 12%-ot.

Az igazságszolgáltatás a „legnagyobb bünt” azzal követi el, ha az elkövetett bűncselekményre csak évekkel később ad választ. Ilyenkor a kiszabott büntetés, az alkalmazott intézkedés soha nem lehet megfelelő válasz az elkövetett cselekményre, értelmét, hatékonyságát veszti. Éppen ezért a hatóságoknak mindent meg kell tenniük a helyzet javítása érdekében. Különösen sajnálatos és egyben elfogadhatatlan, ha az eljárás úgy húzódik el indokolatlanul, hogy a fiatalok közben előzetes letartóztatásban van.

Meg kell azonban állapítani, hogy az eljárások elhúzódása nem az ügyészek hibájából, nem ügyészi szakban történik. Úgy gondolom, jelzés értékű, hogy 2004-ben a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyészek valamennyi vádemelési javaslattal érkezett ügyet 60 napon belül dolgozták fel, ezen ügyek 82%-ában 30 napnál rövidebb időt vett igénybe az ügyintézés. Az időszerűség szempontjából a nyomozás, de különösen a bírói szak tekinthető kritikusnak. Az időszerűség szem előtt tartása, az eljárási határidők betartása, a kitűzési és írásba foglalási fegyelem megtartása olyan követelmények, amelyeket nem lehet a bírói függetlenségre hivatkozva felülírni, a kettőnek ugyanis – amint arra az Alkotmánybíróság már többször rámutatott – semmi köze nincs egymáshoz.

A Be. módosult az Alkotmánybíróság 20/2005. (V. 26.) AB határozata nyomán is. Az Alkotmánybíróság ugyanis megállapította, hogy alkotmányellenes a Be. 360. §-ának (1) bekezdésében rögzített, a másodfokú eljárásban szereplő tanácsülésre vonatkozó szabályozás, ezért azt a határozat kihirdetésének napjával megsemmisítette. Az AB határozatban nevesített büntetőügyek között fiatalkoriak ügye nem volt. Az Alkotmánybíróság megállapította továbbá, hogy az Országgyűlés alkotmányellenes mulasztást követett el, amikor nem szabályozta a jogbiztonság és a tisztességes eljárás követelményének megfelelően azon esetek körét, amikor a másodfokú bírósági eljárásban a fellebbezés elintézésének tanácsülésen van helye. Ezért felhívta az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának 2005. október 31. napjáig tegyen eleget. A jogalkotó ezen kötelezettségének az Alkotmánybíróság által megadott határidőig nem tudott eleget tenni, a vonatkozó szabályozás ugyanis a Be. Novellában került elhelyezésre, ami a tervek szerint csak 2006. július 1-jén lépne hatályba.

Az elmúlt évben a Btk. is fennakadt az Alkotmánybíróság szűrőjén. Az Alkotmánybíróság 54/2004. (XII. 13.) AB határozatával alkotmányellenesnek találta a Btk. 282-283. §-ai szerinti, a kábítószerrel való visszaélést büntetni rendelő törvényi tényállások több elemét, melyeket a kihirdetés napjával megsemmisített. Ezen túl megsemmisítette 2005. május 31-i hatállyal a Btk. 286/A. §-ának (2) bekezdésében foglalt, a kábítószer fogalmát értelmező rendelkezést, mivel nem tartotta a jogbiztonsággal összeegyeztethetőnek, hogy a New York-i Egységes Kábítószer Egyezmény, illetve a Pszichotrop Egyezmény I-IV. listájának eredeti hatályos szövegét az Országgyűlés törvényben nem hirdette ki.

A hivatkozott nemzetközi egyezmények kihirdetésére, továbbá az új értelmező rendelkezés megalkotására a 2005. évi XXX. törvénnyel sor került. Az Alkotmánybíróság által jelzett további hiányosságok – így például a kiskorúak fokozott védelmét garantáló rendelkezések – pótlására az Igazságügyi Minisztérium ez év júliusában elkészítette a Btk.-t módosító törvény tervezetét, amely 2005. november 15. napján lépett volna hatályba. A tervezet nem egyetlen bűncselekményként, nem egyetlen elnevezéssel határozta volna meg a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeket, hanem négy önálló bűncselekményt tartalmazott úgy, hogy minden eddigi elkövetési alternatíva önálló elnevezést kapott.

A tervezetre – mások mellett – a Legfőbb Ügyészség is több észrevételt tett. Így például nem értett egyet az eddig kizárólag terjesztő típusúként szabályozott „kínálás, átadás” elkövetési magatartásnak a fogyasztói elkövetési magatartások közé illesztésével. Nem tartotta helyesnek a Magyar Honvédség és a Rendvédelmi Szervek létesítményeinek a védett intézmények köréből történő kihagyását. A büntethetőséget megszüntető okok rendszerét túlzottan bonyolultnak ítélte, ami nem oszlatja el az Alkotmánybíróság által megfogalmazott összes aggályt. Ezért a tervezet ezen részének teljes átdolgozását javasolta.

2005. szeptember 1. napján lépett hatályba a Büntető Törvénykönyv és más törvények módosításáról szóló 2005. évi XCI. törvény, amely egyebek mellett a Btk. 195. §-át is érintette. A módosítás folytán a Btk. 195. §-a új (4)–(5) bekezdésekkel egészült ki. A módosítás indoka az volt, hogy a jogalkalmazói gyakorlat gyakorta szembesült olyan esetekkel, amikor az elvált szülő a gyermek és a másik szülő kapcsolattartását bírósági vagy hatósági határozat és végrehajtási bírság kiszabása ellenére ellehetetlenítette. A végrehajtás során a szankciók alkalmazása nem jelentett kellő visszatartó erőt. Figyelemmel arra, hogy a kapcsolattartás megakadályozása a gyermek egész további életére, egészségére, erkölcsi fejlődésére is káros hatással lehet, ezért szükségessé vált az ilyen cselekmény büntetőjogi fenyegetettségének megteremtése. Hasonló módon a jogalkalmazói gyakorlat egységes abban, hogy a tényállás első elkövetési alakzatának nem lehet alanya az a személy, akinek szülői felügyeleti jogát határozattal megvonták. Számtalan esetben előfordult azonban, hogy a szülői felügyeleti jogától megfosztott személy továbbra is egy lakásban él a kiskorúval, és folytatja a kiskorú fejlődésére káros magatartását. A törvény által beiktatott új értelmező rendelkezés szerint az ilyen nagykorú személyt is a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni, ha magatartása a kiskorú fejlődésére közvetlen kihatással van.

Jogalkotói döntés született a bírósági fórumrendszer felülvizsgálata, a kétfokú rendes perorvoslat és a harmadfokú bírósági eljárás, a távoltartás és a mediáció büntetőeljárásban történő bevezetése tárgyában. Mindezek alapján elkészült a Be.-t módosító Novella tervezete, ami 2006. július 1. napjával lépne hatályba. A Novella első tervezetének egy olyan rendelkezése is volt, ami a fiatalkorúak igazságszolgáltatása vonatkozásában – meggyőződésem szerint – igen nehezen kezelhető helyzetet eredményezett volna. A tervezet hatályon kívül kívánta helyezni a

Be. 448. §-ának (1) bekezdését, megszüntetve ezáltal a fiatalkorúak ügyeiben a székhelyi bíróság kizárólagos illetékességét.

A fentiek szerinti módosítást a jogalkotó – annak tényleges szakmai indokát nem adva – az említett bíróságok leterheltségével összefüggő munkaszervezési szempontokkal, a fiatalkorúakra vonatkozó anyagi jogi rendelkezéseknek „a büntetőjogász társadalom köztudatába beépülésével”, továbbá a vonatkozó nemzetközi konvenció kifejezett eltérő elvárásának hiányával törekedett magyarázni.

A tervezett szabályozás – melynek eredményeként valamennyi helyi bíróság ítélezett volna fiatalkorúak ügyében – praktikus megfontolásból szembe kívánt menni a gyermeki jogi konvencióval, a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló országgyűlési határozattal, a szakmai szempontokkal és részben a nemzetközi gyakorlattal is.

A tervezet szerinti illetékességi szabályok esetén a fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás terén az egységes szemléletű jogalkalmazás követelményének biztosítása szinte reménytelennek tűnt volna. A fiatalkorúakra irányadó speciális anyagi jogi és eljárási jogi szabályokat, illetve az ítélezési gyakorlatot a felnőtt korú terheltek ügyében eljáró bíróságok eddig nem követték és alakították, ezért azokat „menet közben” kellett volna elsajátítaniuk olyan kijelölt ügyészek közreműködése mellett, akik hasonló módon nem végeztek korábban ilyen szakterületi munkát. A jogalkotó azonban – engedve a szakmai érveknek – úgy tűnik, elállt ezen kodifikációs elképzelésétől.

Az elmúlt évben is folytatódtak az új Btk. kodifikációs munkálatai, elkészült az új büntetés-végrehajtási törvény tervezete, melynek hatálybalépésére azonban vélhetően még hosszabb ideig várni kell. Ez azért is sajnálatos, mert a tervezet a fiatalkorúakkal szemben kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtása vonatkozásában tovább erősítené a fiatalkorúak védelmét, ami egyúttal jól szolgálná a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának további fejlődését is. A jogbiztonságból és a jogállamiságból eredő garanciális követelményeknek is eleget téve az eddig a javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) NM rendeletben szabályozott és a javítóintézeti nevelés hatálya alatt álló fiatalkorú jogait és kötelességeit, valamint a végrehajtás rendjére, a jutalmazás, fegyelmezés eszközére, illetőleg az intézet elhagyására vonatkozó érdemi rendelkezéseket helyeselhetően törvényi szintre emelné. A tervezet a fiatalkorúakkal szemben kiszabott szabadságvesztés büntetés-végrehajtása vonatkozásában tovább erősítené a fiatalkorúak védelmét, ami egyúttal jól szolgálná a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának további fejlődését is.

A gyermekkorúak és fiatalkorúak bűnözésének állandó vizsgálatára, a változások megállapítására, bűnözésük mélyebb elemzésére állandó az igény, mivel az elkövetésre vezető okokat megismerve a bűnelkövetés megelőzését szolgáló intézkedések kidolgozására szélesebb információs alap áll rendelkezésre. A bűnözés általános visszaszorítására irányuló törekvések egyik legfontosabb eleme a gyermekkorúak és fiatalkorúak bűnözésének csökkentése.

Ötéves időszakot áttekintve a fiatalkorú bűnelkövetőknek az összes ismertté vált bűnelkövetőhöz mért aránya 9–12% között változott, a fiatalkorú lakónépesség 2-2,5%-a vált bűnelkövetővé. Az elmúlt évben a bűnelkövetők 9,5%-a volt fiatalkorú (12325 fő), ez a szám az előző évhez képest 17,7%-os emelkedést mutat. A nem büntethető gyermekkorú elkövetők száma ezzel párhuzamosan egy év alatt 11,6%-kal emelkedett (3963 fő). Egyes megyékben a kiskorú elkövetők számában mutatkozó növekedés az országos átlag kétszeresét is meghaladta (például Nógrád, Győr-Moson-Sopron megye). Előfordultak azonban ettől eltérő irányú változások is. Így például Zala megyében az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők száma 27%-kal, Bács-Kiskun megyében pedig a gyermekkorú elkövetők száma 17%-kal mérséklődött. Az elkövetők és a bűncselekmények területi megoszlása érdemben az elmúlt évben sem változott. A kiskorúak bűnözésének intenzitása továbbra is a fővárosban, Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legerősebb.

A kiskori deviancia számszerű adatainak értékelése kapcsán nem szabad szem elől téveszteni a látenciát, továbbá azt a körülményt sem, hogy nem mindegy, hol húzódik a gyermekkor felső és a fiatalkor alsó határa. Ez a kérdés a jogirodalomban gyakorta fel szokott merülni, bár ez idő szerint nincs napirenden a hatályos szabályok felülvizsgálata, és ismereteim szerint az új Btk. folyamatban lévő kodifikációja sem tervez e körben változást. A kérdés megítélése egyéb iránt az Európai Unióban is igen változó képet mutat. A büntethetőségi korhatár például – egy közelmúltban elkészült OKRI tanulmány szerint – Ausztriában, Németországban, Olaszországban 14; Dániában, Finnországban 15; Görögországban, Hollandiában, Írországban 12. év. Szélsőséges példa Luxemburg, ahol 18, továbbá Anglia és Wales, ahol 10 év (szabadságvesztés büntetés itt 15 éves kortól szabható ki).

A fiatalkorú bűnelkövetők legnagyobb arányban az általános iskolai tanulók köréből kerülnek ki (24,8%). További 22,5%-uk foglalkozás nélküli, 23,8%-uk középiskolai tanuló, 19,3%-uk szakmunkás és szakiskolai tanuló. A családi környezet vonatkozásában a legjellemzőbb, hogy a fiatalkorúak több mint felét mindkét szülő együtt neveli, és csak mintegy 12%-uk van nevelőotthonban, intézetben elhelyezve. A bűnelkövetésben közrejátszó – a fiatalkorú bűnelkövető személyével összefüggő oksági tényezők körében – a leggyakoribb (mintegy 50%-ban) az anyagi haszonszerzés. Jelentősen közrehat továbbá a rossz baráti környezet, a családi probléma, a bűnöző családi környezet hatása, a kalandvágy, az agresszivitás is.

Az ifjúkori bűnelkövetők devianciájának jellemzői évek óta nem mutatnak jelentős változást. 2004-ben a fiatalkorúak és a gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények száma lényegében az előző évnek megfelelően alakult (2003: 21484, illetve 7325; 2004: 20994, illetve 7384). A kiskorúak bűnözésének struktúráját illetően továbbra is a vagyon elleni bűncselekmények dominanciája jellemző, e téren nincs szignifikáns eltérés a felnőtt és fiatalkorú bűnözés összetétele között.

A vagyon elleni bűncselekmények között változatlanul jelentős a társas és üzletszerű elkövetés, amikor a fiatalok és fiatal felnőttek közösen nagyobb számú bűncselekményt követnek el. A kiskorúak általi rablások száma az előző években elért magas szinten stabilizálódott. Ezeket gyakorta gyermekkorúak, idős emberek, valamint ittas állapotban lévő sértettek sérelmére követték el, nemegyszer jelentéktelen értékre, csoportos formában.

A kiskorúak bűnözésében a korábbi években tapasztalt kedvezőtlen jelenségek továbbra is megfigyelhetők. A személy elleni bűncselekmények körében csökkent ugyan az emberölést elkövető fiatalok száma (2003: 23; 2004: 12), azonban az élet elleni és a többi erőszakos cselekményeket többször a nagyfokú agresszivitás, a kegyetlen végrehajtási mód, a durvaság, a motiváció hiánya jellemzi. Az elmúlt évben is sor került vádemelésre eredetileg betöréses lopásnak induló, majd a helyszínen brutális módon, különös kegyetlenséggel és nyereségvágyból elkövetett emberölésbe átforduló bűncselekmény miatt.

Sajnálatos módon 2004. évben tovább növekedett a kábítószerrel visszaélés miatt indított büntetőeljárások száma. Fiatalok részvételével 2004-ben 1032 kábítószerrel visszaélést követtek el, ami az előző évi szám (423) több mint két és félszeresét jelenti. Mindez azt a korábbi feltevést látszik igazolni, mely szerint a 2003. év e téren ismertté vált kedvező adatai a jogszabályi változásból következtek, és nem a kábítószerrel visszaélés terén mutatózó tényleges pozitív elmozdulást tükrözték. Az ismertté vált kábítószerrel visszaélések – az elmúlt évekhez hasonlóan – továbbra is az jellemzte, hogy a fiatalok ezekben az ügyekben általában a kábítószer megszerző fogyasztók voltak, s felnőtt korú vádlott-társuk vagy társaik kereskedtek a kábítószerrel. A fiatalok azonban egyre gyakrabban már nem csak fogyasztói, de terjesztői is a drogoknak. Sajnálatos módon előfordultak a gyermekkor alig meghaladó életkorban lévők között már kábítószerfüggők is.

A fiatalok és felnőttek tudását sok esetben messze meghaladó számítástechnikai ismereteiket egyre többször arra használják fel, hogy számítógép segítségével bűncselekményeket kövessenek el.

Mindezek alapján a fiatalok bűnözés intenzitását összességében jelentősnek kell értékelni, hangsúlyozva azonban, hogy mindezekből nem szabad szélsőséges következtetéseket levonni, még akkor sem, ha a média egy-egy konkrét esetben hajlamos is ezt sugallni. Reális helyzetértékelés szükséges, melynek alapján a bűnmegelőzés és a bűnüldözés terén egyaránt keresni kell a helyzet javításának eszközeit és módjait. Ez pedig egyre komolyabb kihívást jelent a jogalkalmazók számára, hiszen a bűnözésnek igen nagy morális és anyagi ára van.

A kiskorúak nem csak elkövetői, de gyakran sértettjei is a bűncselekményeknek. Az elmúlt évben tovább nőtt azon gyermek- és fiatalok száma, akik sérelmére bűncselekményt követtek el. 2004-ben a fiatalok sértettek száma 1784-gyel haladta meg az előző évi értéket, a gyermekkorú sértettek száma pedig két és félszeresére emelkedett (2003: 3821; 2004: 8394). A gyermekkorú sértettek szá-

mának jelentős növekedését a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűncselekmények sértettjeinek nagy száma okozta (a fővárosban 1479, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2049 ilyen sértett volt).

A hatóságok tudomására jutott kiskorú veszélyeztetése büntetettének száma csaknem 50%-kal haladta meg az előző évi mértéket (2003: 1316; 2004: 1973). Ezen büntetőeljárások magas száma az ilyen jellegű elkövetési magatartások hatékonyabb feltárásával és jelzésével is összefüggésbe hozható. Az elkövetési magatartások közül továbbra is a kiskorúak, illetve a házastársak kiskorúak jelenlétében történő durva bántalmazása, a gondozási kötelezettség súlyos elhanyagolása jellemző. Növekvő azon büntetőeljárások száma is, amelyek a tankötelezettség teljesítésének elmulasztása miatt indultak.

Több esetben előfordult, hogy az elrendelt nyomozás ellenére nem valósult meg kiskorú veszélyeztetése (hanem más bűncselekmény, például testi sértés), illetve nem volt bizonyítható e bűncselekmény elkövetése. A válófélben lévő, illetve megromlott kapcsolatban élő szülők a gyermekelhelyezés, illetve a válóper eszközeül is gyakran élnek feljelentéssel házastársuk ellen kiskorú veszélyeztetése miatt. Ilyenkor gyakran került sor a nyomozásnak bűncselekmény vagy bizonyíték hiányában történő megszüntetésére.

Amint az köztudott, a fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban a fiatalkorú helyes irányba történő fejlődésének előmozdítása. A tapasztalatok szerint a gyakorlatban általában megfelelően hatályosulnak a fiatalkorúakkal szembeni sajátos büntetés kiszabási szempontok. A jogerős bírósági határozattal befejezett ügyek száma a fiatalkorú terhelteknél az elmúlt évben 4875 volt.

A bíróságok a fiatalkorú vádlottak 56,9%-át próbára bocsátották, 5,77%-ával szemben pénzfőbüntetést szabtak ki. A szabadságelvonással járó szankciók közül 27%-kal csökkent a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt fiatalkorúak száma (2003: 525; 2004: 383 fő), ami összhangban áll azzal az alapelvvel, mely szerint az intézkedés megelőzi a büntetést, és végrehajtandó szabadságvesztés büntetés fiatalkorúval szemben csak végső eszközként alkalmazható.

Sajnálatos azonban, hogy a javítóintézeti nevelés alkalmazásának csökkenő tendenciáját az elmúlt évben sem sikerült megállítani (2003: 238; 2004: 201), ami szoros összefüggésben van az eljárások elhúzódásával. Az arra alkalmas ügyekben és személyekkel szemben ugyanis gyakorta azért nincs lehetőség a nevelő célzatú intézkedés alkalmazására, mert az eljárás elhúzódása folytán a vádlott életkora azt már nem teszi lehetővé. Az eljárások elhúzódása nem eredményezheti a javítóintézeti nevelés alkalmazásának további visszaesését, ez valamennyi büntető jogalkalmazó közös felelőssége.

A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések indítványozásánál az eljáró hatóságok az általános törvényi okok mellett rendszerint helyesen értelmezik és alkalmazzák a fiatalkorúakra előírt külön törvényi feltételeket. Részben ennek eredményeként évek óta csökken az őrizetbe vett, illetve előzetes letartóztá-

tásba helyezett fiatalkorúak száma. Ez a szám az előzetesen letartóztatottak esetén 2004-ben több mint 20%-os csökkenést mutatott (421-ről 333-ra változott).

Alapvető jelentőséggel bír a Be. azon rendelkezése, amely kimondja a fiatalkorúval szembeni előzetes letartóztatás 2 éves abszolút felső határát. Ennél hosszabb ideig ugyanis nem lehet kitenni a fiatalkorút annak, hogy bizonytalan legyen a sorsát illetően.

Egy évtized telt el azóta, hogy a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1995. évi XLI. törvény a New York-i Egyezmény és a hazai jogrendszer összhangjának megteremtése érdekében korszerűsítette a javítóintézeti nevelés feladatait, lehetővé tette a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának javítóintézetben történő végrehajtását.

A jogszabályi változásokkal párhuzamosan megtörtént a javítóintézetek átépítése, az elhelyezési, oktatási, nevelési körülmények korszerűsítése, melynek eredményeként a működő javítóintézetek az európai normáknak megfelelővé váltak. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy ne lenne még mit tenni ezen a téren, a továbblépés ütemezését azonban – hasonlóan a büntetés-végrehajtási intézetekhez – a rendelkezésre álló pénzügyi keretek is befolyásolják.

Az új Be. jelentősen növelte a javítóintézetek szerepét és jelentőségét a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának végrehajtása terén. A nemzetközi elvárásokra figyelemmel már több mint két esztendője fő szabályként nem kerülhet sor a fiatalkorú terhelten szembeni kényszerintézkedés rendőrségi fogdán történő végrehajtására, a végrehajtás helye a büntetés-végrehajtási intézetre és a javítóintézetre korlátozódott. A változás különösen a fiatalkorúak nevelése szempontjából meghatározó jelentőségű. Az előzetes letartóztatásnak, mint biztonsági intézkedésnek általában nem feladata a nevelés. A javítóintézetben azonban a fiatalkorú befogadásának időpontjától kezdve pedagógiai és pszichológiai módszerekkel kezelik az előzetes letartóztatás összetett problémáit.

Ezért is alapvető fontosságú, hogy az előzetesen letartóztatottak közül minden olyan fiatalkorú esetében a javítóintézet kerüljön a végrehajtási helyként kijelölésre, amikor a terhelt személyisége, szellemi és erkölcsi fejlettsége, az elkövetett cselekmény jellege, tárgyi súlya azt indokolja. De legalább ennyire fontos, hogy csak és kizárólag az ilyen fiatalkorúak kerüljenek a javítóintézetbe.

Az elmúlt évben is több esetben volt arra példa, hogy a Legfőbb Ügyészség intézkedését szükségessé tevő aggály merült fel a fiatalkorúval szemben elrendelt előzetes letartóztatás javítóintézetben történő végrehajtásának indokoltságát illetően. Előfordult, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya vagy a fiatalkorú személyisége, előélete tette vitathatóvá a végrehajtási hely kijelölésének helyességét.

Az előzetes letartóztatást általában akkor indokolt javítóintézetben foganatosítani, amennyiben a fiatalkorú első alkalommal áll büntetőeljárás hatálya alatt. Nem indokolt az előzetes fogva tartás javítóintézeti végrehajtása a megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmények esetén, valamint általában a személy elleni erőszakos bűncselekmények súlyosabban minősülő esetében.

Amennyiben a fiatalok már korábban szabadságvesztés büntetést töltött, általában nem indokolt a végrehajtás helyéül a javítóintézetet kijelölni. A gyermekkorhoz közelebb álló fiatalok – ha egyáltalán fennáll esetében az előzetes letartóztatás elrendelésének a feltétele – fogva tartását célszerű javítóintézetben fogatosítani.

Jogértelmezési kérdésként merült fel, hogy milyen eljárást szükséges követni akkor, ha az előzetesen letartóztatott fiatalok személyével szemben a bíróság másik ügyben – a Be. 465 §-a alapján – jogerős ítélettel javítóintézeti nevelést rendel, a fenti esetben helye van-e az előzetes letartóztatás megszakításának és a jogerős intézkedés fogamatba vételének, hasonló módon ahhoz, amikor az előzetesen letartóztatottat a bíróság más ügyben jogerős szabadságvesztés büntetésre ítéli.

Az előzetes letartóztatás és a javítóintézeti nevelés részletezettek szerinti „találkozásáról” sem a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet, sem a javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) NM rendelet nem rendelkezik. A javítóintézeti nevelés, mint a fiatalokkal szemben alkalmazható sajátos büntetőjogi intézkedés a terheltre nézve alapvetően eltérő jogi helyzetet eredményez, mint a szabadságvesztés, a javítóintézeti elhelyezés a fiatalok személyi szabadságát csak a pedagógia tevékenység által megkívánt mértékben korlátozza. A fiatalok a javítóintézeti nevelés végrehajtása során az intézetből időlegesen több jogcímen is eltávozhat (kimenő, eltávozás, szabadság), melynek lehetőségét az újabb büntetőeljárás sem zárja ki. A fiatalok engedély nélküli eltávozása büntetőjogi jogkövetkezménnyel nem járó fegyelmi vétség (NM rendelet 41-42 §). Ezzel szemben az előzetes letartóztatás és a szabadságvesztés fogatosítása alatt a terhelt folyamatosan a hatóság őrizetében van, fogva tartásának körülményei, a végrehajtási szabályok, valamint azok megszegésének következményei is szigorúbbak a javítóintézeti rezsinnél.

A fentiekből is következően amennyiben a bíróság az előzetes letartóztatását töltő fiatalok személyével szemben más ügyben jogerősen javítóintézeti nevelést rendel, nincs jogszabályi lehetőség az előzetes letartóztatás megszakítására és a javítóintézeti nevelés fogamatba vételére. A javítóintézeti nevelés végrehajtásának megkezdésére csak akkor kerülhet sor, amikor az előzetes letartóztatás a Be. 136. §-ának (2) bekezdése alapján megszűnt, illetve azt a hatóság megszüntette.

Néhány éve a fiúk letartóztatását végrehajtó javítóintézetek telítettségéből fakadó gondok okoztak problémát. A Budapesti és a Debreceni Javítóintézetben a magas létszám mellett csak korlátozott mértékben volt lehetséges a fiatalok személyre szabott, egyéni és csoportos foglalkoztatása, ami nehezítette a hatékony pedagógiai munkát. Mindez felvetette új férőhelyek létesítésének szükségességét, továbbá az ország dunántúli régiójában az előzetesen letartóztatott fiatalok elhelyezését szolgáló újabb javítóintézet létesítésének szükségességét. A Legfőbb Ügyészség a fenti megoldást támogatta, és annak megvalósítását az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztériumnál is kezdeményezte. A kérdésben érdemi előrelépés a mai napig nem történt.

Az érintett intézetek telítettsége azóta – a létszám csökkenése folytán – normalizálódni látszik. A Budapesti Javítóintézetet például 3 éve az alapító-okiratban engedélyezett 100 fős létszámot meghaladó telítettség jellemezte. Ma az átlagos létszám mindössze 60 fő körül mozog. A dunántúli intézet létrehozásának gondolata azonban – meggyőződésem szerint – mindezek ellenére továbbra sem veszítette aktualitását. Alapvető büntetés-végrehajtási alapelv, hogy a fogvatartottakat lehetőség szerint a lakóhelyhez legközelebbi intézetben kell elhelyezni. Különösen fontos követelmény ez a fiatalkorú letartóztatottak esetében, akiknél a kapcsolattartás meghatározó jelentőséggel bír. A büntetés-végrehajtási szervezet felismerve a fenti elvárás nemzetközi ajánlásokban is megfogalmazott súlyát már évekkel ezelőtt, hozzákezdett a fiatalkorúak regionális büntetés-végrehajtási intézeti programjának megvalósításához.

Így jött létre a hosszú ideig kizárólagosan fiatalkorúak büntetés-végrehajtás intézeti feladatot ellátó tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete mellett a kecskeméti, majd a szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, sor került a pécsi Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete alapkövének letételére is.

Úgy gondolom, a példa adott, álláspontom szerint ezen az úton lenne indokolt haladni a javítóintézeti intézményrendszer továbbfejlesztése kapcsán is.

Homonyikné Bertha Laura – Joó László

Klasszifikációs gyakorlat a szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Bv. Intézetében

a PHARE twining után

A szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete 2003-ban elsőként kezdte el a magyar és a holland büntetés-végrehajtás közötti PHARE twining kísérleti program kapcsán – a fogvatartottak klasszifikációjának munkafázisát és kidolgozását, mely struktúrájában, megközelítésében, módszertanában gyökeresen eltér a magyar büntetés-végrehajtásban eddig alkalmazott – de nem ekként emlegetett – klasszifikációs gyakorlattól.

Jelen dolgozatunkban az eltelt két év tapasztalatait mutatjuk be, szakmai és érzelmi megközelítéssel, nem titkolva a nehézségeket és büszkélkedve az eredményeinkkel.

A fogvatartottakkal való bánásmód és az európai börtön-ajánlások

A büntetés-végrehajtás célja a büntetésben és az intézkedésben megnyilvánuló joghátrány érvényesítése, ám a modern büntetés-végrehajtásban nagyobb szerepet kap az elítélt társadalmi visszailleszkedését és jogkövető magatartását kialakító kezelés, az ún. *neo-treatment*. A kezelés fogalmát Martinson óta többször újrafogalmazták. Létfogosultságát senki nem vitatja, de bevezetését és elterjesztését sokan „drágának” találják a költség-haszon elemzés szempontjából. Az intézményrendszer – amelyet a társadalmi elit nem, vagy csak ritkán vesz igénybe –, hagyományosan nem élvez kellő támogatottságot (lásd büntetés-végrehajtás, hajléktalan-ellátás), a rugalmas, megújuló büntetés-végrehajtás „anyagi infúziója” hiányzik.

Az Európai Börtönszabályokban megfogalmazott kezelési célok: az egészség és önbecsülés fenntartása, a felelősségérzet erősödése, készségfejlesztés, pozitív attitűd-módosulás, valamint azon magatartásformák és képességek erősítése, melyek lehetővé teszik a törvénytisztelő és önfenntartó életmód kialakítását a szabadulás után.

Az alapelvek: normalizáció, nyitottság, felelősség, együttműködés és individualizáció. A bűnmegelőzési programokban másodlagos prevenció a büntetés-végrehajtás részéről a társadalomba történő visszailleszkedés „minél jobb” előkészítése. A kezelés (a korábbi medicinális szemlélet helyett) az orvosi-gyógyászati ellátáson túl, a pszichológiai támogatás mellett olyan komplex nevelési-foglalkoztatási tevékenységeket foglal magában, melyek együttesen a szabadulásra és az azt követő jogkövető életmódra készíteneek fel.

A fogvatartottakkal való megfelelő (humánus és következetes) bánásmód biztosítja az intézetek és a fogvatartás dinamikus biztonságát, hiszen a biztonsági kockázat önmagában nem írhatja felül a kezelési szükségleteket és a programokban való részvételi lehetőséget, elsődleges szempont a személyiségfejlesztés.

Célunk a korábbi, deviáns viselkedési megnyilvánulások (krimen reakciók és sodorhatóság) gyengítése mellett a konform – a társadalomba való beilleszkedést hasznosan segítő –, elvárt magatartásformák tudatos használatának kialakítása. Ez segíti a „rab-őr” együttműködést, a szabályok betartását, a rend fenntartását, és ezzel élhetőbbé teszi a magyar börtönöket mind a fogvatartottak, mind a személyzet számára.

Az egyéni és csoportos foglalkozások szervezése során szabad választást kell biztosítanunk az egyéni felelősség fejlesztése érdekében a fiatalok számára, hogy eldöntsék, mi a hasznos, és mi hasztalan a további életvezetésükhöz. Emellett igyekszünk számukra útmutatást, támogatást, segítséget nyújtani a személyes problémáik adekvát, gyors, szakszerű és életszerű megoldásához.

Kiemelt figyelmet kell fordítanunk az előzetesek és az első deliktumot elkövető és/vagy elsőként büntetett jogerős fogvatartottak esetében a befogadásra és a befogadást követő első három hétre, hiszen ebben a kritikus periódusban fenyegetett, kiszolgáltatott, kétségbeesetten labilis érzelmi állapotban fokozottan élnek át megfosztottságaikat, ekkor fordul elő (a bezártság és a morális sokk következtében) a legtöbb öngyilkossági kísérlet.

A dinamikus rehabilitációs-kezelési rendszer kidolgozása során elsődleges az egyéni kezelési szükségletek meghatározása a befogadást követően, az ezt egységesítő és támogató új házirend kidolgozása és a biztonsági alapú kockázat-elemzés a dinamikus biztonsági megteremtése érdekében.

A klasszifikáció és a befogadás

A PHARE twining programot követő klasszifikációs értékelés alapján, a fogvatartottak „élég jó” megismerésével intézetünkben a kezelési igényeket, egyéni szükségleteket, modern nevelésméлетet és adekvát ellátási körülményeket ötvöző, gyors-reagálású, dinamikus és flexibilis fogvatartást vázoltunk föl – az európai ajánlásoknak, a hazai társadalmi- és szakmai elvárásoknak, a személyiségjogoknak, az adatvédelmi követelményeknek, valamint az explicit személyiség-elméleteknek megfelelő módon.

A klasszifikáció általános szempontjai:

- kriminológiai (erőszakos bűncselekmény, visszaeső, illetve első büntényes)
- szociológiai (a nem, életkor: 14-18, illetve 18-21 évesek, családi jellemzők és kapcsolattartás, ítélet hossza, munkatapasztalatok)
- kezelési szükségletek (orvosi, pedagógiai, pszichológiai, pszichopedagógiai megismerés (fogyatékoság, gyenge értelmi képességek, pszichés zavar, agresszió-kezelési deficit, suicid előzmény, alárendelődés, sodorhatóság, a negatív respektábilis személlyel kialakult identifikáció, a társas alkalmazkodás képessége, alkohol- és drogproblémák, gyógyszerhasználat, szexuális bűncselekmények elkövetése, esetleges inverziók)

– büntetés-végrehajtási, biztonsági (büntetés-végrehajtási fokozat, támadási, szökési szándék – biztonsági kockázat –, a konformitás mértéke, megbízhatóság, az önkéntes együttműködés, részvétel képessége)

Klasszifikációs rendszerünk nem maradhatott meg öncélúan a fenti információk összegyűjtésénél, oszlopokba és csoportba rendezésnél, az intézeti lehetőségek mérlegelése után prioritásokat határoztunk meg, hogy az adekvát kezelést a megtervezés után valóban biztosítani is tudjuk.

Nem használunk elkülönítést az egyes csoportok között a stigmatizáció (megbélyegzés, címkézés) elkerülése érdekében, elegendő a fogvatartottakkal való közvetlen napi foglalkozás differenciálása. Kíváncsú lenne, ha a jelenlegi 50-60-fősnél kisebb (max. 25 fő) nevelési csoportokban foglalkozhatnánk a fiatalokkal, ez biztosítaná a hatékonyabb, egyéni szükségleteket respektáló kezelést és nevelést.

Központi kezelési célunk a prevenciós szemlélet kialakítása, azaz a drog, a promiszkuis szexuális kapcsolatok, az agresszivitás (verekedés, erőszak) helyett sok-sok testmozgás, verseny, megmérettetés, strukturált szabadidő-eltöltés, mentálhigiénés megközelítésű egészséges életmódra nevelés, amelyek segítik a szabadulás után a tartózkodást az újabb bűncselekmény elkövetésétől, és megteremtik a sikeresebb társadalmi beilleszkedés lehetőségét.

A kezelési rendszer alapja a korrekt megismerés és az „elég jó” együttműködés, ennek leginkább érzékeny időszaka a befogadás napja és az azt követő első hét.

A befogadási rutin intézetünkben

Az *orvosi-egészségügyi befogadás* során már a befogadást követő első napon ki-sűrítők a krónikus, gondoztott betegségek, a gyógyszer-használat, a korábbi életvezetési, nevelési és pszichés problémák, beilleszkedési nehézségek, valamint a dohányzási- és drogproblémák.

Az ápoló a drogprobléma felmerülése vagy gyanúja esetén felvesz egy tesztet (DUDIT), mely a szenvedélybetegségek széles spektrumát azonosítja.

A *nevelői befogadási interjú* felvételére az első héten kerül sor. A korábbi évek gyakorlatától eltérően ez a befogadás személyesebb légkörben, a nevelői irodában, egymással szemben ülve, az egyén élettörténetét, családi- és kortárskapcsolati kötődéseit, a bűncselekménnyel kapcsolatos érzéseit és gondolatait is feltárja, a jóvátétel igényével.

Már az első hét során a strukturált *pszichológiai befogadási interjú* és az alkalmazott vizsgálati eljárások (RAVEN, Kétprofilos Szondi, Beck: depresszió és reménytelenség skála, Hamilton: szorongás skála, BDHI: agresszivitás skála és/vagy gyermekpszichiátriai kérdőív, MAWI, MMPI, Rorschach, TAT, harag- és düh kifejezési skála, SDQ) alapján, az egyén mentális és érzelmi jellemzőinek megfigyelésével, az előzmények megismerésével, a biztonsági kockázatok elemzésével bejósolhatóbbá válik a fogvatartotti viselkedés. Ez a *dinamikus biztonság alapja*. A pszichológus az intellektus, a személyiség megismerése, az életút, a családi kötődések feltérképezése, az érzelmi élet jellegzetességei, az agressziókezelés, a szorongás-szint, a depresszióra való hajlam feltá-

rása nyomán javaslatot tesz a fogvatartottak elhelyezésére, beiskolázására, munkába állítására, esetleg adekvát kezelésére, valamint részt vesz a feltételes szabadságra, intézetelhagyásra vonatkozó döntések előkészítésében a helyi lehetőségeknek, az egyéni igényeknek és az életkori sajátosságoknak megfelelően.

A rögzített pszichológiai vélemény olyan konkrét viselkedési predikciókat is tartalmaz, amelyek segíthetik a nevelő napi munkáját (rezsimbe-sorolás, krízishelyzet, öngyilkosság, agresszivitás esetén), illetve összefoglaló nevelői vélemény, jellemzés készítésekor.

A pszichológus a fenti befogadási vizsgálatokon túl, a vezető nevelővel szorosan együttműködve értékeli a klasszifikáció során kapott információkat, szupervíziójával segíti a felügyelők és a nevelők munkáját, szemléletformáló belső oktatást és felkészítő foglalkozásokat tart, kiérzékenyített a fogvatartottak és a személyzet hangulatára, a dolgozói elégedettségre, a házirendre vonatkozó javaslatokat tesz, valamint szervezeti döntéseket készít elő.

A vezető nevelő koordinálja a szociális készségeket felmérő adatlapok (TVA) kiadását a körletfelügyelőknek, a megismerési adatok összegyűjtését a nevelők, szociális előadók és körletfelügyelők részéről, valamint gondoskodik a szülői kérdőívek postázásáról, dokumentálásáról, az adatok begyűjtéséről és rögzítéséről, a környezettanulmányok beszerzéséről.

A felügyelői megfigyelés által kialakított szociális térkép, a TVA-kérdőív kitöltése a fiatal megfigyelése nyomán a bekerülést követő első három hónapban folyik, és közös értékléssel zárul. A TVA által megfigyelt területek: szociális hatékonyság, viselkedési alkalmazkodás, felelősség, társakhoz és felügyelethez való viszony, kapcsolattartás.

A vezető nevelő szervezi a komplex értékléshez szükséges berendeléseket, csoportos értéklő értékléseket, team-üléseket. Kapcsolatot tart a személyzet minden tagjával, az egészségügyi ápolóval, orvossal, pszichológussal, nevelőkkel, az egyházak képviselőivel, a felügyelőkkel, a külső (civil) programokat bonyolító pedagógusokkal, nevelőkkel, pártfogókkal, akik a fiatalok oktatását, szemléletformálást végzik. Segíti a nevelőt az összegző vélemény elkészítésében, az egyéni nevelési tervek elkészítésének instruálásával.

A klasszifikáció beindítása előtt (2003-ban) kiemelt feladatunk volt a felügyelői állomány szemléletformáló képzése, a megfigyelésekre való felkészítése és a konfliktuskezelés, stressz-oldás lehetőségeinek bemutatása belső oktatás keretében. 2004-től a körleten feladatot ellátó felügyelők, akik korábban a biztonsági osztályon teljesítettek szolgálatot, a fenti nevelési célok miatt átkerültek a fogvatartási ügyek osztályára. A belső átszervezés összesen 31 fő kollegát érintett. A fogvatartási ügyek osztályán dolgozó nevelők, felügyelők, szociális előadók egységes nevelői team-ként dolgoznak, munkájukat a közvetlen vezetői alárendeltségű intézeti szakpszichológus segíti.

A biztonsági osztály 2004-ben kidolgozta, és folyamatosan felülvizsgálja az intézet dinamikus biztonságát meghatározó kockázati tényezőket, hiszen a klasszifikációnak, osztályba sorolásnak a biztonsággal együtt kell megvalósulnia. Kockázati tényezők lehetnek: a túlzott agresszivitás, az öngyilkossági és/vagy szökési szándék, a sodorható-

ság, acting out-készség [dühkitörésre való hajlam], vagy az autoritással való szembenállás.

A klasszifikációs értékelés és a kezelési javaslatok meghatározása team munka. A befogadást követő megismerési időszak (a 2-3. hónap) végén – a felügyelők (TVA), a pszichológus (RAVEN, Szondi), az egészségügyi személyzet: orvos és ápoló, s nem utolsósorban a nevelők révén – pontosabb és árnyaltabb képet kapunk a fiatalok életéről, a bekerülést megelőző élethelyzetéről, szociális fejlettségéről, „fehér foltjairól”, személyiségéről, késztetéseiről, terveiről és céljairól. Ebben a megismerési folyamatban az egészségügyi személyzetnek a krónikus, gondozott betegségek, a konverziós tendencia, a dohányzás, az alkohol- és droghasználat fel- és megismerése, a nevelőknek a befogadó nevelői interjú, környezettanulmány, személyi anyag elkészítése a feladata. Az egyénről „beérkezett” információk együttesen képezik a klasszifikációs értékelés és a kezelési javaslatok alapját.

Az ezekhez rendelhető kezelési szükségletekről, pedagógiai módszerekről, az intézeti lehetőségekkel és az egyéni képességekkel összhangban a megismerésben résztvevők közösen döntenek. A team ülések a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság üléseihez hasonlóan zajlanak, kiszélesített résztvevői körrel, a szociális készségek megfigyelését (TVA) készítő körletfelügyelők aktív bevonásával. A teamben együtt dolgozók jobban megismerik a rájuk bízott fogvatartottakat, s hatékonyabban foglalkozhatnak velük. Emellett a közös munka kedvezően hat az együtt dolgozó kollegák mentálhigiénés állapotára, elköteleződésére, erősödik az összetartozás érzése, a kollegialitás [kارتársi együttérzés] és a csoportkohézió.

A kezelési szükségletek folyamatosan kerülnek megállapításra. Ehhez az orvosi és pszichológiai eredmények a befogadást követően napokon belül, a nevelői észrevételek már a felkészítő részlegben eltöltött idő alatt is, a felügyelői – a szocializációra vonatkozó – javaslatok a második hónap végén rendelkezésre állnak, hogy a felügyelők a felkészítő részlegről kikerült fiatalok „szabadabb” mozgását és interakcióit a körleten is feltérképezhessék.

A biztonsági alapú kockázatelemzést és a kezelési szükségleteket folyamatosan (szükség szerint, de legalább 6 havonta) felülvizsgáljuk és módosítjuk.

A börtön személyzete a külső, civil segítők és társadalmi kapcsolatok (Munkaügyi Központ, Drogambulancia, Pártfogói Felügyelői Szolgálat, ÁNTSZ, egyházak) közreműködésével, illetve a fiatal fogvatartott bevonásával együttesen tud csak változást elérni. Közös feladat a közvetlen és távlati célok megfogalmazása, a személyiségre építhető viselkedési módok és esetleges következmények megbeszélése, a szabadulás előtti feszültség oldása, a készség-fejlesztés. Fontos, hogy praktikus tudást közvetítsünk (önéletrajz készítése, készségek fejlesztése stb.), és hogy a társadalomba való beilleszkedés segítése konkrét (oktatás, munka, lakhatás, élelem) legyen.

A differenciált bánásmód és kezelés lehetőségei, feladatai

Progresszív és differenciált kezelési rendszer, ezen belül különböző nevelési csoportok alakíthatók ki a fiatalokra jellemző személyiségjellemzők, az egyéni kezelési szük-

ségletek, a biztonsági alapú kockázati elemzés, az egyéni teljesítmény és motiváció befogadáskor megismert jellemzői és a folyamatos értékelés alapján:

- Általános- és középiskolai (digitális) oktatás, OKJ-s szakmai képzés
- Szakma-központú foglalkoztatás, tanfolyamok, művészeti oktatás (rajz, néptánc)
- Különböző alkotó és kreatív személyiségfejlesztő csoportok, szakkörök (kertészeti, agyagozó, virágkötő, üvegfestő, kosárfonó, könyvkötő, bőrdíszműves, kosárfonó)
- Színjátszó kör, ének-, illetve zenekari foglalkozás (pl. „Fekete Szemecskék” együttes)
- Drog-prevenációs foglalkozások (a drogprevenációs körleten túl, szélesebb körben)
- Sport, fizikai aktivitás és -terhelés, sikerélményt nyújtó vetélkedők
- Konfliktuskezelő, agresszivitáscsökkentő, problémamegoldó tréningek (EQUIP)
- Gyógyító-nevelő csoport (sajátos nevelési igényű fiatalok csoportja) – nálunk is szükség lenne rá, a régió adottságai és jellemzői miatt.

A személyiségfejlesztő tematikus csoportokat a megismerési időszak tapasztalatainak összegzése, tematika összeállítása, hajlandóság felmérése után indítjuk 20-40 órás időtartamban. Az EQUIP, a filmklub, az indulatkezelő, konfliktus-kezelő, önismereti- és személyiség-fejlesztő terápiás foglalkozások beindítása kiemelten fontos az előzetesek körében, hiszen itt a legtöbb krízishelyzet, a bűntársaktól (és ezzel más társaktól) való elkülönítés, a bezártság, a „jätrogén” és börtön-ártalmak miatt.

A *dinamikus, progresszív büntetés-végrehajtási kezelési rendszer* a biztonsági alapú kockázatelemzésre és a klasszifikációs központú kezelési szükségletekre épülő megismerés alapján, az egyén egész végrehajtási időtartamát értelmesen strukturálva, a befogadástól a szabadításig tart.

Vizsgálati adatok, eddigi eredmények

A PHARE twining projektben 100 fős mintán végeztünk „bemérést”, a RAVEN, valamint a holland ajánlások alapján az SDQ, BDHI, DUDIT, TVA, SUIC tesztekkel, ezek azonban nem standardizált eljárások (alkalmazásuk etikai problémákat vet fel), ám később ezen eredmények alapján alakítottuk ki saját befogadási módszertanunkat.

A 2004-es vizsgálatokban a 100 fős mintában a fiatalkorú fogvatartott fiúk fele volt újonnan befogadott (a többiek már bentlakók voltak), s nem volt nyilvántartásunk a családi helyzetükről, a „bűnözési fertőzöttségükről”. Az elvégzett vizsgálatok és megismerési folyamatok alapján a fiatalok közel 60 százaléka bizonyult mentálisan retardálnak (organikus sérültnak), szinte teljes egészük pszichésen sérültnak (neurotikus, személyiségzavaros, pszichopata) és közel felük antiszociális irányultságot is mutatott (agresszivitás, sodorhatóság, alacsony együttműködési – és magas acting out-készség [dühkitörésre való hajlam]). Aktívan tudtuk bevonni a vizsgálatba a szülőket (az SDQ szülői változata és a befogadással kapcsolatos kérdőívek kitöltésével), a vártnál többen küldték vissza véleményüket fiaikról, saját neveléssel kapcsolatos attitűdjeikről (60 százalékos volt a visszaérkezés). Teljes képet az SDQ pedagógusi változatának értékelésével kaphatunk a fiatalokról, mivel nehezen értik meg a kérdéseket, és hogy jó benyomást

keltsenek, torzítják a személyiségükre vonatkozó válaszaikat. (Jelenleg nem használjuk az SDQ kérdőíveket, egyéb eljárások több hozadékkal rendelkeznek számunkra.)

A 2005-ös évre már az átgondolt szempontok, prioritások alapján terveztük meg az újonnan érkező fiatalok fogvatartottak befogadását, megismerését és értékelését, majd az egyéni kezelési tervek kidolgozását. Új szempontként tüntettük fel a családban előforduló, illetve korábban az egyén életében megjelenő deliktumokat az azonosulás miatt, valamint a kockázati elemzéssel együtt javaslatot a biztonsági csoportba sorolásra. Rögzítettük a tankötelezettség végét, valamint az egészségi állapotra vonatkozó kategóriákat (egészséges, krónikus beteg, gondozott). Továbbra is fontosnak tartjuk a mentális képességek (RAVEN) és a pszichológiai tesztek kiemelt kategóriáinak (agresszivitás, szorongás, oppozíció, inverzitás, suicidum, szökés, pszichopátia) rögzítését, valamint a kezelési javaslatok jól áttekinthető csoportosítását. A táblázat megtöltése érvényes információkkal és adekvát kezelési javaslatokkal a csoportos értékelést követően, a team-ülés során valósul meg.

2005. január 1. és 2005. november 15. között 110 fő új befogadás történt intézetünkben, ebből 80 fiatal értékelése a befogadást követő harmadik hónap végén már megtörtént.

A befogadottak összetétele a következő:

- 29 fő börtön-, 20 fő fogház fokozatú elítélt, 31 fő előzetesen letartóztatott fogvatartott,
- 18 év feletti 46 fő, 14-18 év közötti 34 fő.
- 56 fő esetében (80 százalék) van büntetett előéletű a családban.
- Értékelés során a „megszokott” 3-as biztonsági fokozatot a team-résztvevők 4 főnél 4-esre, 8 fő esetében 2-esre javasolták módosítani.
- Intelligenciájuk, iskolai végzettségük: a RAVEN teszt átlaga a maximálisan szerezhető 60 pontból átlagosan 29,18 pont (a 10 és 48 pont közötti értékek mentén), ez átlagosan alacsony mentális képességeket jelez.
- Egészségi állapotuk: 14 fő krónikus beteg és 7 fő gondozott (pl. cukros, asztmás, epilepsziás), kétharmaduk mondható teljesen egészségesnek, közülük is szinte mindenki dohányzik (14 évesen is!), s gyakran fogyasztottak alkoholt, szedtek indokolatlanul nyugtatókat, altatókat.
- Interjú alapján 36 fő ismerte be, hogy megelőzően találkozott már droggal: füveztek, illetve „szipuztak” (kevesen tudták megfizetni az egyéb drogokat), ám közülük csupán 11 fő jelentkezett drog-prevenációs körletre.
- 42 fő (a minta több, mint fele) kifejezetten agresszív, 18 fő passzív-oppónáló [szembenálló]
- 22 fő szorongó, túlságosan alárendelő, 8 fő szuicid-veszélyeztetett.
- 16 fő pszichopátia, illetve antiszociális fejlődési irányultságú.

Összegzés, javaslatok

A PHARE twining projekt tapasztalatai és a 2005-ös új befogadások eredményei alapján megállapítható, hogy az új bv. törvény tervezetében is megfogalmazott kezelé-

si célok elérése érdekében szükség lenne különösen a fiatalok fogvatartottak tekintetében:

- kisebb létszámú nevelési csoportokra (max. 25 fő)
- nagyobb létszámú, képzett és motivált személyzetre (nevelő, felügyelő, gyógypedagógus, pszichopedagógus, szociális munkás, pszichológus)
- megfelelő fogvatartotti elhelyezési és foglalkoztatási feltételekre
- intézetenként kialakított, rugalmas létszámú gyógyító-nevelő csoportra

A szervezeti változás legfontosabb területei: az alkalmazott technológia modernizálása, az alkalmazottak „elég jó” kiválasztása és professzionális belső képzése, a feladatok pontos, az új igényekhez adekvát meghatározása, továbbá a struktúra minden szakterületét érintő átgondolása.

Bebizonyosodott, hogy Az EQUIP „Deviáns fiatalok felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre tanítása kortársaikat segítő hozzáállással” című 40 órás képességfejlesztő tréning anyaga – pszichológiai, illetve tréneri tapasztalat nélkül – csupán a munkatankönyvből nem sajátítható el, ezért annak elterjesztését csak akkor tartjuk célravezetőnek, ha a programot intézetenként kiképzett személyzet oktatja.

A fiatalok „előzetesbe” helyezése, véleményünk szerint, csak különösen esetekben indokolt. A család érzelmi támogatása, a családtámogatási rendszerek (családsegítő- és gyermekjóléti szolgálatok, TGYSZ, pártfogói szolgálat) igénybevétele mellett hatékonyabban korrigálható a fiatal személyiség-problémája, több képessége aktivizálható, mozgósítható, áthangolható érzelmi élete (gondoljunk az ártatlanság vélelmére és a fiatalok esetében kevésbé realizálható szökésre). Ezzel szemben a börtön és a bezártság, s az ezzel járó megfosztottság különböző – sajnálatos esetekben irreverzibilis – ártalmakat okozhat.

A klasszifikáció és a rehabilitációs program szakmai elsajátításának módszertani kérdéseiben felajánljuk módszertanunk bemutatását, saját tapasztalataink átadását, a személyzet képzésének, supervíziójának támogatását.

Dr. Ruzsonyi Péter PhD

A kisebbséghez tartozó fogvatartottak speciális nevelési szükségletei

avagy napjaink egyik interkulturális kihívása

Dolgozatomban egy rendkívül érzékeny témával foglalkozom. Hazánkban, amikor a „kisebbség” kifejezést használjuk, szinte biztosak lehetünk abban, hogy a cigányságról¹ beszélünk. Egy külső szemlélő számára ez a helyzet az első pillanatban értelmetlennek és egyben szomorúnak tűnhet. Felmerülhet benne a kérdés: Miért nem nevezzük a nevén a dolgokat, miért használunk áttételes fogalmat egy konkrét kisebbségi csoport megnevezésekor?

A válasz bizonyos szempontból egyszerű: hazánkban – a jogi megítélés szempontjából – nincs cigány ember. Magyarországon törvénytelen a roma származásúak romaként történő nyilvántartásba vétele, illetve megszámlálása. Egyrészt ez a helyzet tökéletesen érthető (soha nem felejtethetjük a fajgyűlöletből származó tragédiákat, a cigány holokauszt sok tízezernyi áldozatát), másrészt ugyanakkor adott esetben meggátolhatja a többséget abban, hogy segítséget nyújtson a legnagyobb lélekszámú hazai kisebbségnek.

Véleményem szerint határozottan meg kell különböztetnünk az eltérő megközelítéseket. A törvény előtti egyenlőség alapvető emberi jog. Nem feledkezhetünk meg arról azonban, hogy például életesélyeinkben nem vagyunk egyenlők. Mindnyájunk felelőssége, hogy segítséget nyújtsunk mindazoknak, akik erre rászorulnak. Álláspontom szerint ez a tétel általában is igaz, azonban kiemelkedően fontos a büntetés-végrehajtási intézetek falain belül, a fogvatartottak esetében. A mindennapi élet gyakorlatából tudjuk, hogy a roma fogvatartottak² reakciói gyakran eltérőek más fogvatartottaktól. Hipotézisünk szerint a cigányság esetenként markánsan eltérő magatartásának és viselkedésének háttérében történelmi és kulturális okokra visszavezethető speciális szükségletek állnak.

A kutatás hipotéziseinek megfogalmazása

- 1) A roma fogvatartottak speciális szocio-kulturális háttérrel rendelkeznek.
- 2) A roma fogvatartottakról rendelkezésünkre álló jelenlegi ismeretek nem adnak elég háttér-információt a szükséglet alapú kezelési programok kidolgozásához.
- 3) A roma fogvatartottak szükségleteinek pontosabb ismerete és az azok kielégítését szolgáló programok „felkínálása” jelentős mértékben megnöveli együttműködési szándékukat, valamint hozzájárul a börtönártalmak csökkenéséhez.

A kutatástól elsősorban azt vártuk, hogy ezeket – a feltételezeten létező – speciális szükségleteket képesek legyünk felismerni és meghatározni.

1 A dolgozatban a roma és a cigány kifejezéseket egymás szinonimájaként használom, a kifejezések használata mögött semmiféle szándékolt mögöttes tartalom nem húzódik meg.

2 A roma/cigány fogvatartott kifejezés a továbbiakban kizárólag olyan egyénekre, illetve csoportokra vonatkozik, amelynek tagjai önmagukat romának/cigánynak határozták meg. Ez az önmeghatározás az érintettek szabad akaratán alapul.

Kutatásunk kezdetekor kellett megbirkóznunk a legnagyobb elméleti problémával: milyen módon találhatjuk meg, illetve határozhatjuk meg egy olyan kisebbség speciális szükségleteit, amelyik „hivatalosan” nem is létezik? Abból indultunk ki, hogy minden embernek alapvető joga és lehetősége, hogy bármilyen csoport tagjaként határozza meg önmagát.

Vizsgálatunk tematikájának összeállítását, a konkrét módszertan kialakítását, a kérdőív összeállítását és a felmérésben kikérdezőként részt vevők kiképzését egy egyetemi kutató-csoport³ tagjaként végeztem.

A felmérést két budapesti büntetés-végrehajtási intézetben (Budapesti Fegyház és Börtön, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet) végeztük 2003-ban és 2004-ben. Az intézetek kiválasztásánál arra törekedtünk, hogy az elméletileg szóbajöhető fogvatartotti minta minél inkább reprezentálja a hazai fogvatartotti populációt. A kutatás megkezdésekor a csatlakozási lehetőséget ezért jogerősen elítélteknek és előzeteseknek, férfiaknak és nőknek, börtön és fegyház fokozatúaknak egyaránt felajánlottuk.

Ezt követően valamennyi jelentkező fogvatartott írásos információt kapott a kutatás egészéről, amelyben garantáltuk a teljes névtelenséget. A következő lépésben az önkéntes együttműködők önmeghatározására voltunk kíváncsiak. A kérdésekre kapott válaszokat elemezve a közös munkát azokkal folytattuk, akik önmagukat romának tartották.

A kutatásba bevont roma fogvatartottak intézetek szerinti megoszlása a következő volt:

Bv. intézet	Fő	%
Budapesti Fegyház és Börtön	93	49,2
Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet	96	50,8
Összesen	189	100,0

A kutatásban részt vett fogvatartottak alap-statisztikai adatai

Életkor

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	18–25	49	25,9	27,7
	26–40	98	51,9	55,4
	40–50	28	14,8	15,8
	50+	2	1,1	1,1
	Összesen	177	93,7	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	12	6,3	
Mindösszesen		189	100,0	

A fogvatartottaknak több mint a fele a legaktívabb életkori csoportba tartozott.

³ A kutatócsoportot elsősorban az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának felkért nevelésméleti szakemberei, illetve oktatói alkották. A fogvatartottakat érintő vizsgálat egy nagyobb szabású pedagógiai kutatási projekt részét képezte. A jelen dolgozatban érintett vizsgálati részterületet én koordináltam, illetve az elemzést magam végeztem.

Életkor

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	18–25	49	25,9	27,7
	26–40	98	51,9	55,4
	40–50	28	14,8	15,8
	50+	2	1,1	1,1
	Összesen	177	93,7	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	12	6,3	
Mindösszesen		189	100,0	

Hány évet töltött eddig börtönben?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Kevesebb mint 3	62	32,8	36,0
	3-5	38	20,1	22,1
	6-10	38	20,1	22,1
	Több mint 10	34	18,0	19,8
	Összesen	172	91,0	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	17	9,0	
Mindösszesen		189	100,0	

A fogvatartottak 2/3-ad része volt visszaeső, jelentős részük komoly börtöntapasztalattal rendelkezett.

A kérdőív összesen 83 kérdést tartalmazott. A továbbiakban kizárólag azokra koncentráltunk, amelyekből információt nyerhetünk a roma fogvatartottak speciális szükségleteire vonatkozóan.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a romák a civil társadalomban kisebbséget alkotnak, a börtönben azonban a roma fogvatartottak többségben vannak. Intézeteink falain belül a roma származásúak becsült részaránya 50 – 80 % között mozog⁴. (A legalacsonyabb arányban a felnőtt férfiak között fordulnak elő, őket a férfi fiatalkorúak, majd a felnőtt női fogvatartottak követik. Legnagyobb arányban a fiatalok női között találunk romákat.)

Póczik Szilveszter kutatási eredményei továbbá azt sugallják, hogy a roma fogvatartottak 75%-a visszaeső. Ha elfogadjuk ezt a szám adatot, a szakemberek számára teljesen felesleges hangsúlyozni egy új kriminálpedagógiai megközelítés kidolgozásának fontosságát.

Kutatásunk megtervezésekor abból az együttműködés kialakítására vonatkozó nevelésméleti törvényszerűségekből indultunk ki, amely szerint céljaink eléréséhez két eszköz áll a ren-

⁴ Országos felmérési adatok az adott témakörben nem állnak rendelkezésünkre, de egyes szakirodalmi kötetkezelések (lásd Póczik Szilveszter dolgozatai), valamint a saját felméréseim hitelesíteni látszanak a roma fogvatartottak részarányára vonatkozó becslést.

delkezésünkre: a jutalmazás és a büntetés. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban, hogy a nevelés gyakorlati oldala korántsem egyetemes jellegű. Véleményem szerint rendkívül fontos emlékeztetni arra, hogy egy adott jutalom a különböző embereknek eltérő hatást válthat ki (például az egyszemélyes elhelyezés kiváltsága nem mindenki számára jutalom értékű). A büntetéssel kapcsolatos helyzet sok vonásban hasonló (például a dohányzás zárkán belüli megtiltása egyáltalán nem idéz elő kellemetlen helyzetet egy nemdohányzó számára). Lényegesen célravezetőbbnek tartom tehát, ha egy konkrét személy ténylegesen meglévő szükségleteiből indulunk ki.

Amennyiben elfogadjuk a fenti logikai láncolat igazságtartalmát, akkor a kérdés „mindössze” az, hogy mi módon határozhatjuk meg ezeket a szükségleteket.

Ennek érdekében ésszerűnek tűnik a szükségletek eltérő szintjeinek átfogó meghatározása, illetve rendszerezése.

- Általános emberi szükségletek (lásd Maslow szükséglet-hierarchiáját)

- Csoportszintű szükségletek (olyan szükségletek, amelyek az érintettek közös kulturális, gazdasági, valamint szociális hátterén, és/vagy a jelenlegi élethelyzetükön alapszik)

- Egyéni szükségletek

A továbbiakban elsősorban a második kategóriába (csoportszintű szükségletek) sorolható szükségletekre koncentrálnak. Tesszük ezt azért, mert dolgozatunkban elfogadjuk a pszichológia, illetve a neveléstudomány általános emberi szükségletekre vonatkozó megállapításait (első csoport), az egyéni szükségletekből (harmadik csoport) kiinduló fogvatartotti klaszifikációnak pedig részletesen kimunkált gyakorlata van a büntetés-végrehajtáson belül. Véleményünk szerint a csoportszintű szükségletek elemzése jelenleg nem kap megfelelő mértékű figyelmet, ezért a dolgozatunkban erre a területre koncentrálnak.

A csoportszintű szükségletek meghatározása jelenti az első és az egyik legfontosabb lépést. Amennyiben eredményesen feltárjuk egy speciális csoport (esetünkben a roma fogvatartottak) jellemző szükségleteit, akkor reális esély nyílik arra, hogy megtaláljuk azok ki-elégítésének szakmailag legoptimálisabb módját.

A roma fogvatartottak speciális pedagógiai szükségleteinek elemzése érdekében először áttekintjük a fogvatartottak magatartásformálásának egyik neveléstudományi megközelítését. Reményeim szerint ez a rendszer támpontot ad a szükségletek rendszerelméleti megközelítéséhez.

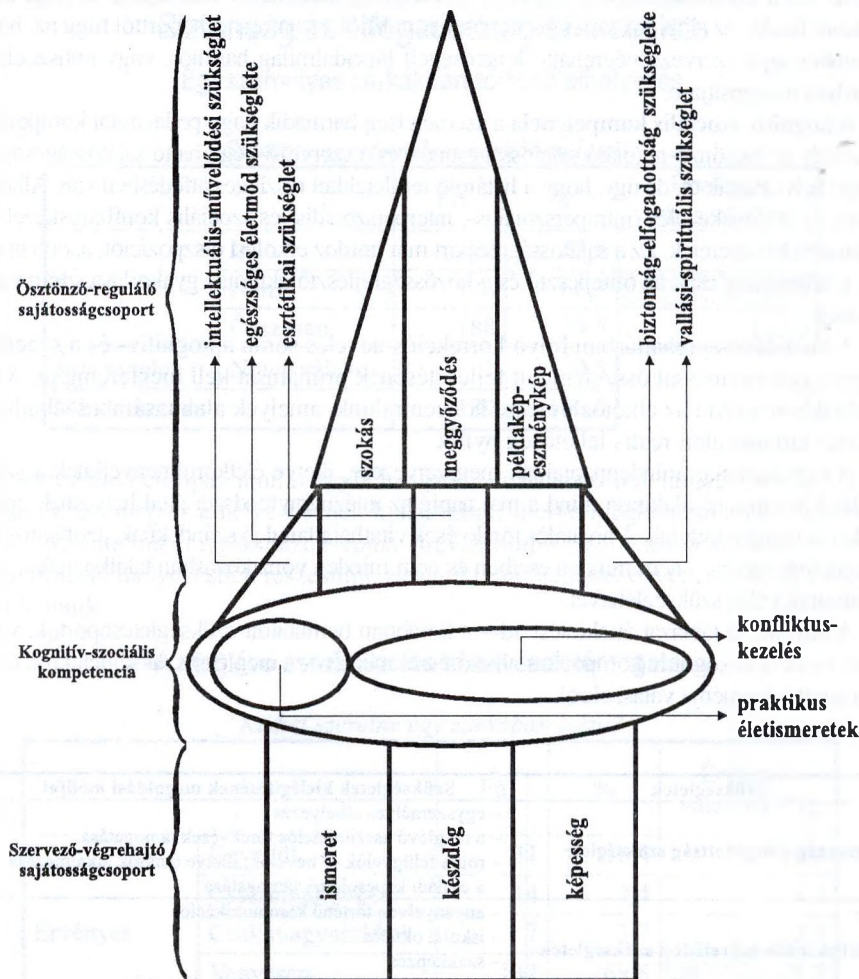
A konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere⁵

Ennek a pedagógiai személyiségértelmezési felfogásnak az alapja a magyar Bábosik professzor által kidolgozott rendszer. Ebbe a struktúrába emeltük be a Maslow szükséglet-hierarchiájában is szereplő biztonsági- és szeretet szükségleteket (biztonságban, vesztélyektől mentesnek lenni; valamint másokhoz tartozni, befogadottnak lenni), vala-

5 Ruzsonyi Péter 2002-ben megjelent tanulmánya alapján.

mint az általam megalkotott kognitív-szociális kompetencia elnevezésű sajátosságcsoporthoz.

Kiemeltük a pedagógiai alapú értelmezést lehetővé tevő három fő személyiségbeli komponens (szervező-végrehajtó sajátosságcsoporthoz, ösztönző-reguláló sajátosságcsoporthoz és kognitív szociális kompetencia).

A személyiség **szervező-végrehajtó sajátosságcsoporthoz** alkotórészei: ismeret, készség, képesség. Ez a komponens nem az egyéni aktivitás szociális alapirányát, hanem a kivitelezés részleteit határozza meg. A szervező-végrehajtó sajátosságcsoporthoz teljes értékű kifejlődése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az ösztönző-reguláló sajátosságcsoporthoz funkcióképes szintre juttatható legyen, és így az egyén képessé váljék az önvezérlésre.

A személyiség **ösztönző-reguláló sajátosságcsoportja** a motivációs-szükségleti kép-ződményeket foglalja magába. Két fő alkotórésze: a közösségfejlesztő aktivitás szükségleti rétege (meggyőződés, szokás, példakép-eszménykép) és az önfejlesztő aktivitás szükségleti rétege (intellektuális-művelődési szükségletek, esztétikai szükségletek, egészséges élet-mód szükséglete, a biztonság-elfogadottság szükséglete, valamint a vallási-spirituális szük-séglet). Ez a sajátosságcsoport, vagyis a személyiség motivációs szükségleti szférája köz-vettenül felelős az aktivitás szociális minőségéért. Ettől a sajátosságcsoporttól függ az, hogy az ember saját szervező-végrehajtó lehetőségeit társadalmilag hasznos, vagy antiszociális irányban mozgósítja-e.

A **kognitív szociális kompetencia** a személyiség harmadik nagy pedagógiai komponen-se, amely az ösztönző-reguláló sajátosságcsoport és a szervező-végrehajtó sajátosságcsoport között helyezkedik el, de úgy, hogy a határoló területekkel részleges átfedésben van. Alkotó-részei: konfliktuskezelés (intrapersonális-, interperszonális- és szociális konfliktuskezelés), valamint életismeretek. Ez a sajátosságcsoport már hordoz erkölcsi diszpozíciót, azonban en-nek kiteljesedése csak az önfejlesztő és a közösségfejlesztő aktivitás gyakorlása során való-sul meg.

A büntetés-végrehajtásban folyó korrekciós nevelés során a kognitív- és a szociális képességek egymással összehangolt fejlesztésének primátusát kell megteremteni. A to-vábbiakban azokra az alkotóelemekre koncentrálunk, amelyek alakítására a szabadság-vesztés tartama alatt reális lehetőség nyílik.

A fogvatartottak mindennapjainak megszervezése, illetve életkörülményeiknek a szük-ségletekhez történő alakítása mind a mai napig az intézményrendszer által helyesnek tartott reakciók mentén történik. A hivatalos törekvések vitathatatlanul jó szándékúak, azonban – vé-leményünk szerint – nem minden esetben és nem minden vonatkozásban találkoznak a fog-vatartottak valós szükségleteivel.

A következő táblázat áttekintést ad – a korábban bemutatott szükségletcsoportok, vala-mint a szociális-kognitív komponens alkotórészei mentén – a meglévő szükségletekről, és az arra adott intézményi válaszokról.

Szükségletek	Szükségletek kielégítésének megoldási módjai
biztonság-elfogadottság szükséglete	– egysejélyes elhelyezés – a meglévő asszimilációs törekvések támogatása – roma felügyelők és nevelők, illetve tanárok alkalmazása – a családi kapcsolatok támogatása
intellektuális-művelődési szükségletek	– anyanyelven történő kommunikáció – iskolai oktatás – szakképzés – a hagyományok továbbélésének elősegítése
egészséges életmód szükséglete	– sport – egészségmegőrzés – a kábító- és bódító szerekkel kapcsolatos ismeretterjesztés
konfliktuskezelés	– különféle személyiségfejlesztő, feszültségkezelő programok
praktikus életismeretek	– háztartási ismeretek és munka – álláskereső tréning

A legfontosabb kérdés, amelyre a dolgozatban választ keresünk: a fogvatartottak szükségleteinek adekvát kielégítése érdekében milyen körülmények és feltételek megteremtése fontos, illetve lehetséges a szabadságvesztés büntetés végrehajtása során. Ennek érdekében összevetjük a jelenleg alkalmazott, illetve alkalmazható megoldási módokat a roma fogvatartottak véleményével és igényeivel.

Biztonság és elfogadottság szükséglete

Egyszemélyes zárkákban történő elhelyezés

Szeretne egyszemélyes zárkában lakni?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	62	32,8	33,0
	Nem	126	66,7	67,0
	Összesen	188	99,5	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	1	0,5	
Mindösszesen		189	100,0	

Valamennyi európai ajánlás egybehangzóan és határozottan támogatja a fogvatartottak egyszemélyes elhelyezésének kialakítását, illetve megkívánja annak alkalmazását. Az általunk megkérdezett roma fogvatartottak 2/3-a azonban nem szeretne ilyen típusú elhelyezésben részesülni. Számukra büntetéssel egyenértékű, ha egyedül kell lenniük.

A meglévő asszimilációs törekvések támogatása

Kikkel szeretne egy zárkában lakni?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Egyedül	31	16,4	16,8
	Csak cigányokkal	14	7,4	7,6
	Csak magyarokkal	7	3,7	3,8
	Vegyesen	132	69,8	71,7
	Összesen	184	97,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	5	2,6	
Mindösszesen		189	100,0	

Szeretné-e, hogy a nevelési csoportja kizárólag romákból álljon?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	39	20,6	21,3
	Nem	144	76,2	78,7
	Összesen	183	96,8	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	6	3,2	
Mindösszesen		189	100,0	

Mit tenne, ha a lánya egy magyar emberrel akarna összeházasodni?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Engedném	172	91,0	92,5
	Tiltanám	12	6,3	6,5
	Kitagadnám	2	1,1	1,1
	Összesen	186	98,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	3	1,6	
Mindösszesen		189	100,0	

A börtönben alakított cigányzenekarba felvenne-e nem roma zenészt?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	149	78,8	81,4
	Nem	34	18,0	18,6
	Összesen	183	96,8	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	6	3,2	
Mindösszesen		189	100,0	

Valamennyi válasz határozott asszimilációs törekvésre utal.

Roma felügyelők és nevelők, illetve tanárok alkalmazása

Jobban elfogadná egy roma felügyelő utasításait?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	58	30,7	33,0
	Nem	118	62,4	67,0
	Összesen	176	93,1	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	13	6,9	
Mindösszesen		189	100,0	

Jobban elfogadná egy roma nevelő tanácsait?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	78	41,3	44,8
	Nem	96	50,8	55,2
	Összesen	174	92,1	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	15	7,9	
Mindösszesen		189	100,0	

Szívesebben járna-e iskolába, ha roma tanár tanítaná?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	80	42,3	46,2
	Nem	93	49,2	53,8
	Összesen	173	91,5	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	16	8,5	
Mindösszesen		189	100,0	

A válaszok nem igazolták az előzetes elképzeléseinket. Eredetileg azt feltételeztük, hogy a roma kollégák eleve könnyebben alakíthatnak ki együttműködést a roma fogvatartottak körében. A válaszok közül azonban egyetlenegy sem támasztotta alá egyértelműen ezt. Külön elemzést érdemel a börtönélet mindennapjaira legnagyobb hatással lévő felügyelői állományt illetően a 2/3-os elutasítás.

A családi kapcsolatok támogatása

A roma származású fogvatartottak kapcsolattartása a családdal nagyon intenzív. A megkérdezettek a lehetséges kapcsolattartási formákkal az alábbi százalékos megoszlásban élnek:

Levelezés	92%
Csomag	77%
Látogatás	85%
Telefonálás	82%

A hozzátartozók visszavárják
szabaduláskor 88%

Az adatok mindegyike a családtagok közötti erős kapcsolatra utal.

Intellektuális-művelődési szükségletek

Anyanyelven történő kommunikáció

Az egyik legnagyobb probléma hazánkban, hogy a társadalom többsége a romákra homogén csoportként tekint, nem vesznek tudomást a kisebbség belső tagozódásáról. Elemzésünk szerint napjainkban három jelentős cigány csoport él egymás mellett.

Melyik cigány csoporthoz tartozik?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Magyar (Ungro)	106	56,1	59,6
	Oláh	44	23,3	24,7
	Beás	12	6,3	6,7
	Más	3	1,6	1,7
	Nem tudom	13	6,9	7,3
	Összesen	178	94,2	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	11	5,8	
Mindösszesen		189	100,0	

A három meghatározó roma csoport között napjainkig létezik egy rendkívül erős hierarchia, ugyanakkor valamennyi csoportnak van saját nyelve. Ezek a nyelvek olyan mértékben eltérnek egymástól, hogy ha az egyes csoportok tagjai csak a saját nyelvükön beszélnének, akkor a különböző csoportok nem tudnának egymással kommunikálni. Szerencsére azonban valamennyi roma fogvatartott beszélt magyarul, így számukra az egymás közötti kommunikáció sem jelent igazi problémát. Mindennapi jelenség ugyanakkor, hogy a roma fogvatartottak egymás között egy olyan „nyelvek feletti nyelvet” használnak, amelyben a magyar nyelv kifejezéseit keverik a különböző cigány nyelvek szavaival.

Az egyes csoportokon belül eltérő a saját nyelvük ismeretének mértéke. Olyan esettel nem találkoztunk, hogy egy meghatározott csoporthoz tartozó roma fogvatartott beszélt volna egy másik cigány csoport nyelvét.

Beszéli-e valamelyik cigány nyelvet?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	57	30,2	30,3
	Nem	131	69,3	69,7
	Összesen	188	99,5	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	1	,5	
Mindösszesen		189	100,0	

Melyik cigány nyelvet beszéli?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Egyiket sem	131	69,3	69,7
	Lovárit	46	24,3	24,5
	Beást	11	5,8	5,9
	Összesen	188	99,5	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	1	,5	
Mindösszesen		189	100,0	

Annak ellenére, hogy az egyes cigány csoportok között létezik egy nagyon erős hierarchia, a kutatásunk alapcélkitűzése értelmében csak a romák és a többség közötti együttműködés lehetőségeire koncentráltunk. A felszínre került belső tagozódással nem foglalkoztunk.

Az interjúk és a kérdőívek felvétele során lényegi kommunikációs problémával nem találkoztunk. Valamennyi együttműködő fogvatartott tudott magyarul beszélni, olvasni és írni. Néhány esetben az íráskészség színvonala nagyon alacsony volt, ilyenkor azonban a kikérdezők azonnal segítséget nyújtottak.

A vizsgálat során egyértelműen bebizonyosodott számunkra, hogy az eredményes kommunikáció, valamint a félreértésekből adódó feszültségek elkerülése érdekében mennyire fontos a nyelvi készség fejlesztése. A börtönélet mindennapjaiban a magyar nyelv használata elsőbbséget élvez. Ezzel ellentétes törekvéssel nem találkoztunk. Ugyanakkor a fogvatartotti programok kialakításánál figyelmen kívül nem hagyható, hogy a magukat romának valló fogvatartottak jelentős hányada szeretne megtanulni cigány nyelven írni és olvasni. A sajátnyelv megismerésének igénye hozzájárulhat az identitástudat erősödéséhez.

Szeretne-e megtanulni cigány nyelven írni és olvasni?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Már tudok	50	26,5	26,6
	Igen	100	52,9	53,2
	Nem	38	20,1	20,2
	Összesen	188	99,5	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	1	,5	
Mindösszesen		189	100,0	

Iskolai oktatás

Mi az iskolai végzettsége?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Nincs	3	1,6	1,6
	Befejezett 4 ált. iskolai osztály	19	10,1	10,3
	Befejezett 6 ált. iskolai osztály	24	12,7	13,0
	Befejezett ált. iskola	79	41,8	42,7
	Megkezdett szakmunkásképző	7	3,7	3,8
	Befejezett szakmunkásképző	32	16,9	17,3
	Megkezdett középiskola	5	2,6	2,7
	Érettségi	14	7,4	7,6
	Főiskola / Egyetem	2	1,1	1,1
	Összesen	185	97,9	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	4	2,1	
Mindösszesen		189	100,0	

A fogvatartottak negyede nem rendelkezett általános iskolai végzettséggel. Az iskolai oktatás minél szélesebb körben való elterjesztése alapvető társadalmi – és ettől elválaszthatatlanul büntetés-végrehajtási – érdek.

Részt vesz-e valamilyen típusú oktatásban?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	24	12,7	13,2
	Nem	158	83,6	86,8
	Összesen	182	96,3	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	7	3,7	
Mindösszesen		189	100,0	

A „nem” válaszok rendkívül magas száma figyelmeztet az esetlegesen „elkallódó” roma fogvatartottak részarányára. A mai viszonyok között - a beiskolázás önkéntessége miatt - a roma fogvatartottak körében az eddiginél is több energiát kell fordítani a tanulási szándék kialakítására. (A számok értelmezésekor nem szabad megfeledkezni arról, hogy a megkérdezettek közel fele előzetesen letartóztatott volt, akik nem tudtak bekapcsolódni a szervezett oktatásba.)

Járt-e valaha kiegészítő iskolába?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Nem	152	80,4	81,7
	Igen	34	18,0	18,3
	Összesen	186	98,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	3	1,6	
Mindösszesen		189	100,0	

A kiegészítő iskolába jártak részaránya jelentősen meghaladja az össztársadalmi statisztikai értéket. A büntetés-végrehajtás intézetekben indokoltnak látszik a jelenleginél több felzárkóztatási program kidolgozása és bevezetése.

Szakképzés

Rendelkezik valamilyen szakmával?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Nem	114	60,3	63,7
	Igen	65	34,4	36,3
	Összesen	179	94,7	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	10	5,3	
Mindösszesen		189	100,0	

A megkérdezettek közel 2/3-a nem rendelkezett szakmával. A szabadulást követő eredményes reintegráció érdekében elengedhetetlen a szakmai ismeretek fejlesztése, a szakképzési lehetőségek növelése.

A hagyományok továbbélésének elősegítése

A tradicionális cigány kultúra számos eleme közül néhány kiragadásával arra voltunk kíváncsiak, hogy a hagyományok mennyire határozzák meg a magukat romának valló fogvatartottak hétköznapijait.

Befogadna-e zárkájába állandó lakótársnak egy macskát?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	115	60,8	62,5
	Nem	69	36,5	37,5
	Összesen	184	97,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	5	2,6	
Mindösszesen		189	100,0	

A hagyományos cigány kultúrában a macskát tisztátalan állatnak tartották, így elképzelhetetlen volt hogy a romák megosszák étletterüket ezekkel az állatokkal. A kérdésre adott válaszok azt valószínűsítik, hogy a macskához kötődő hagyomány már nem létezik.

Ha lenne fürdőkád a zárkában, mikor használná fürdésre?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Rendszeresen	177	93,7	94,7
	Csak ha nincs más lehetőség	3	1,6	1,6
	Soha	7	3,7	3,7
	Összesen	187	98,9	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	2	1,1	
Mindösszesen		189	100,0	

A tradicionális cigány kultúrában elképzelhetetlen volt olyan tisztálkodási mód alkalmazása, ahol a tiszta víz összekeveredhet az elhasznált koszos vízzel. A kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy a tisztátalan vízhez kötődő hagyomány már nem létezik.

Veszélyes, ha a család kutyája nyalogatja a gazda arcát?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	91	48,1	49,7
	Nem	92	48,7	50,3
	Összesen	183	96,8	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	6	3,2	
Mindösszesen		189	100,0	

A tradicionális cigány hagyományrendszerben a fertőzések esetleges terjedése miatt a romák nagyon félték a kutya nyálától, illetve elkerülték az érintkezést a kutya nyelvével. A kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy ez a hagyomány részlegesen még ma is érzeteti hatását.

Bűnnek tartja magyar gazdától tojást lopni a családja számára?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	105	55,6	56,8
	Nem	80	42,3	43,2
	Összesen	185	97,9	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	4	2,1	
Mindösszesen		189	100,0	

A hagyományos cigány kultúrában a csirkét tisztátalan állatnak tartották, mivel az felcsipegeti a földről a szemetet, sőt az ürülékét is. Csirkét csak ritkán tüttek meg a szekereik, illetve a házaik környékén, de a saját csirkeik tojásait semmi esetre sem ették meg. A környékükön élőkötől szereztek be a tojásokat. Mivel a tojás a szemükben értéktelen dolog volt, ezért nem számított bűnnek, ha néhányat elloptak. A kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy ez a hagyomány ma már csak részlegesen él.

Hol helyezné el a WC-t a börtönben?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Zárkán belül, de elfalazva	138	73,0	74,2
	A folyosón	38	20,1	20,4
	Az udvaron, külön épületben	10	5,3	5,4
	Összesen	186	98,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	3	1,6	
Mindösszesen		189	100,0	

A tradicionális cigány kultúrában a fertőzések megelőzése miatt a WC-eket a lakóterület-től messze alakították ki. A kérdésre adott válaszokból azt sugallják, hogy ez a hagyomány ma már nem él.

Zavarná, ha a fia egy köztudottan nem szűzlányt akarna feleségül venni?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	32	16,9	17,4
	Nem	152	80,4	
	Összesen	184	97,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	5	2,6	
Mindösszesen		189	100,0	

Hagyományosan egy cigánylány legnagyobb értéke a szüzessége volt. A kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy ez a hagyomány ma már nem tekinthető élőnek.

A hagyományok továbbélésével kapcsolatos kérdésekről összefoglalásul leírható, hogy előzetes feltevésünk, miszerint az ősi cigány szokások, illetve hagyományok még ma is elevenen élnek, nem igazolódott be. Kutatási eredményeink azt mutatják, hogy a roma fogvatartottak magatartását és tevékenységét nem, vagy esetenként mindössze érintőlegesen befolyásolják ezek a tradíciók.

Pedagógiai szempontból nagyon fontosnak tartom a pozitív tartalmakat megjele-
nítő hagyományok széles körben történő (tehát nem csak a romák közötti) megismer-
tetését. Véleményem szerint a szokások kialakításában, az identitástudat növelésében
jelentős szerepe van a kulturális hagyományok továbbélésének. Az anyanyelv hasz-
nálatával kapcsolatos kérdéseknél már láttuk, hogy a roma fogvatartottak jelentős há-
nyada szeretne megtanulni cigányul írni-olvasni. Szintén optimizmusra ad okot a ro-
ma fogvatartottaknak az az igénye, hogy meg akarják ismerni a saját múltjukat, ha-
gyományaikat.

Szívesen tanulna-e a romák történelméről, szokásairól, hagyományairól?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	149	78,8	81,9
	Nem	33	17,5	18,1
	Összesen	182	96,3	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	7	3,7	
Mindösszesen		189	100,0	

Égészséges életmód szükséglete

Az interjúk során megkérdeztük a fogvatartottak véleményét az intézetben belüli sportolással és egészségmegőrzéssel kapcsolatban, valamint felmértük a kábítószer- és alkohol problémák kezelésével összefüggő igényeiket. Az érintett területeket valamennyien fontosnak tartották, és igényelték a részvételi lehetőséget.

Konfliktuskezelés

Az interjúk elkészítése során számos esetben hallottunk véleményt a különféle személyiségfejlesztő, feszültség-kezelő programok fontosságáról, hasznosságáról. Ezek a vélemények megerősítették azt a tényt, hogy az efféle programok számát növelni szükséges a magyar bűntetés-végrehajtásban.

Büntetné-e, ha a romák egymás között verekedéssel döntenék el a konfliktusaikat?

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	116	61,4	63,4
	Nem	67	35,4	36,6
	Összesen	183	96,8	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	6	3,2	
Mindösszesen		189	100,0	

A megkérdezettek több, mint 1/3-a úgy gondolta, hogy az egymás közötti verekedés a konfliktusok megoldásának elfogadható módja.

Fontos megjegyezni, hogy a megkérdezettek 67%-a erőszakos és/vagy agresszív jellegű bűncselekményt követett el. Ezek az adatok felhívják a figyelmet a feszültségkezelés fontosságára, az indulatok szociális módon történő levezetése ismeretének hiátusára.

Az elkövetett bűncselekmény(ek) jellege

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Csak vagyon elleni	61	32,3	33,2
	Csak erőszakos	26	13,8	14,1
	Vegyes	97	51,3	52,7
	Összesen	184	97,4	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	5	2,6	
Mindösszesen		189	100,0	

A következő két kérdés az idősebbekkel kapcsolatos cigány hagyományokra utal, ugyanakkor a konfliktuskezelés sajátos módjaira is rávilágít.

*Bűn-e, ha egy fiatal roma
egy idősebb családtagja helyett vonul be a börtönbe?*

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	78	41,3	41,7
	Nem	109	57,7	58,3
	Összesen	187	98,9	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	2	1,1	
Mindösszesen		189	100,0	

Az ősi cigány kultúrában az idősebb embert mindig és minden körülmények között tisztelet övezte. Az öregektől átvállalni a kellemetlen feladatok végrehajtását szinte kötelező volt. Ezért például börtönbe menni egy idősebb roma rokon helyett – teljesen normális és elfogadott dolognak számított. A kérdésre adott válaszok arra utalnak, hogy ez a hagyomány napjainkban részlegesen még megtalálható.

*El tudja-e képzelni, hogy megüssön egy idős cigány férfit,
ha az nagyon megsértené?*

		Fő	%	Érvényes válaszok (%)
Érvényes	Igen	46	24,3	24,6
	Nem	141	74,6	75,4
	Összesen	187	98,9	100,0
Érvénytelen	Nincs válasz	2	1,1	
Mindösszesen		189	100,0	

A tradíció szerint az egyik elképzelhető legnagyobb bűn a romák közösségében, ha egy fiatal megüt egy idős cigány embert. A válaszokból az derül ki, hogy ez a hagyomány még élőnek tekinthető.

Praktikus életismeretek

A válaszok alapján az a kép bontakozott ki, hogy a megkérdezettek túlnyomó többsége nem becsüli sokra a háztartási, illetve a ház körüli munkát. E vélemények szerint a cigány emberhez nem méltó az ilyen típusú munka. A munkakereső tréning jelentőségét, hasznosságát valamennyi megkérdezett fel- és elismerte.

Összefoglalás

A büntetés-végrehajtási intézményrendszernek a roma fogvatartottak szükségleteivel kapcsolatos előfeltevéseit összevetettük a kutatás által feltárt tényleges fogvatartotti elvárásokkal. Megállapítottuk, hogy a roma fogvatartottak elvárásai esetenként nem esnek egybe a jelenlegi gyakorlattal.

Szükségletek	A szükségletek kielégítésének megoldási módjai	Felmérésünk eredményei – mennyire esnek egybe a roma fogvatartottak elvárásai a jelenlegi gyakorlattal, illetve törekvésekkel
biztonság- elfogadottság szükséglete	– egyszemélyes elhelyezés	NEM
	– a meglévő asszimilációs törekvések támogatása	RÉSZLEGESEN
	– roma felügyelők és nevelők, illetve tanárok alkalmazása	NEM, illetve RÉSZLEGESEN
	– a családi kapcsolatok támogatása	IGEN
intellektuális- művelődési szükségletek	– anyanyelven történő kommunikáció	NEM – de jelenleg a magyar nyelv kizárólagos használata nem jelent problémát
	– iskolai oktatás	IGEN
	– szakképzés	IGEN
	– a hagyományok továbbélésének elősegítése	RÉSZLEGESEN
egészséges életmód szüksége	– sport	IGEN
	– egészségmegőrzés	IGEN
	– a kábító- és bódító szerekkel kapcsolatos ismeretterjesztés	IGEN
konfliktuskezelés	– különféle személyiségfejlesztő, feszültség-kezelő programok	IGEN
praktikus életismeretek	– háztartási ismeretek és munka	NEM
	– álláskereső tréning	IGEN

Reményeink szerint jelen kutatásunkkal sikerül felhívni a figyelmet a szükségletrendszer jelentőségére, valamint a személyiségformálásban betöltött szerepére.

A jelenlegi tanulmány a roma fogvatartottakkal kapcsolatos átfogó kutatás egyik szeletét dolgozta fel. Eredményeink publikálását azért tartjuk fontosnak, mert a börtönélet mindennapjainak megtervezéséhez fontos adalékokkal szolgál. Felmérésünkben egyértelműen kiderül, hogy önmagában a segítőkészség, jó szándék nem elég, meg kell ismernünk a roma fogvatartottak speciális szükségleteit, és azokra alapozva kell kialakítanunk az együttműködés alapjait. A tényleges és tartalmas együttműködés pedig elengedhetetlen követelménye a fogvatartottak reszocializációját célul kitűző büntetés-végrehajtási munkának.

Felhasznált irodalom

- Bábosik István:** A nevelés elmélete és gyakorlata. Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.
- Bólyai János:** A rendőrség és a kisebbségek. Főiskolai Figyelő, 1996. 1. 30-45. p.
- Dávid Gábor – Tauber István – Tóth Lajos:** A fiatalkori bűnözés és a 80-as évek társadalma. Belügyi Szemle, 1987. 3. 7-17. p.
- Gönczöl Katalin:** Bűnös szegények. Bp. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1991.
- Gönczöl Katalin:** A bűnözés és bűnmegelőzés Magyarországon a rendszerváltás időszakában. Magyar Jog, 1991. 11. 646-652. p.
- Huszár László:** Roma fogvatartottak a büntetés-végrehajtásban. Belügyi Szemle, 1999. 7-8.
- Póczik Szilveszter:** Magyar és cigány bűnelkövetők a börtönben. Egy kutatás tapasztalatai. Kutatási jelentés. Bp. OKRI, 1999.
- Póczik Szilveszter:** Cigányok és idegenek. Miskolc. Felsőmagyarország Kiadó, 1999.
- Póczik Szilveszter:** Roma bűnelkövetők a statisztikák tükrében. A romákkal kapcsolatos kriminológiai kutatás mai állása. In: Kriminológiai tanulmányok 38. Bp. OKRI, 2001.
- Póczik Szilveszter:** A cigányság a magyar kriminológiai kutatásban 1970-2001. In: Kriminológiai tanulmányok 39. Bp. OKRI 2002.
- Póczik Szilveszter:** A roma kisebbség egyes szociológiai és kriminológiai problémái. In: Kriminológiai tanulmányok 40. Bp. OKRI, 2003.
- Ruzsonyi Péter:** Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatalkorú fogvatartottak körében. Börtönügyi Szemle, 2002. 2. 23-52.p
- Ruzsonyi Péter:** A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai. Neveléstudományi közlemények. Bp. BVOP, 2003. (Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár sorozat 2003/2.)

Dr. Péter Ruzsonyi

Special Educational Needs of Minority Offenders

as Intercultural Challenge

In my paper I will deal with a very sensitive topic. My colleagues and friends have warned me against this subject. In spite of this notice I'm sure that you will understand my sincere intention. My firm persuasion, that there is no room for preconceptions in the field of education or pedagogy.

In Hungary when we use the word: "minority" everybody can be sure, that the real meaning of the expression is gipsy. At first sight this situation looks meaningless and sad. Why don't we use the real name of this particular minority?

The answer is extremely simple. In Hungary – legally – we don't have any gipsy. They are Hungarian citizens, because they don't have other nationality than Hungarian. For this reason in Hungary it is absolutely illegal to count them or register them as gipsies. On the one hand this is correct (we must not forget the tragedy of race-hatred or apartheid). But on the other hand this situation prevents the more fortunate majority from helping the biggest minority group.

I think that we have to make difference among different points of view. I consider as an essential human right that everybody has to be equal before law. But we don't have equal life-chances. And we must never forget it. Our obligation and responsibility to offer help to people who have some necessities. I think it is right in general but it is fundamental in prisons.

We have learned it from every day practice that gipsy inmates' reactions are frequently different from other offenders' reactions. My hypothesis was, that in the background of gypsies' different attitude and behaviour we can find some very special needs, which comes from the historical and cultural background of this minority group.

The hypotheses of our research

- 1) The gipsy inmates have a typical socio-cultural background.
- 2) The present knowledge about gipsy inmates is not sufficient for working out a special treatment/resocialisation programme which is based on the need-system.
- 3) The more accurate knowledge of gipsy inmates' need-system and the offering of appropriate programmes to satisfy them will increase the gypsies' intention for cooperation with the prison staff.

The most important aim of our survey was the identification of these needs.

At the beginning of our survey, the biggest theoretical problem was: how can we find and identify the essential needs of any minority group, which legally doesn't exist?

The solution was not too difficult. Every human being has the right to identify him- or herself as a member of any kind of group. I have started my research from this starting-point.

In the course of this research I cooperated with a university group. It is very important because I wanted to eliminate any kind of influence would have come from prison staff. Officers didn't participate at this stage.

The scene of our research were two prisons in Budapest. One for remands and the other for sentenced inmates. The second one is a medium and maximum security prison.

University researchers collected the prisoners-volunteers who intended to participate in the research. Every candidate got a written information-sheet in which we guaranteed full anonymity. At the beginning we wanted to know the participants' self-identification. Our next step followed from the aim of our research. We selected all of the inmates who identified themselves as gipsy and continued the survey with them.

The participants of the research:

		Frequency (heads)	Percent	Valid Percent
Valid	Budapest Maximum and Medium Security Prison	93	49,2	49,2
	Metropolitan Remand House	96	50,8	50,8
	Total	189	100,0	100,0

The basic statistical data about the inmates

		Age		
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	18-25	49	25,9	27,7
	26-40	98	51,9	55,4
	40-50	28	14,8	15,8
	50 +	2	1,1	1,1
	Total	177	93,7	100,0
Missing	No answer	12	6,3	
Total		189	100,0	

More than the half of the inmates is of the most active age.

For how many times are you imprisoned?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	First time	61	32,3	33,3
	2-3	79	41,8	43,2
	4-6	26	13,8	14,2
	More than 6	17	9,0	9,3
	Total	183	96,8	100,0
Missing	No answer	6	3,2	
Total		189	100,0	

How many years did you spend in prison?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Less than 3	62	32,8	36,0
	3-5	38	20,1	22,1
	6-10	38	20,1	22,1
	More than 10	34	18,0	19,8
	Total	172	91,0	100,0
Missing	No answer	17	9,0	
Total		189	100,0	

The 2/3 of the inmates isn't first offenders and they have a very long prison practice.

Our questionnaire contains altogether 83 questions. Further on I will concentrate on a few which go around the needs of gypsy inmates.

I have to emphasize that gypsies form a minority group in the society but not in prisons. The estimated rate of gypsy inmates among prisoners is between 50 - 80 %. (The lowest rate is among adult male inmates, then male juveniles, further adult females and the highest rate is among female juveniles.)

Furthermore a national survey indicates that 75% of gypsy inmates are recidivist.

With full knowledge of these facts I think that it is absolutely needless to emphasize how important it is working out a new criminal-pedagogical approach of this matter.

The starting-point of our survey came from the pedagogical principles of the formation of cooperation. One of the main scientific findings of theoretical pedagogy is in the interests of this purpose, that education has two basic devices: rewarding and punishment. But education is not a universal-type activity on the practical side. I think it is very important to emphasize that a particular reward produces different effects on different people (for example an opportunity to be alone in a cell – is not a real bonus for

everyone). The situation with punishment is the same (for example to prohibit an inmate to smoke in the cell is not a punishment for a non-smoker).

I think we have to set out from needs. But how can we identify needs? It seems reasonable to systematize them on different levels.

- General human needs (see the Maslow-system)
- Group-level needs (based upon common cultural, economical and social background and/or the present life-situation)
- Individual needs

In what follows I concentrate on the survey of needs, mainly the second category (group-level needs). The reason for this is that in case of the first category (general human needs) we accept the statements of the pedagogy and for the third group (individual needs) the classification of inmates has already elaborated experience. Furthermore the Hungarian correctional services haven't examined yet the middle level system: the group-level needs.

The identification of those needs is the first, but very important step. When we know the special group (in this case the gypsies) typical needs, we have to find the best way to satisfy them.

Before I give you information about my research on the special pedagogical needs of gipsy inmates I would like to explain my theory on behaviour forming of inmates. I hope that the following pedagogical approach will support the significance of needs.

In this part of my lecture I try to give a summary on the different parts of the personality from the point of view of criminal pedagogy. The following figure illustrates my conception. In brackets you can see the three main phenomena (stimulative - regulating; cognitive - social competence; organizer - executive) which determine the human being's behaviour and activity.

The pedagogical system of the establishing of constructive life-style

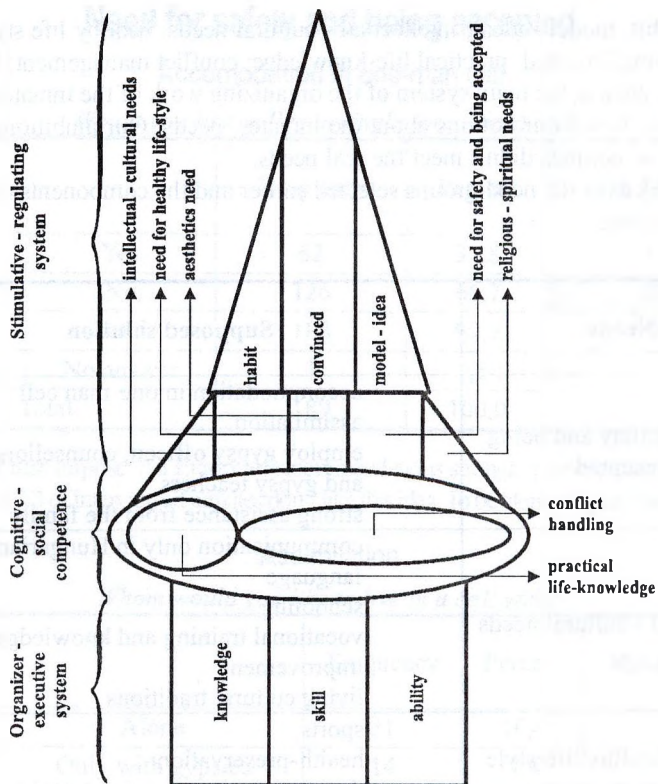
(The basis of this pedagogical personality-perception is the system elaborated by the Hungarian professor Bábosik. To this structure were inserted the feature-groups figuring in the Maslow-hierarchy of needs: be safe, be loved, belong to someone, be accepted, as well as the feature-group created by me, named cognitive-social competence.)

The organizer-executive components of the personality are: knowledge, skill and ability. This phenomenon doesn't determine the social basic-direction of the individual activity, but the particulars of the execution. The whole development of the organizer-executive phenomenon is essential in the interests of the stimulative-regulating part will be able to function. This level is the primary condition of the person's self-control.

The stimulative-regulating components of the personality are: conviction, habit, model – ideal, intellectual - cultural needs, need for healthy life-style, aesthetics need and need for safety and being accepted.

This phenomenon is responsible for the moral quality of the individual's activity and behaviour. (One group of the specialized scientific literature says that the stimulative-regulating phenomenon is the same as character.)

The cognitive - social competence is one of the three main personality-phenomena. It means an appropriate personal and social preparedness for putting forth of human

functions. The function of the cognitive - social competence generates the forming of human fundamentals, or rather the social-identity. Cognitive - social competence contains conflict handling (intrapersonal, interpersonal, social) and practical life-knowledge.

The moral quality of it: this phenomenon has some moral disposition but its fulfilment can materialize only in the course of self- improvement and community-improvement activity.

The location of the Cognitive - social competence is between the Stimulative- regulating components and the Organizer-executive components of the personality, but it partially overlaps the border on fields. This type of overlapping results in a peculiar interaction. The Organizer-executive components don't have any moral disposition, however the Cognitive - social competence "colours" the components of the Organizer-executive components.

In the course of the correctional education we have to create the primary importance of the coordinated improvement of the cognitive and social abilities.

I focus on those components of these phenomena whose formation seems possible during the imprisonment. (In the figure we coloured or underlined these components.

They are: habit; model - ideal; intellectual - cultural needs; healthy life style; need for safety and being accepted; practical life-knowledge; conflict management; knowledge.)

Up to the present the main system of the organizing work of the inmates' prison life and conditions based our notions about the inmates' needs. Our ambitions were well-meaning but sometimes didn't meet the real needs.

Let us look over the need-groups selected earlier and the components of cognitive - social competence.

Needs	Supposed solution
need for safety and being accepted	accommodation in one man cell assimilation employ gypsy officers, counsellors and gypsy teachers strong assistance from the family
intellectual - cultural needs	communication only in Hungarian language schooling vocational training and knowledge- improvement living cultural traditions
need for healthy life-style	sports health-preservation drug prevention
conflict handling/management	role playing cooperation anger-management living traditions about the elderly
practical life-knowledge	housework applying for a job

One of the most important questions is: what kind of circumstances and conditions are important for creating and/or satisfying these needs and how can we produce them?

Compare our supposed solutions with the conceptions and desires of gypsy inmates.

Need for safety and being accepted

Accommodation in one-man cell

Would you like to live in single (one-man) cell?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	62	32,8	33,0
	No	126	66,7	67,0
	Total	188	99,5	100,0
Missing	No answer	1	,5	
Total		189	100,0	

It was our first surprise. All European recommendations strongly propose the using of single cell system, but 2/3 of interviewed inmates don't like this idea. To be alone is a punishment for them.

Assimilation

Whom would you like to live in a cell with?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Alone	31	16,4	16,8
	Only with gypsies	14	7,4	7,6
	Only with Hungarians	7	3,7	3,8
	Mixed	132	69,8	71,7
	Total	184	97,4	100,0
Missing	No answer	5	2,6	
Total		189	100,0	

Would you like to be in a gro up which consists of gypsies only?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	39	20,6	21,3
	No	144	76,2	78,7
	Total	183	96,8	100,0
Missing	No answer	6	3,2	
Total		189	100,0	

What do you think of your daughter intending to marry a Hungarian man?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Allow	172	91,0	92,5
	Forbid	12	6,3	6,5
	Disown	2	1,1	1,1
	Total	186	98,4	100,0
Missing	No answer	3	1,6	
Total		189	100,0	

Would you admit any Hungarians to your gypsy orchestra?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	149	78,8	81,4
	No	34	18,0	18,6
	Total	183	96,8	100,0
Missing	No answer	6	3,2	
Total		189	100,0	

All of the answers indicate a strong assimilation endeavour.

Employ gypsy officers, social worker/counsellors and gypsy teachers

Would you accept better an order from a gypsy officer?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	58	30,7	33,0
	No	118	62,4	67,0
	Total	176	93,1	100,0
Missing	No answer	13	6,9	
Total		189	100,0	

Would you accept better an advice from a gypsy social worker / counsellor / advisor?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	78	41,3	44,8
	No	96	50,8	55,2
	Total	174	92,1	100,0
Missing	No answer	15	7,9	
Total		189	100,0	

Would you like to have a gypsy teacher?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	80	42,3	46,2
	No	93	49,2	53,8
	Total	173	91,5	100,0
Missing	No answer	16	8,5	
Total		189	100,0	

These answers don't support our will. Originally we thought that gypsy colleagues will be able to co-operate them on a better way.

Strong assistance from the family

Frequent occurrence of relationship between inmates and relatives (%)

Correspondence 92

Parcel 77

Visit 85

Telephone 82

Relatives are waiting for the inmate 88

These details indicate strong connection among family members.

Intellectual - cultural needs

Communication only in Hungarian language

One of the main problems is that the majority looks on gypsies as homogeneous group; they don't take the internal structure of gypsies into consideration. Our analysis indicates that three main gypsy groups are in Hungary.

Which one is your gypsy group?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Hungarian (Ungro)	106	56,1	59,6
	"Oláh"	44	23,3	24,7
	"Beás"	12	6,3	6,7
	Other group	3	1,6	1,7
	I don't know	13	6,9	7,3
	Total	178	94,2	100,0
Missing	No answer	11	5,8	
Total		189	100,0	

The main groups have a very strong hierarchy and every group has its own gypsy language. It means that members of different groups can use different languages and they don't understand each other. Levels of the knowledge of own gypsy languages are different. (Luckily in practice they have a very special common language: gypsy words mix with Hungarian words and grammar.)

Do you speak any gypsy language?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	57	30,2	30,3
	No	131	69,3	69,7
	Total	188	99,5	100,0
Missing	No answer	1	,5	
Total		189	100,0	

Which gypsy language do you speak?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Neither	131	69,3	69,7
	"Lovári"	46	24,3	24,5
	"Beás"	11	5,8	5,9
	Total	188	99,5	100,0
Missing	No answer	1	,5	
Total		189	100,0	

In spite of the fact that gypsies have a strong internal structure in this research we have concentrated only to the co-operational level between gypsies and the majority. From this reason we didn't classify the answers in accordance with the different gypsy groups.

Making interviews and filling in questioners weren't too difficult, because all of asked inmates were able to speak and write in Hungarian language. Sometimes the level of the writing skill caused problems but in this case we offered our help.

We have experienced that the development of communicational skills are essential, and the interests of the successful co-operation with the majority the Hungarian language has priority.

Schooling

Do you participate in any type of education?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	24	12,7	13,2
	No	158	83,6	86,8
	Total	182	96,3	100,0
Missing	No answer	7	3,7	
Total		189	100,0	

The low rate of NO answers emphasizes the importance of education and schooling. (We have to keep in mind that the half of the interviewed inmates are remands and they are not able to join any education.)

Were you student at special school?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	No	152	80,4	81,7
	Yes	34	18,0	18,3
	Total	186	98,4	100,0
Missing	No answer	3	1,6	
Total		189	100,0	

The high rate of special school students indicates the importance that corrections need a varied educational system (we have already it).

Vocational training

Do you have any trade?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	No	114	60,3	63,7
	Yes	65	34,4	36,3
	Total	179	94,7	100,0
Missing	No answer	10	5,3	
Total		189	100,0	

The low rate of NO answers emphasizes the importance of vocational training.

Knowledge-improvement

School qualification

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	None	3	1,6	1,6
	Completed 4 classes of primary school	19	10,1	10,3
	Completed 6 classes of primary school	24	12,7	13,0
	Completed primary school	79	41,8	42,7
	Commenced vocational school	7	3,7	3,8
	Completed vocational school	32	16,9	17,3
	Commenced secondary school	5	2,6	2,7
	Certificate of final examination in secondary school	14	7,4	7,6
	University / college	2	1,1	1,1
	Total	185	97,9	100,0
Missing	No answer	4	2,1	
Total		189	100,0	

The 1/4 of inmates doesn't have completed primary school qualification.

Living cultural traditions

Would you allow to keep cats in cells ?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	115	60,8	62,5
	No	69	36,5	37,5
	Total	184	97,4	100,0
Missing	No answer	5	2,6	
Total		189	100,0	

Traditionally gypsies don't like cats because they are impure. This tradition doesn't exist any more.

Would you like to use bath if your cell has any?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Regularly	177	93,7	94,7
	Exclusively there is no other possibility	3	1,6	1,6
	Never	7	3,7	3,7
	Total	187	98,9	100,0
Missing	No answer	2	1,1	
Total		189	100,0	

Traditionally gypsies don't use stagnant water for washing because the dirty water is mixed up with clean water and it is impure. This tradition doesn't exist either.

Is it dangerous if a dog licks his owner's face?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	91	48,1	49,7
	No	92	48,7	50,3
	Total	183	96,8	100,0
Missing	No answer	6	3,2	
Total		189	100,0	

Traditionally gypsies are afraid of the licking of any animals because it is impure. This tradition partially exists.

Is it an offence to steal eggs from Hungarian farmers?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	105	55,6	56,8
	No	80	42,3	43,2
	Total	185	97,9	100,0
Missing	No answer	4	2,1	
Total		189	100,0	

Traditionally gypsies didn't like chickens because they are impure. Therefore they didn't raise chicken near by their permanent residence. It follows from this that they didn't have any eggs and they stole from the people in the neighbourhood. It was absolutely normal thing. This tradition partially exists.

Where would you place toilets?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Inside the cell but separated	138	73,0	74,2
	In the corridor	38	20,1	20,4
	In the backyard	10	5,3	5,4
	Total	186	98,4	100,0
Missing	No answer	3	1,6	
Total		189	100,0	

To place toilet near by their permanent residence was traditionally strictly forbidden. This tradition doesn't exist at all.

Would you mind if your son marries a non-virgin girl?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	32	16,9	17,4
	No	152	80,4	82,6
	Total	184	97,4	100,0
Missing	No answer	5	2,6	
Total		189	100,0	

Traditionally a gypsy girl's biggest worth was her own virginity. This tradition doesn't exist any more either.

Sometimes we have thought that gypsy inmates know and follow the ancient gypsy traditions. Our research demonstrated that these traditions only partially exist and determine their habit and behaviour.

Would you like to learn about gypsy's history, customs and tradition?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	149	78,8	81,9
	No	33	17,5	18,1
	Total	182	96,3	100,0
Missing	No answer	7	3,7	
Total		189	100,0	

The gypsies are not acquainted with the most of own traditions but they would like to learn about it.

Would you like to study any gypsy language?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Already knows	50	26,5	26,6
	Yes	100	52,9	53,2
	No	38	20,1	20,2
	Total	188	99,5	100,0
Missing	No answer	1	,5	
Total		189	100,0	

We think that the existing need of learning own language serves as a basis for the revival of ancient traditions.

Need for healthy life-style

During the interviews we put questions about the judgement of importance of sport, health preservation, drug and alcohol prevention in the inmates' life and they unanimously claimed this kind of activity.

Conflict handling/management

During the interviews we got same opinion about the importance of role playing and cooperation and the opinion of the inmates was identical with the previous need-category.

Anger-management

Would you punish fight among gypsies?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	116	61,4	63,4
	No	67	35,4	36,6
	Total	183	96,8	100,0
Missing	No answer	6	3,2	
Total		189	100,0	

More than 1/3 of gypsy inmates reckon that fighting is an acceptable way of conflict-handling among them.

Type of crimes

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Only crimes committed against property	61	32,3	33,2
	Only violent crimes	26	13,8	14,1
	Mixed	97	51,3	52,7
	Total	184	97,4	100,0
Missing	No answer	5	2,6	
Total		189	100,0	

Altogether 67 % of the gypsy inmates committed crime connected with violent and/or aggressive acts. It strongly indicates the necessity of anger-management.

Living traditions about the elderly

Is it a crime to go to prison in place of an elder family member?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	78	41,3	41,7
	No	109	57,7	58,3
	Total	187	98,9	100,0
Missing	No answer	2	1,1	
Total		189	100,0	

To go to prison in place of an elder family member for a young gypsy man was traditionally absolutely normal thing. This tradition partially exists.

Can you imagine to hit any old gypsy man?

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Yes	46	24,3	24,6
	No	141	74,6	75,4
	Total	187	98,9	100,0
Missing	No answer	2	1,1	
Total		189	100,0	

Traditionally to hit any old gypsy man was one of the biggest crimes. This tradition still exists.

Practical life-knowledge

The bigger part of the inmates' opinion was that the housework isn't worthy of the gypsy man. The inmates agree about the importance of the knowledge of applying for jobs.

Summary

Comparing our supposed solutions with the result of our survey we have to admit that sometimes they don't coincide. For the sake of the inmates' effective resocialisation we have to reconsider the way of forming (gypsy) inmates' circumstances of life and activity.

I hope that in this paper I was able to introduce one of the main components of the direction and moral quality of everyone's behaviour. This is the need system.

Needs	Supposed solution	Result of the survey
need for safety and being accepted	- accommodation in one-man cell	NO
	- assimilation	PARTIALLY
	- employ gypsy officers and counsellors	NO
	- employ gypsy teachers	PARTIALLY
	- strong assistance from the family	YES
intellectual - cultural needs	- communication only in Hungarian language	NO – but at present the Hungarian language has a priority
	- schooling	YES
	- vocational training and knowledge-improvement	YES
	- living cultural traditions	PARTIALLY
need for healthy life-style	- sports	YES
	- health- preservation	YES
	- drug and alcohol prevention	YES
conflict handling/ management	- role playing	YES
	- cooperation	YES
	- anger-management	YES
	- living traditions about the elderly	PARTIALLY
practical life-knowledge	- housework	NO
	- applying for a job	YES

We haven't finished the analysis of the achievements of our research. We know that our foregoing conclusions aren't panacea. Nevertheless we trust that we were able to promote to find a few elements of gypsy inmates' successful resocialisation.

As a supplement for my paper I would like to show four posters which demonstrate the effort of the Hungarian government to have gypsies accepted.

Dr. Csermýánszky Lajos

Tájékoztató

a Segítő Kezek BVD Alapítvány – mint közhasznú szervezet – munkájáról

A Segítő Kezek BVD Alapítvány 1991-ben 752 fő egy napi illetményének felajánlásával jött létre, munkáját 1992 első negyedévében kezdte meg. Az Alapítvány induló alap-tőkéje 751000 Ft volt. Az Alapító Okiratban megjelölt célok megvalósítására ennek az összegnek a mindenkori kamata, valamint az időközben befolyt támogatások (például a Foglár-bálok tiszta bevételei, különböző jogi- és magánszemélyek adományai stb.), az 1998-ban elnyert közhasznú szervezeti besorolás óta a munkatársaink és adózó család-tagjaik, ismerőseik által felajánlott, a személyi jövedelemadójukból származó 1%-ok összege fordítható.

Az Alapítvány munkáját a Kuratórium irányítja, melynek első elnöke, haláláig, dr. Mészáros József volt. Őt követte e társadalmi megbecsülést kivívó poszton Dobos István. A Kuratórium tagjainak egy részét, a területi elv figyelembe vételével, az egyes régiók választott kurátorai alkotják, mellettük – a megalakulás óta – állandó kurátori hely-lyel rendelkezik a BVDOSZ, amelynek képviselőjét a BVDOSZ Titkári Testülete által megválasztott szakszervezeti tisztségviselő látja el. A BVOP állományából többen, beosztásuknál fogva, lényegében hivatalból lesznek a Kuratórium tagjai. Így például a Személyügyi és Szociális Főosztály, illetve a Pénzügyi és Gazdasági Főosztály kooptál egy-egy főt a Kuratórium tagjai közé.

Az Alapítvány a Büntetés-végrehajtási Szervezet tagjainak összefogásából jött létre, és ezt nem csak a területi elven alapuló Kuratórium összetétele, illetve a BVDOSZ jelenléte biztosítja, hanem a kérelmek elbírálásának rendszere, a támogatások feltételei-nek kialakítása is igazolja.

Az Alapítvány a kezdetek óta célul tűzte ki a szociálisan rászorult munkatársaink támogatását, ideértve az elhunyt munkatársaink túlélő házastársait is. (Egyszeri alkalom-mal segítjük az elhunyt munkatársaink családtagját a temetési költségek enyhítése érdekében. Erre csak akkor kerülhet sor, ha az elhunyt és családtagja a halál bekövet-keztéig egy háztartásban élt.) Fő céljaink közé tartozik a nagyobb csoportok egyedi tá-mogatása, és nem utolsósorban a rászoruló családok gyermekeinek üdültetése is, amelyre 2005-ben már hetedik alkalommal kerül sor a Büntetés-végrehajtási Szervezet egyes tagjainak tulajdonában álló, a Szelidi tó mellett található üdülő komplexumban. Becsületbeli ügyünknek tekintettük az alapításkor azt is, hogy a hősi halottjaink gyer-mekeit mindaddig rendszeresen támogassuk, amíg azok, tanulmányaik befejezése után munkába nem állnak. Jelenleg – mivel valamennyi támogatott ma már felnőtt korú és önálló jövedelemmel rendelkezik – ilyen jogcímen nem folyósítunk támogatást.

A kérelmeket minden rászoruló a szolgálati helyén (a nyugdíjas – vagy annak özve-gye – az utolsó szolgálati helyen) az ott tevékenykedő személyügyi osztályon keresz-

tül, a Kuratórium által összeállított kérdéseket tartalmazó kérelem-úrlapon terjesztheti elő. A kérelmekhez mindig csatolni kell az indoklást igazoló iratokat, például közüzemi számlákat, egészségügyi iratokat, iskola-látogatási bizonyítványt. A kérelmet először a szolgálati hely személyügyi munkatársa tekinti át, és ő készíti el a szükséges környezettanulmányt. Ezt követően véleményezi a kérelmet a BVDOSZ helyi alapszervezetének vezetője, illetve – ahol nincs szakszervezeti alapszervezet – a Közalkalmazotti Tanács. E vélemények ismeretében foglal állást a büntetés-végrehajtási szerv vezetője, és tesz javaslatot a segélyezésre, illetve annak mértékére és rendszerességére.

A széles körű előkészítés után a Kuratórium területi képviselője útján kerülnek a kérelmek a Kuratórium ügyvezető elnöke elé, majd a negyedévenként ülésező Kuratórium tagjai vizsgálják meg azokat.

A Kuratórium a kérelmek elbírálását a saját maga által kialakított elvek szerint végzi. Ezek a következők:

1./ Csak az Alapítvány célkitűzéseivel összeegyeztethető kérelmeket támogatunk. (Nemegyszer előfordult már, hogy valaki, aki hallott a Segítő Kezek BVD Alapítványáról, teljesen kívülállónak kért segélyt. Ez természetesen nem volt teljesíthető, hiszen a kérelmezőnek semmilyen kapcsolata sem volt a büntetés-végrehajtás szervezetével.)

2./ A kérelem elbírálásakor a rászorultság, a szociális körülmények és a kérelmező jövedelmi helyzete számít fontos oknak, bár minden esetben áttekintjük a többi, egyedi szempontot is. Például a gyermektartási díj elmaradásának okai, az önkormányzati támogatások hiánya.

3./ A Kuratórium döntése értelmében különösen rászorultnak tekintjük azt a személyt, akinek a családjában a mindenkori köztisztviselői alapilletmény 1-es szorzójának megfelelő összeget nem éri el a család egy főre jutó nettó jövedelme. Ezekben az esetekben, ha csak nem az alapítványi céloktól eltérő a kérelem, szinte minden esetben támogatjuk a rászorultot. A támogatás többségében egyszeri szociális segély (jelenleg 10000 és 20000 Ft közötti összeg), de egyes, különösen indokolt esetben rendszeres havi segélyt (ez általában havi 5000 Ft) is folyósítunk. Ennek időtartama minimum fél év, de a hősi halottjaink gyermekeinek ezt az összeget sok éven át folyósítottuk.

A segélyeket általában a kérelmező bankszámlájára utaljuk át, de olyan eset is előfordult, hogy a büntetés-végrehajtási szerv pénztárában vehette fel a segélyezett a megítélt összeget. Akinek nincs bankszámlája, annak postai úton kézbesítjük a megítélt segélyt. A segélyekről szóló határozatot a kérelmezőnek és az előterjesztő szervnek egyaránt megküldjük. Ez utóbbi, a helyben szokásos módon, mindenki számára elérhető módon közzé is teszi a döntéseinket.

A Kuratórium ülései mindig nyilvánosak, azon bárki részt vehet. Arra is lehetősége van a résztvevőnek, hogy egyes kérdésekben véleményt mondjon, tanácsot adjon, esetleg közvetlenül segítséget is felajánljon.

1992 óta 2 303 fő részére több, mint 26 millió Ft-ot utaltunk ki, és ezek mellett – három év megszakítással – 10 x 44, összesen 440 gyermek részére szerveztünk – számukra teljesen ingyenes – üdültetést Szeliden, amelyek teljes költségeit ugyancsak az alapítványi bevételekből fedeztük. 2004 óta a gyermektábort néhai első elnökünkéről,

dr. Mészáros Józsefről neveztük el. A tábort dr. Mészáros Ibolya (elhunyt elnökünk leánya) és férje is meglátogatta, és adományaival is segítette munkánkat.

A gyermektáborba tavaly 19. idén már 26 büntetés-végrehajtás szervtől érkeztek gyermekek. A táborokat minden évben meglátogatták az egyes büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények vezetői, illetve 2005-ben Csóti András bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese is felkereste a tábort.

E helyen is külön köszönetet mondunk az Állampusztai Országos Bv. Intézet, a Kálcsai Fegyház és Börtön, a Pálhalmi Agrospeciál Kft., továbbá a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet vezetőinek és munkatársainak azért a segítségért és magas színvonalú szolgáltatásaikért, amelyekkel elősegítették a gyermekek zavartalan üdültetését. Külön köszönet jár a táborban 24 órában a gyermekekkel foglalkozó büntetés-végrehajtási dolgozóknak is – élükön Revóczi András bv. alezredes úrral (a Váci Fegyház és Börtön munkatársával) –, akik nélkül elképzelhetetlen lett volna a gyermektábor sikere.

A gyermeküdültetésről 2004 óta – legutóbb 2005. augusztus 30-án – parancsnoki értekezleten is tájékoztatjuk a büntetés-végrehajtási szervek vezetőit, és e mellett minden évben részletesen is tájékoztatjuk munkánkról és elgondolásainkról a teljes személyi állományt. Többek között ezzel is biztosítjuk a közhasznúságról szóló törvény (1997. évi CLVI tv.) elveinek érvényesülését.

Az üdültetések során a fő hangsúly a pihenésé, a játéké és a kapcsolódásé volt, de arra is ügyeltünk, hogy a napi programokat különböző kirándulásokkal színesítsük. Igyekeztünk arra is odafigyelni, hogy ezeket a kirándulásokat az adott évben összekapcsoljuk egy-egy történelmi évfordulóval is, így például 1996-ban a honfoglalás 1100. évfordulójával.

A gyermekek az évek során többször jártak a Parlamentben és az Ópusztaszeri Nemzeti-Történelmi Enkléparkban, illetve a Budapesti Állatkertben. Minden évben látogatást tettek a kecskeméti katonai repülőtéren. Ugyancsak Kecskeméten többször jártak gyermekeink a Planetáriumban és Géro György fafaragó művész haláláig évente tettek látogatást a művész különleges, a gyermekek kreatív készségeit fejlesztő birtokán. Arra is lehetőségük volt, hogy megismerjék a keceli Pintér Művek tulajdonosa által létrehozott, impozáns méretű Haditechnikai Parkot és az ott működő Hadtörténeli Múzeumot. Kedvenc programjuk volt a gyermekeknek a Gemenci erdőben tett – hol kisvasúton, hol kishajóval történt – kirándulás.

A játékok és a sportolás (főleg a foci és az asztalitenisz), a tó vízében való fürdés mellett a napi programokat színesítették a „Ki, mit tud?” vetélkedők, a versmondó- és énekversenyek, a számháborúk és egyéb, a gyermekekkel foglalkozók ötletességét dicséző programok. 2005-ben többek között rajzversenyt is rendeztünk, a legjobb munkákat egy kis kiállítás keretei között – az Adorján-napi központi rendezvényen – be is mutattuk.

Az Állampusztai Országos Bv. Intézet jóvoltából a gyermekek részére naponta öt alkalommal biztosítottunk – az életkoruknak megfelelő összeállításban – étkezést, amelyre soha sem volt kifogás.

Szinte nem volt olyan év, amikor egy-egy súlyos egészségügyi probléma megoldásához ne szerveztünk volna külön, személyre szóló adománygyűjtést. A Büntetés-vég-

rehabilitációs Szervezet dolgozóinak szolidaritását bizonyítja a 2004-es állampusztai eset, ahol az ott dolgozók kezdeményezésére indult gyűjtés egy súlyos beteg kisgyermek életét mentő, külföldön elvégzendő műtét költségeire. E gyűjtő-akcióhoz csatlakozott a Segítő Kezek BVD Alapítvány is, a gyűjtést országos méretűre kiterjesztve. Hála az összefogásnak a pénzügyi feltételeket sikerült megteremteni, a külföldön végrehajtott műtéthez a társadalombiztosítás is jelentős mértékben járult hozzá, és így a gyermek – akinek műtétje sikerült – ma már itthon lábadozik, és szépen fejlődik.

A segélyezések esetében mindig kiemelt figyelmet fordítottunk a sokgyermekes családok megsegítésére. Ezt nem csak a rászorultak által előterjesztett kérelmek alapján tettük, hanem, ha tudomást szereztünk olyan esetről, anukor elkelt a segítség, úgy, mintegy „hivatalból is” biztosítottuk a támogatást.

A Segítő Kezek BVD Alapítvány Kuratóriuma ezúton is köszönetét és a segélyezettek nevében háláját fejezi ki a Büntetés-végrehajtási Szervezet parancsnokainak, az egyes intézetek/intézmények vezetőinek és dolgozóinak mindazért a segítségért, amelyet az elmúlt 14 év alatt nyújtottak az alapítványi munka sikeressége érdekében.

A Kuratórium tagjai a múltban és jelenleg is társadalmi munkában, tiszteletdíj igénye nélkül végzik feladataikat. A jelenlegi kuratóriumi tagok kegyelettel emlékeznek meg az időközben elhunyt társaikról is, akik nélkül nem lehetett volna sikeres az Alapítvány tevékenysége.

A 2005. évi munkát értékelő közhasznúsági jelentés elfogadásakor (amelynek helyszíne hagyományosan a Budapesti Fegyház és Börtön) a Küldöttgyűlés tagjai újra egy jól sikerült év adatait hagyhatták jóvá. A Küldöttgyűlés megerősítette, hogy a Segítő Kezek BVD Alapítvány pótolhatatlan segítséget ad a Büntetés-végrehajtási Szervezet szociális munkájához, és erre a segítségre a jövőben is számítanak az intézetek, intézmények, illetve a kft.-k dolgozói.

A Kuratórium tagjai bíznak abban is, hogy az Alapítvány, rászolgálva a Büntetés-végrehajtási Szervezet tagjainak elismerő megbecsülésére és anyagi támogatására – az Országos Parancsnokság és az egyes büntetés-végrehajtási szervek vezetőinek aktív támogatásával – még hosszú évekig végezheti a munkáját.

JUDr. Oto Lobodáš

A szlovák büntetés-végrehajtás aktuális kérdései a jogszabályi változások tükrében*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megtiszteltetés számomra, hogy előadás megtartására kértek fel ezen az ünnepi rendezvényen, s tájékoztathatom Önöket a Szlovák Büntetés- végrehajtási szervezet helyzetéről, azokról az erőfeszítésekről, melyeket annak érdekében teszünk, hogy büntetés-végrehajtás rendszerünket a nyugat-európai országokéval összehasonlítható színvonalra fejlesszük.

Előadásom fő célja, hogy beszámoljak Önöknek azokról a jogszabályi változásokról, amelyek új törvények formájában 2006. január 1-jétől szabályozzák majd az előzetes letartóztatás, illetve a szabadságvesztés büntetések végrehajtását hazánkban, s így módon munkánkra jelentős hatással lesznek.

Társadalmunk demokratizálódási és átalakulási folyamata, valamint a demokratikus jogállam megalakulása 1989 után új követelményeket támasztott a társadalom büntetőjogi védelmét illetően. A társadalmi változások minden területen tükröződtek, beleértve a büntetés-végrehajtást is. Fokozatosan megvalósítottuk a fogvatartás humanizációját a büntetés-végrehajtás területén. Az előzetes letartóztatásra vonatkozó 156/1993 sz. törvény a vonatkozó módosító jogszabályokkal, továbbá a 114/1994 sz. igazságügy-miniszteri rendelet (amely az előzetes letartóztatás házirendjét határozta meg), valamint az 59/1965 sz. törvény módosítása a büntetések végrehajtásáról törvényes keretet biztosított ahhoz, hogy a szlovák büntetés-végrehajtás az új társadalmi feltételekhez igazodjon.

* A Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet alapításának 100. évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi szimpóziumon Kaposvárott 2005. szeptember 9-én tartott előadás szövege.

A büntetőjogi jogszabályok újrakodifikálásának folyamata jelentős változásokat hozott az új Büntetőtörvénykönyvben. (Például a szankciórendszer kibővült három büntetésfajttával: házifogság, kötelező munkavégzés, a büntetés végrehajtásának feltételes elhalasztása pártfogó felügyelettel, illetve az övintézkedések bővültek az úgynevezett detencióval.) A Büntetőszabályzatban is alapvető változások történtek (többek között az előzetes letartóztatás időtartamában, amely az elkövetett bűncselekményért kiszabható szabadságvesztés büntetéstől lesz függő). Ezen kívül fontos változások következtek be a fogvatartott személyekkel való bánásmód filozófiájában. Mindezek szükségessé tették az új előzetes letartóztatási és büntetés-végrehajtási törvény kidolgozását.

Az előzetes letartóztatásra vonatkozó törvény a fogvatartott helyzetét úgy szabályozza az előzetes letartóztatásban, hogy a jogszabály összhangban legyen a társadalom azon érdekével, hogy az előzetesen letartóztatottat csak azokban a jogaiiban gátolja, amelyek szükségesek az előzetes letartóztatás célja teljesítése érdekében.

Az új előzetes letartóztatásra vonatkozó törvény elsődleges céljai a következők:

1. Az emberi jogok és a személyi szabadság védelmének szélesebb körű érvényesítése az előzetes letartóztatás körülményein belül, illetve az előzetesen letartóztatottak jogainak bővítése, nagy hangsúlyt fektetve az emberi méltóság tiszteletben tartására;
2. Biztosítani az előzetesen letartóztatott személyek számára a jogvédelem lehetőségét,
3. Olyan bánásmód alkalmazása az előzetesen letartóztatottakkal szemben, hogy azok az előzetes letartóztatást ne szankciónak, hanem a büntetőeljárás lefolytatása céljából fogatosított intézménynek tarthassák. Olyan tevékenységeket (oktatás, szakkör, sportolás, illetve munkáltatás) biztosítani az előzetesen letartóztatottaknak, hogy hasznosan teljen idejük az esetelegesen hosszadalmas előzetes letartóztatásuk alatt, és így módon meggátolni a személyiségük fokozatos leépülését,
4. Olyan feltételeket biztosítani, amelyek garantálják az ártatlanság védelmének alapelvét, az előzetes letartóztatás humanizálását, hangsúlyt helyezve arra az alapelvre, miszerint az előzetesen letartóztatott csak azon jogai gyakorlásában lehet gátolni, amelyeket az előzetes letartóztatás célja érdekében nem gyakorolhatók.

Az említett célok eléréséhez szükséges lesz megváltoztatni az előzetes letartóztatás filozófiáját, s a humanus bánásmód gyakorlásával egyetemben kialakítani a szükséges jogi, gazdasági és személyzeti feltételeket is.

Az előzetes letartóztatás filozófiájának megváltozásával, illetve az említett feltételek megvalósításával olyan hatékony fogvatartási rendszer alakulhat ki, amely összehasonlítható lesz az európai standardokkal, igazodik a nemzetközi konvenciókhoz, miközben tekintettel van a szlovák kulturális és társadalmi sajátosságokra is.

Új előzetes letartóztatási törvényünk – összhangban az Európai Börtönsszabályokkal – egy új fogalmat vezet be – az úgynevezett bánásmód – fogalmát, amelyet úgy határoz meg, mint az előzetesen letartóztatottakkal folyó cselekmények összességét. Céljuk e cselekvéseknek biztosítani a jogszabályban meghatározott módon differenciált jogok gyakorlását, illetve a kötelességek betartását az előzetesen letartóztatottak részéről, de egyben mérsékelni a társadalomtól való elzárás negatív hatásait is. A bánásmód hatékony megvalósítása érdekében az előzetes letartóztatás letöltése két, differenciált házirenden belül történik:

a) standard, amely a törvényben foglalt jogok gyakorlását és a kötelességek teljesítést bármiféle enyhítés nélkül határozza meg.

b) enyhített, amelyben az előzetesen letartóztatott – meghatározott időben – szabad mozgásban részesül, találkozhat a körletén lévő fogvatartottakkal, és érdeklődése szerint részt vehet különböző szabadidős programokban (sport, oktatás stb.), valamint munkát végezhet.

Az enyhített csoportba nem lesz lehetséges olyan előzetesen letartóztatottakat elhelyezni, akik elkülönített vizsgálati fogságba lesznek besorolva, azokat a személyeket, akiket súlyos bűncselekmény elkövetéséért a bíróság életfogytiglani szabadságvesztésre ítélhet, továbbá a kiadatási eljárás alatt levőket, de természetesen azokat sem, akik a házirendet nem tartják be.

Valamennyi előzetesen letartóztatottnak garantáltan egyforma jogai vannak az előzetes letartóztatás ideje alatt. Az alapvető szociális jogokat – elszállásolás, étkeztetés, ruháztatás, alvás, tisztálkodás, szabad levegőn tartózkodás – biztosítani kell, a szükséges lakterület tekintetében a fiatalkorúaknál és a nőknél az eddigi 3,5 négyzetmétert 4 négyzetméterre kell növelni.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, az alapvető jogok közül – engedelmmükkel – csak azokat említem, amelyeknél változtatások lesznek.

Az előzetesen letartóztatottak alapvető étkeztetési joga bővül a kulturális és vallási tradíciókon alapuló étkeztetés jogával.

Az egészségügyi ellátás területén az eddigi ismeretekből és tapasztalatokból indulunk ki, amelyek szerint az előzetesen letartóztatottaknak standard orvosi ellátást biztosítunk. Büntetés-végrehajtási szervezetünkben ez minden intézet, intézményben megvalósul, és ezen felül a trencsényi Központi Kórház is a rendelkezésünkre áll.

A törvény tartalmazza az előzetesen letartóztatott jogát személyes kapcsolattartásra a védőügyvédjével a Büntetőszabályzatban és a Büntetőtörvénykönyvben meghatározott időpontokban és időtartamban – harmadik személy jelenléte nélkül. Ugyanakkor szélesíti azon személyek körét (ügyvéd vagy más személyek), akikkel az előzetesen letartóztatott személyes kapcsolatot tarthat, abban az esetben, ha ezek őt más ügyben képviselik.

Lényeges változás lesz látogatások tekintetében is, támogatva az előzetesen letartóztatottaknak a közeli rokonságukkal való kapcsolattartásukat. A felnőtt korú előzeteseknek háromhetenként egy óra, a fiatalkorúaknak hetente egy óra látogatásra lesz joguk.

A CPT Európai Bizottsága ajánlására, miszerint minden fogvatartott számára legyen lehetőség a telefonálásra, az előzetesen letartóztatottak új jogai közé tartozik az is, hogy felügyelő jelenlétében havonta 10 percet telefonálhatnak az intézetben elhelyezett telefonautomata segítségével. Az elkülönített vizsgálati letartóztatásokat töltő személyeknek, hogy telefonálhassanak, szükségük lesz a vizsgáló szerv (ügyészség) belecselezése is.

Főként egyéni tanulás formájában az előzetesen letartóztatottaknak joguk lesz a szükséges szakirodalom eléréséhez érdeklődési körük szerint. Az enyhített csoportba besorolt előzetesen letartóztatottak számára az intézeteknek kötelessége lesz – csoportos elfoglaltság formájában – rövid időtartamú oktatási és kulturális elfoglaltságokat biztosítani.

Az előzetesen letartóztatottak új jogai közé tartozik, hogy saját, hordozható televíziókészüléküket és rádiókészüléküket használhatják, előfizethetnek napilapokra és folyóiratokra, illetve könyveket szerezhethetnek be. Ez a lehetőség nem vonatkozik azokra a sajtótermékekre, illetve könyvekre, amelyek faji, etnikai, nemzeti-ségi gyűlöletet szítanak, sértik a szemérmet és erkölcsöt, veszélyeztetik az intézetbeli rendet, vagy leírást nyújtanak kábítószer, mérgek, robbanószer, fegyverek és lövedékek gyártására és használatára.

Fontosnak tartjuk azt is, hogy biztosítsuk a pszichológiai szolgáltatások igénybevételeének lehetőségét az előzetesen letartóztatottak számára, főleg azoknak, akik elvesztették lelki egyensúlyukat a szabadságtól való megfosztás következtében, és állapotuk szakképzett pszichológus beavatkozását igényli.

Az előzetes letartóztatásról szóló törvény nem tartalmazza azt a jogot, hogy az előzetesen letartóztatottak élelmiszert és személyi használatú tárgyakat tartalmazó csomagot kapjanak. Nagymértékű változásról van szó, amelyet azért volt szükséges bevezetni, mert a kábítószer, mérgek, gyógyszerek és olyan tárgyak, amelyek veszélyeztetik az emberi egészséget vagy életet, illegális bejutása a büntetés-végrehajtási intézetekbe nagymértékű fenyegetettséget okozott. Az említett jog megszüntetése nem hozhatja az előzetesen letartóztatottakat hátrányos helyzetbe, hiszen intézeteinkben megfelelő árucikk-kínálattal rendelkező boltjaink vannak.

A szabadságvesztés büntetések végrehajtásáról szóló új törvény arra az eszmei szándéokra alapozódik, amelyből a büntetőjogi kódexek kodifikálása is kiindult, mégpedig arra, hogy a polgárok emberi jogi-, szabadság-, egészség-, élet- és vagyonvédelmét nem büntetőeszközökkel kell elérni, továbbá arra is, hogy a bűnözés csökkentése és kontrollja csak a prevenció és represszió kiegyensúlyozott alkalmazása esetén érhető el.

Ebből a szempontból a büntetés-végrehajtás jelentős mértékben hozzájárul az egyik büntetés-szabási elv érvényesüléséhez, mely szerint a büntetés a társadalom védelmét biztosítja azzal, hogy a bűnelkövetőt meggátolja újabb bűncselekmény(ek) elkövetésében, feltételeket biztosít a nevelésére, és arra, hogy törvénytisztelő életet éljen, másokat elriaszt a bűncselekmények elkövetésétől, valamint kifejezi a társadalom morális ítéletét a bűnelkövetővel szemben. Mindezt figye-

lembe véve a büntetés-végrehajtás nem csak az általános bűnmegelőzésben tölt be fontos szerepet, hanem a bűnözés egyéni megelőzésében is.

Az alapelveket, amelyek a szabadságvesztés büntetések végrehajtásáról szóló törvényben kifejezésre kerülnek a következő módon lehet összegezni:

1. A szabadságvesztés büntetések végrehajtása során az elítélt személyiségét és emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem szabad az elítéltet kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmódban, illetve büntetésben részesíteni. A büntetés végrehajtásával egyben biztosítani kell a társadalom védelmét;
2. Nem megengedett az elítélt bármiféle hátrányos megkülönböztetése;
3. Az elítéltet olyan bánásmódban kell részesíteni a szabadságvesztés büntetés végrehajtása ideje alatt, amely támogatja megfelelő magatartásának kialakulását, képességeinek megőrzését, fejlesztését, és szabadulását követően segítik a társadalomba való beilleszkedését;
4. Az elítéltet a szabadságvesztés büntetése letöltése idején csak azon polgári jogai gyakorlásában lehet gátolni, amelyek ellentétben vannak a szabadságvesztés büntetés céljával, vagy azokban, amelyeket a szabadságvesztés büntetés végrehajtása alatt nem gyakorolhatók;
5. A szabadságvesztés büntetés végrehajtása az elítéltek differenciált biztonságu őrzési rendszerén alapszik (ld. minimális, közepes és maximális őrzési fokú intézetek);
6. E differenciált őrzési rendszer határozza meg az elítéltekkel való bánásmódot, szabad mozgásuk és kapcsolattartásuk jellegét és mértékét, továbbá differenciált módon valósulnak meg az elítélt egyéb jogosultságai is;
7. A bánásmód hatékonyságának növelése érdekében az elítéltek kezelése/nevelése is differenciált, olyan rendszer kialakítása céljából, amely az elítéltek reszocializációját segítő motivációs elemeket tartalmaz,
8. A szabadságvesztés büntetéseket végrehajtó intézeteinkben a bánásmód hatékonysága növelése céljából különböző körleteket alakítottunk ki (befogadási körlet, életfogytiglanos körlet, speciális bánásmódra szoruló körlet, különleges biztonságu körlet, gyógyító-nevelő körlet és szabadulásra előkészítő körlet), amelyekben az elítéltek egyéni kategóriájuk szerint töltik büntetésüket.

Alapvető változás, amely összefüggésben van a bánásmód filozófiájának változásával, a látogatások terén jött létre. Minden elítéltnak – függetlenül attól, hogy milyen őrzési fokú intézetben tartják fogva – joga lesz havonta egy alkalommal két óra időtartamú látogatásra, többnyire felügyelő jelenléte nélkül. A látogatások céljának főként a családi kapcsolatok megőrzését tekintjük.

Az oktatás terén ösztönözzük az elítélteket az alapfokú és a középfokú iskolai végzettség megszerzésére, vagy arra, hogy más oktatási formákban (például akkreditált átképzési tanfolyamokon) megszerezhessék, vagy bővíthessék szakmai felkészültségüket, és ezzel maguknak jobb körülményeket biztosíthassanak a társadalomba való beilleszkedésre szabadulásuk után. Írástudatlan elítéltek az írást és olvasást oktató tanfolyamokon vehetnek részt.

Az elítéltek telefonhasználati lehetőségét az új törvény hasonló módon és mértékben szabályozza, mint az előzetesen letartóztatottakét.

A törvény szerint az elítélteknek nincs joguk csomagot fogadni, ugyanazon okokból, mint az előzetesen letartóztatottak esetében.

Az eddiginél részletesebb kidolgozást nyert az új törvényben a külföldi állampolgárok és a hontalanok szabadságvesztés büntetésének végrehajtása. Mivel ezek a személyek többnyire nem ismerik kellő mértékben a szlovák nyelvet, az intézetek kötelesek őket tájékoztatni jogaikról, kötelességeikről és a büntetés-végrehajtás körülményeiről, továbbá azon jogukról, hogy országuk diplomáciai képviselőéhez fordulhatnak, azon a nyelven, amelyet megértenek.

Tisztelt Hölgyeim, tisztelt Uraim!

Az előzetes letartóztatás és a szabadságvesztés büntetés végrehajtásáról szóló jogszabályok tervezetét – a szlovák kormány 2005. évi törvényalkotási menetrendjének megfelelően – az igazságügy-miniszter terjesztette elő a törvényhozásnak, amely azokat elfogadta. A törvények hatálybalépésével, úgy vélem, biztosítva lesznek azok a körülmények a szlovák büntetés-végrehajtás számára, hogy munkáját olyan színvonalra emelje, amely alapján az összehasonlítható lesz a fejlettebb európai országok büntetés-végrehajtásával. Mindezt, feltételezéseink szerint, 2010-ben sikerül majd elérnünk.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

Jóíárt Borbála Gyöngyi – Prof. Dr. Vókó György

A belga börtönök népességének alakulása és ennek társadalmi-gazdasági okai 1830-tól napjainkig¹

A belga tudósokban számos kérdés merült fel, amikor magyarázatot s megoldást kerestek a hazai börtönök népességének kiugró növekedésére. Belgiumban a fogvatartottak átlagos létszáma, amely 1991-ben még el sem érte el a 6000 főt, több mint 8000 fő-re nőtt, és 1998-ban átlépte a 8500-as csúcst. A 7 év alatti közel 30%-os növekedés a közelmúltban, a „Dutroux-ügy” hatására még intenzívebbé vált.

A dilemmák a következők: az új büntetés-végrehajtási intézetek létrehozása számottevő költségekkel jár, az emberi jogok tiszteletben tartásának vonatkozásában a túlnépesedés által előidézett börtönkörülményeket sokan, több mint nyugtalanítóan tartják. Büntetéspolitikai szempontból: az új, alternatívnak mondott intézkedések bevezetése a veszélyes bűnelkövetők arányát Belgiumban is, más országokéhoz hasonlóan, a börtönnépességen belül jelentősen megnövelte. Ha elfogadjuk azt, hogy egy nemzet demokratikus jellegét a börtönbüntetések mérsékelt használatával mérhetjük, akkor az utóbbi évek tartós növekedése alapvető társadalmi kérdéseket vet fel.

Bevezetés: a bűnelkövetés és a büntetés összefüggései

A bűnelkövetés és a büntetés két különböző jelenség. Ha feltesszük magunknak a kérdést: miért változik, növekszik vagy csökken a börtönök népessége, az első – melyen begyökeresedett – válasz szerint a fogvatartottak számának növekedése vagy csökkenése a bűnözés növekedésétől vagy csökkenésétől függ. Ebben az esetben a bűnelkövetés és a büntetés fogalma szétválaszthatatlanul egyesül, s a Dario Melossi által a jogi szillogizmus modelljének nevezett jelenséggel találjuk szemben magunkat. Ez egy háromlépéses, következtető, tisztán formális érvelésen alapszik: a törvény meghatároz egy szankciót egy törvénysértésként definiált tett esetére (fő premissza), a törvénysértést elkövetik (második premissza), a szankció a törvénysértés következménye, tehát a szankciók változatai kizárólag az elkövetett törvénysértések folyamányai (konklúzió)².

Rége visszanyúló kriminológiai tapasztalatok mutatják, hogy a büntetést a bűnözéstől függetlenül önálló jelenségnek kell tekintenünk, hogy a bűnelkövetés-büntetés összekötését el kell utasítanunk. Az, amit bűnelkövetésnek nevezünk, mindenekelőtt egy definíció eredménye, a törvények.

- 1 Ez a munka közvetlenül egy doktori értekezés munkahipotéziseire és eredményeire épül. További információk: Charlotte Vanneste, *Les chiffres de prison de 1830 à 1995 – Des mécanismes économiques à leur traduction pénale*, Université Catholique de Louvain, 1997, „Déviance et Société”, Harmattan.
- 2 Dario Melossi: „An introduction: Fifty years later; punishment and social structure”, in *Comparative Analysis, Cotemporary Crisis*, 1989, 13, 311-326.

amelyek meghatározzák és szabályozzák, sem nem egyetemesek, sem nem örökké tartóak; „ugyanazon hatalmi viszonyoknak alávetett társadalmi képződmények, mint a többi társadalmi képződmény”.³ Ily módon egy bizonyos magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása különösen viszonylagos jelenség, különösen akkor, ha azt évtizedeken át vizsgáljuk. (Például a csavargás sokáig büntetendő cselekmény volt, míg 1993-ban el nem tűnt a belga Büntető Törvénykönyvből.)

Az, hogy egy bűncselekmény elkövetője végül a büntetés-végrehajtási rendszerbe kerül-e, hosszú mechanizmus eredménye, s ezt a folyamatot számos tényező befolyásolja.

Először is kérdéses, hogy egy adott bűncselekmény „láthatóvá válik” vagy látnis marad. A bűncselekmény természete, lezajlásának körülményei, a földrajzi vagy társadalmi helyszín mind olyan elemek, amelyek meghatározzák, hogy az esemény a nyilvánosság előtt lelepleződik-e.⁴ Maga az áldozat is részt vehet a cselekmény eltusolásában, mert képtelen elmondani azt, vagy mert el akarja kerülni a feljelentés lehetséges következményeit.⁵

Egy ügy elindításakor a büntető igazságszolgáltatás rendszere nem mindig egyenletesen fogadókész. Az ügyekkel először foglalkozó, az azokat elindító szakemberek intézkedő képessége sokszor szervezeti-szerkezeti határok közé szorul. Például, ha túl nagy mennyiségű ügy gyűlik össze, az ügymenet lelassul. Szakmai gondolkodásmód is befolyásolhatja az ügyek menetét. (A rendszer például általában kiemelten kezeli azokat az ügyeket, amelyeket ő maga kezdeményezett.)

Ezekből a mechanizmusokból az következik, hogy az ügyészégi és a bírósági statisztika számadatai nem tekinthetők a bűnelkövetés tényleges mérőszámainak, hanem a büntető igazságszolgáltatási rendszer elé utalt s az általa kezdeményezett ügymennyiség kezelésének mennyiségét mutatják.

Az ügytömegnek csak egy bizonyos része jut keresztül a különböző „szűrőkon” és ezen színtek – bűnüldözés, nyomozás, ítélőhatal, büntetés-végrehajtás – mindegyikén a jogi keretek nagy működési szabadságot biztosítanak kisebb vagy nagyobb súlyú döntések hozatalára. Végül soron tehát a börtönpopuláció viszonylatában messze nem a „bűnelkövetés” jelenségének visszatükröződése, hanem a „büntetés” jelenségének kifejeződése valósul meg.

Büntetés és gazdaság

Mivel a bűnelkövetés-büntetés viszonyának szűk keretei között nem adható meg a magyarázat, így a kérdést szélesebb – gazdasági, politikai és szociális – keretek közé kell helyezni. A 1970-es években Nyugat-Európában kibontakozott kriminológiai kutatások egyszerűen fejlesztették ki elméleti és statisztikai úton is a következő feltételezést: a gazdasági változások és a bűnüldözés szorosan kapcsolódnak egymáshoz.

Georg Rusche és Otto Kirchheimer⁶ német társadalomtudósok voltak az elsők, aki kidolgozták a büntetés gazdasági elméletének alapjait. Alapvető tételük szerint: minden társada-

3 Pierre Landreville: „Acteur social et création de la loi”, in Acteur social et délinquance. Une grille de lecture du système de justice pénale, Mardaga, 1990, 191-206.

4 Philippe Robert rámutat, hogy ugyanaz az agresszió kisebb visszhanggal jár egy elszigetelt városban, mint egy lakótelepen, és hogy kevésbé feltűnő számítástechnikai csalással eltulajdonítani százezer frankot, mint fegyveres rablással.

5 Főleg igaz ez a szexuális visszaélések áldozatainak az esetében.

6 Közös művük: Punishment and social structure. Első megjelenés: New York, Russell and Russel, 1939.

lom megkísérel olyan büntetési módszereket feltalálni, amelyek megfelelnek termelési viszonyainak. Jóval később Melossi és Pavarini⁷, előttük Foucault⁸ alkotta meg a „fegyelem” – mint szervező elv – fogalmát a börtönmunka vonatkozásában. Garland⁹ folytatta és továbbfejlesztette nézeteiket – a brit büntetés-végrehajtási intézetek történelmi vizsgálata alapján – s a „szociális-büntető komplexumot” a kényszerítő módszerek piramisaként definiálta, melynek csúcsán a börtön áll, az elrettentés végső intézményeként.

Az említett szerzők mindazonáltal nem adtak magyarázatot arra, hogyan jutunk el a gazdasági követelményektől a büntetőjogi döntésekig. Ha van is kapocs a gazdaság és a börtön között, akkor is nyilvánvaló – mondja Melossi – , hogy „a gazdaság nem építi fel a börtönöket, és nem mondja ki az ítéleteket”¹⁰. Ez vezet el bennünket a tudományos magyarázat mezején egy harmadik mozzanathoz.

Melossi szerint minden társadalomban a társadalmi viszonyok szervezését egy bizonyos világszemléletnek – a hegemoniának – a többsége támasztja alá, és amikor ezt a világszemléletet valaki fenyegeti, a törvényhez fordulnak a hatalom megerősítésére¹¹. Erre már Durkheim is rávilágított, amikor azt írta, hogy a büntető törvényszékek különleges eszköz van a kezében: amikor a társadalmi viszonyokat törés fenyegeti, a figyelmet a bűnös kijelölésével egy marginális problémára tudja irányítani.

Hogyan jelenik meg ez a büntetőbírói működésében? Melossi szerint – aki a nyelv alapvető szerepét helyezi előtérbe – egy diszkurzív lánc jön létre a társadalmi viszonyok észszerűsítésének módjai és azon „szókészletek” között, amelyek útján a társadalmi ellenőrzést végző személyek számot adhatnak döntéseikről. A „büntetőjogi indoklási szókészletek” alkotják tehát a gazdaságban és a büntetés-végrehajtásban bekövetkező változások között fellépő változót. Melossi feltételezi, hogy ez a szóhasználat változik a gazdasági ciklusok függvényében. Gazdaságilag nehéz időkben „morális pánikhangulat” alakul ki, s a diszkurzív lánc szigorúbb stílust vesz fel, amely a büntetés általános szigorodásához vezet.

Ebben a folyamatban nagyon fontos szerepet tulajdonítanak a „morális elitnek”, azaz a társadalmi problémák felismerésére felhatalmazott személyeknek. Ők általában azokra a helyzetekre reagálnak, amelyeket veszélyesnek ítélnék azokra a politikai, társadalmi-gazdasági és kulturális rendszerekre, amelyek a saját hegemoniájuk védelméhez és növeléséhez szükségesek.

Ez a fajta magyarázat majdnem úgy fest, mint egy összeesküvés-elmélet, és nem nagyon tűnik valószínűnek. Frissebb kutatások¹² arra mutatnak, hogy a büntetések szigorításának fo-

7 Dario Melossi – Massimo Pavarini: *The prison and the factory: origins of the penitentiary system*, Basingstoke, Macmillan, 1981.

8 Michel Foucault: *Surveiller et punir: Naissance de la prison*, Paris, Gallimard, 1975.

9 David Garland: *Punishment and welfare: a history of penal strategies*, London, Gower, 1985.

10 Dario Melossi: „Punishment and social action: changing vocabularies of punitive motive within a political business cycle”, in *Current Perspectives of Social Theory*, 1985, 6, 169-197.

11 Erről a témáról bővebben ld. Colin Sumner: *Censure, politics and criminal justice*, Philadelphia, Open University Press, 1990.

12 Thierry Godefroy – Bernard Laffargue – Maria Caceres: *Nouveau modele d'emploi, nouvelle économie répressive?*, Groupe Européen de Recherches sur les Normativités et Centre d'Etudes Sociologiques du Droit et des Institutions Pénales, Paris, 1997.

lyamata inkább a gazdasági és társadalmi veszélyek kezelésére való képtelenségre utal, mintsem egy valódi racionalitásra, mely egy kidolgozott tervet tételezne fel. Ehhez az ideológiailag sarkított értelmezéshez hozzáadódik egy olyan olvasat, amely a gazdasági bizonytalanság kezelésének a társadalmi szférából a büntetőjogiba való átcsúszását mutatja¹³. A „bizonytalanságérzet” tehát a gazdasági bizonytalanság és a megnövekedett büntetés iránti igény összekötő láncszemként jelenik meg.

A büntetés és gazdaság összefüggéséről alkotott fenti nézeteket is figyelembe vették abban a nagyszabású munkában, amelyben a belga börtönök népességét 1830-tól napjainkig vizsgálta.

Börtönstatisztikai adatok – egy 165 évet felölelő vizsgálat

A kutatást földrajzilag és időben is behatárolta Belgium története az 1830-as születésétől napjainkig. A statisztikai vizsgálatához felhasznált változók kétfélek voltak: egyik csoportjuk a büntető igazságszolgáltatás rendszeréből, másikuk – a külső változók – a gazdasági szférából származott.

Más, olyan államokhoz képest, ahol a gazdaság és a büntetés kapcsolatának elméletét statisztikailag is alátámasztották, Belgiumnak az a sajátossága, hogy előzőleg semmilyen teljes, szisztematikus munka nem létezett a büntetés-végrehajtás hosszabb tartamú működésére vonatkozóan. Így az alapadatok összegyűjtése és létrehozása kétségtelenül komolyabb részec volt a munkának, mint más hasonló kutatások esetében.

A statisztikai sorok egy koherens halmazra szervezésénél számos nehézség merült fel, például a források szétszórtsága, a statisztikai kategóriák változó meghatározásai, a büntető igazságszolgáltatási rendszernek különböző állomásai közötti mértékegységek változása, az adatok megbízhatóságának újraértékelése ezek külső-belső koherenciájának vizsgálata során.

Ha ezen különféle szempontok részletezését mellőzzük is, fontos kiemelni, milyen hiányságok járnak együtt óhatatlanul a hasonló rekonstrukciókkal. Ezért jobb a statisztikákat csak jeleknek tekinteni, amelyek egy bizonyos valószínűséggel mutatják egy jelenség fejlődését, s nem tökéletesen pontos méréseknek. El kell kerülni a „számadat” hibás alkalmazását, a kutatónak azt az adatok együttesében kell elhelyeznie ahhoz, hogy először is jól megragadhatók a jelentését, majd kiszűrjessék a hibás befolyásokat, hogy végül a kiemelkedő tendenciákra következtethessenek. Nem óv meg az adathalmazban való hibázás vagy torzítás veszélyétől az, ha a hosszú statisztikai sorokat hosszú távra alkotják meg. Előnye viszont az, hogy megnöveli a valószínűségét annak, hogy biztos tendenciákat tudnak megfigyelni egy nagyobb számhalmazon.

A büntetőjogi változók meghatározásával az volt a céljuk a belga kutatóknak, hogy a büntetőjogi rendszer dinamikáját behatóan tanulmányozhassák, és hogy az – mint egy nagyobb egység alrendszere – összevethető legyen a jelentős gazdasági mutatókkal. Ezért őrizték meg mutatókat a büntető-igazságszolgáltatási rendszer működésének minden alapvető fontosságú szakaszából.

A munka során időbeli sorozatokat alkottak a következők alapján:

13 Loïc Wacquant mutat rá az Egyesült Államok börtönnépességének ugrásszerű növekedése kapcsán, hogyan változik a bűnelkövetés politikai média-felhasználása. (Ld. A nyomor börtönei. A „zéró tolerancia” világméretű terjedése. Bp. Helikon Kiadó, 2001.)

- az ügyészségekhez eljuttatott ügyek statisztikái (számos, nagyon változatos természetű bűncselekményekre vonatkozó panasz, feljelentés és jegyzőkönyv válogatás nélkül);
- az ügyészség által kivizsgált ügyek statisztikái, amelyek így az ügyészség által lefolytatott első szűrés termékeinek tekinthetők;
- a büntetőügyekben ítéelő bíróságok „bejáratánál” készített statisztikák (számos olyan ügy, illetve gyanúsított, vádolt személy, amelyek/akik ügyében a büntetőügyekben ítéelő bíróság intézkedett);
- a büntetőügyekben ítéelő bíróságok „kijáratánál” készített statisztikák (az ítéletek, a lehetséges mértékben a természetük és súlyosságuk szerinti bontásban);
- és végül a büntetés-végrehajtó intézetek népességére vonatkozó statisztikák, külön kezelve a börtönbe és a kifejezetten csavargóknak, koldusoknak szánt létesítményekbe zárt személyeket, illetve a kiskorú elítélteket.

Végül, ami a gazdasági változókat illeti, az alkalmazott módszer eltért a más ilyen típusú munkákban alkalmazotttól, amelyek csak egy változót használnak hosszú időtartamra vetítve. A gazdasági struktúrák és szabályok változnak, és a belőlük eredő számadatok – mint például az árakra, a bérekre vagy a munkanélküliségre vonatkozóak – nem összehasonlíthatóak egy másfél évszázados időintervallumon keresztül. Ezért volt alapvető fontosságú, hogy ne „fetisizáljanak” egy mutatószámot, hanem helyezzék el egy olyan halmazban, ahol értelmet kap. Ebben a munkában Belgium gazdaságtörténetének és társadalom-történetének vizsgálata alapján választották ki a megfelelő mutatókat.

Egy kettős eljárást kellett alkalmazniuk: egy regressziós tendenciavizsgálatot, amely hosszú távú információkat szolgáltat, és a rövid távú változások közötti összefüggésekre vonatkozó regressziót (átlagot 3 évre számítva), ahol ez a tendencia kiküszöbölődik

A büntető igazságszolgáltatás rendszerének belső alakító folyamatai

Először a büntető igazságszolgáltatás rendszerének belső változóit vizsgálták meg oly módon, hogy ebből a külső hatásoktól független folyamatokat meghatározhassák. Az első vizsgálatokból lényegében két fontos szempont és következtetés eredt.

(a) A büntető igazságszolgáltatás rendszerének bejáratánál és kijáratánál mért számadatok összevetésénél:

Az első következtetés a büntető igazságszolgáltatás rendszerének bejáratánál és kijáratánál mért adatok alakulásának egymástól való függetlenségére világított rá. Az ügyészségekhez eljuttatott ügyek számának exponenciális növekedése ugyanis élesen különbözött a börtönben fogva tartott emberek számának alakulásától.

(b) A súlyos büntetések aránya:

A második következtetés a legsúlyosabb ítéletek különösen nagy súlyára mutatott rá – mint a fogvatartott személyek lélekszámát magyarázó fontos változóra. A regresszió-analízis azt mutatta ki, hogy a legsúlyosabb ítéletek szintjén bekövetkező változások a börtön népesség változásainak 90%-át magyarázzák. Ennek a munkának ez volt az egyik legmeglepőbb eredménye, főként, ha figyelembe vesszük ezeknek a büntetéseknek a csekély számát, amely a priori lecsökkentette egy jelentős korreláció valószínűségét.

Büntetés-végrehajtás és gazdasági bizonytalanság

A büntetés és a gazdaság viszonyának vizsgálatához a hosszú gazdasági ciklusok elmélete szolgált hivatkozási alapul. Ez az elmélet a 20-30 éves tartós növekedési periódusokat követő hasonló tartamú hanyatló periódusok rendszeres váltakozásának feltételezéséből indul ki. A „Kondratyev-ciklusok”, amelyek nevüket a kidolgozójukról kapták, a legtöbb gazdaságtörténeti munka keretétül szolgálnak.

A statisztika egyik fontos adatsora a belga börtönökben fogva tartott napi átlagos népességszámot mutatja. Ez a kategória megkülönböztetés nélkül magában foglalja az elítélt és az előzetes letartóztatásban levő, illetve valamilyen más biztonsági intézkedésnek alávetett személyeket. A második világháború után kollaborációért elítélteket – az ún. „inciviques”-kat – külön kezelték. Számmottevő tömegük (1945-ben közel 52000, 1946-ban 26000, 1947-ben 20168, 1948-ban 12521) „elnyomta” volna az ezen a rövid, kivételes időszakon kívül történt változásokat.

Belgiumban 1891-ig szegényházakat tartottak fenn, ahol a csavargók egy biztonsági időszakot töltöttek el, mely során számba vették bűnüket, amelyért a büntetést a börtönben kellett letölteniük. 1891-től már csak egyféle biztonsági intézkedés volt lehetséges (kivéve egyes „különleges csavargáskori bűncselekményeket”), de a biztonsági időszak tartama jelentősen meghosszabbodott. Ettől fogva megkülönböztették a munkaképes koldusok, csavargók, iszákosok stb. befogadására a szegényházakat a „menedékházaktól”, ahol a fenti kategóriákba sorolható, de dolgozni nem tudó, beteg személyek ellátása történt.

A statisztika elkészítése során a kiskorú elítéltek számára fenntartott intézetek, illetve az elmebetegeknek vagy szellemi sérülteknek szánt intézetekben elzárt személyek számát illetően is alkottak adatsorokat.

A börtönökben, illetve a koldusok és csavargók számára létrehozott intézményekben fogvatartott személyek számának változásában számmottevő töréseket tapasztaltak, amelyek összevethetők voltak a gazdasági ciklusok által meghatározott választóvonalakkal. A kettő összeütköztetése és a minden alkalommal a korszaktól függő, egyértelmű gazdasági-társadalmi racionalitásokra utaló gazdasági mutatók változása ösztönözte a kutatókat arra, hogy a vizsgálatot négy egymást követő periódusra vonatkoztatva végezzék el. Az egyes gazdasági és büntetés-végrehajtási mutatók között így észlelt összefüggések kimutatták, hogy a történelem során a büntetések mennyisége mindig egy különálló társadalmi-gazdasági logikától függött.

Első korszak: 1830-1872

Az első vizsgált periódus makrogazdasági szinten a Kondratyev-ciklusok két fázisát fedile: egy kb. 1848-ig tartó recessziós fázist, amely Belgiumban a burgonyavész, a gabonahiány és a textilipar strukturális válsága által együttesen kiváltott gazdasági válság tetőpontja; majd egy fellendülési és virágzási fázist, amely a csúcsát 1872 körül érte el.

A gazdaságtörténeti elemzésekből kitűnt, hogy a búza árának változása ebben a periódusban a gazdasági helyzet alapvető jelentőségű mutatója volt. Ekkor a belga gazdaságban, ha egyre nőtt is az ipar szerepe, ez még mindig alapvetően a mezőgazdasági szektortól függött. A mezőgazdasági termelés elégtelensége közvetlenül megmutatkozott a búza árának emelkedésében, és közvetetten befolyásolta a gazdaság összes többi területét. Ernest Labrousse így írja le a fo-

lyamatot: „A mezőgazdasági alultermelési válság az iparcikkek alulfogyasztásához vezet, és elindítja a viszonylagos ipari túltermelési válságot. A vidéken megszületett válság eléri a várost, a manufaktúrákat, és visszahat a falukra is olyan mértékben, amennyire azokat az ipari gazdasághoz köti az otthoni munka. A textiltermelés sokkal kisebb (...) az árak elkezdének csökkenni (...), a jövedelem mutatói lezuhannak. A foglalkoztatás összeomlik, legalább olyan mértékben, mint a megtermelt mennyiség. A munkás helyzete rosszabbnak tűnik, mint a napszámosé, mert a munkanélküliség mélyebb és a jövedelmi mutatók mozgása sokkal nagyobb. Ezzel egy időben a kenyér ára 50, illetve 100%-kal emelkedik. A városok vásárlóerejének csökkenése szintén hozzájárul az iparcikkek fogyasztásának csökkenéséhez. A válság a válságból táplálkozik. A városi kereskedelem egésze megszenvedi a helyzetet (...) A munkanélküliség miatt elnéptelenednek a nagyvárosok és benépesednek koldusokkal, mert ott nagyobb az alimizsnadási hajlandóság (...) Az éjjeli szállással nem rendelkező, a városba nyomuló népesség nem pótolja a háztulajdonosok számára a munkásnépesség elvándorlását. Az ingatlanvagyon jövedelme csökkenti az építkezéseket, így ezek lelassulnak (...) Általános a gazdasági hátramenet, a nyereség minden ipari szektorban elvész. Minden szakmában a bérek a lehető legalacsonyabbak, és a kenyér ára a lehető legmagasabb”. (Influence du mouvement des prix et des revenus sur les événements. Histoire économique, XVIIe-XXe siècles. Larousse. 1992. 181.)

Az erről a periódusról rendelkezésre álló gazdasági mutatók alátámasztják a búzaár stratégiai fontosságát. A teljes fogyasztásnak döntő hányadát tette ki az alapvető élelmiszerfogyasztás. A vásárlóerő változásait jobban meghatározzák a rajta megvehető árának eltérései, mint a valóban kézhez kapott összeg változásai. Valójában semmilyen mechanizmus nem létezik a béreknek a megélhetési költségeihez való igazítására. A búza árának növekedései tehát közvetlenül befolyásolták a gazdasági bizonytalanság mértékét, mind a gazdaságot és politikát irányító birtokos osztály, mind azon néprétegnek a számára, amelyet a búza ára közvetlenül érintett mind az alapvető élelmiszer fogyasztásában.

Ugyan a belga állam egy nagyon erősen szociális szempontú forradalom nyomán született, de az alkotmányából kifolyólag főleg egy nagyon szűk, a választójogi cenzus által körülhatárolt réteg államává vált, amelyben így a magántulajdon és a politikai hatalom együtt járt.

Az ipar fellendülésével a gazdasági liberalizmus minden elméletet áthatott, egy kettős erőviszonyt létrehozva az ipari szabadság javára. A joggyakorlás a birtokos osztályok kezében lévő monopólium alá tartozott. Ennek egyik legfontosabb jele az esküdszékek összetétele volt, amelyet a befizetett adók mértéke határozott meg.

A büntetés-végrehajtási és gazdasági mutatók vizsgálata során különlegesen szignifikáns összefüggés mutatkozott a gazdasági helyzet romlását jelző búzaár-emelkedés és a fogvatartottak számának növekedése között, akár figyelembe vesszük a szegényházak népességét, akár nem. Belgium történetének első negyven évében a vizsgálat így egy olyan összefüggést bizonyított, amelyben a büntetés-végrehajtás a gazdasági helyzet közvetlen és fordított képét mutatta, s amelyet semmilyen szociális szabályozás sem befolyásolt.

Második periódus: 1873-1914

A második vizsgált periódus 1872 körül kezdődik. Két egymást követő fázist fed le: a „nagy süllyedés” és az 1896-tól az első világháborúig tartó gazdasági növekedés időszakát.

A fogvatartottak számának mozgása újra a gazdasági ciklusok ellentételezéseként jelenik meg. A börtönökben és csavargók számára üzemeltetett létesítményekben fogva tartott népesség száma 1895-ben érte el a „csúcst”, ez egy éven belül van a gazdasági ciklusban megfigyelt „mélyponttól”. A vizsgálat tehát valóban alátámasztotta a gazdaság és a büntetés korábban vázolt összefüggésének meglétét.

Mindazonáltal a gazdaságtörténeti tanulságok arra ösztökélték a kutatókat, hogy az addig használtaktól eltérő, stratégiai mutatókat alkalmazzanak. Az ipar a gazdaságon belül valóban egyre nagyobb szerephez jutott ebben az időszakban, a gabonaimport-politika erősen befolyásolta a gabonapiacokat, és az ipari termelés szolgált cserealapként a behozatalért. A belga iparon belül a szénbányászat volt vezető szerepben, és a köszén ára jelentette a gazdasági helyzet legfontosabb mérőszámát.

A statisztikai vizsgálatból egy különösen szignifikáns összefüggés tűnik ki a köszénárak változásai és az elzárt népesség – beleértve a csavargók számára létesített intézmények lakóit is – összességének módosulásai között. A gazdaság és a büntetés-végrehajtás összefüggését ez alátámasztotta, de a vizsgálat egy másfajta elrendezést is kimutatott a gazdaság és a büntetés-végrehajtás között, amelyben nagy súllyal vett részt a csavargás elnyomása.

Belgium történetének ebben az időszakában előtérbe került a szociális kérdés rendezése, az erőforrások újrafelosztását követelő mozgalom szerveződött és ez erőszakos formában nyilvánult meg az 1886-os eseményekben. Ekkor a belga hatóságok a moralizáció módszerét alkalmazták: a szegénység és a csavargás kérdését, amely objektíven gazdasági kérdés, erkölcsi megítélés alá tartozó, és onnan a büntetés-végrehajtás szférájába helyezték¹⁴.

Az államilag támogatott szabadság elvének alapján a „paternalista állam” által alkalmazott stratégia támogatja a jövőre való felkészülésre irányuló személyes erőfeszítéseket, de semmilyen módon nem ismerte el a szociális jog létezését. Ennek a módszernek a fő eleme a takarékosra való ösztönzés volt. A szociális segélynyújtást a jövőre való egyéni készültségnek rendelték alá, amelyet szigorúan felügyeltek. A takarékoság mellőzését amorálisnak tekintették, és a társadalomból való kizárással büntették. A csavargás viszszaosztása így mint egy szegregációs folyamat végeredménye jelent meg. A „csavargók”, és főleg azok, akiket állapotuk kialakulásában „bűnösnek” ítélték – Belgiumban szegényházakba s nem menedékházakba zárták – egyre inkább célkeresztbe kerültek a gazdasági bizonytalanság növekedésével.

Harmadik periódus: a két világháború között

A harmadik tanulmányozott időszakot a két nagy világháború zárja közre. Ez az időszak a harmadik hosszú ciklus gazdasági hanyatlásának felel meg. A két megelőző periódusban felhozott példák alapján azt gondolhatnánk, hogy a két háború között a fogvatartotti népesség újra növekedett Belgiumban, de nem ez volt a helyzet. Ezt az időszakot valójában egy általános csökkenési tendencia jellemzi.

14 Erről a témáról bővebben: Michel Foucault – Françoise Tulkens: *Généalogie de la défense sociale en Belgique, 1880-1914*, Story-Scientia, Brüsszel, 1988.

Ennek a két évtizednek a gazdaságtörténete arra indította a kutatókat, hogy a modellbe egy új elemet helyezzenek. Mindaddig a modell közvetlen összefüggést mutatott ki a gazdasági helyzet, a globálisan elérhető erőforrások és a büntetés-végrehajtás működésének alakulása között. A két világháború között a gazdaság szabályai azonban alapvető átalakuláson mentek keresztül, amely ettől kezdve újfajta érvelést követelt.

Ez az átalakulás a bérhelyzet változására volt visszavezethető, amely két fő tényezőből tevődött össze. Az egyik a bérlétszám teljesén új elve: a bérek alakulása közvetlenül a megélhetés költségeinek alakulásától függött. A második döntő aspektus pedig a bér szociális összetevőjének megjelenése volt: a bér egy részét ettől kezdve balesetbiztosításra fordították egy szolidaritáson alapuló biztosítási mechanizmuson keresztül.

A két világháború közötti Belgiumban a hatalomgyakorlás sokkal szélesebb körű és demokratikusabb gyakorlata valósult meg, mint korábban. A szakszervezeti mozgalom számottevő térnyeréséből kifolyólag a szociális ellátás nagymértékben javult, az életszínvonal emelkedett. A lakosság gazdasági biztonsága számottevően megváltozott, mint azt később a fogyasztói társadalom kialakulásával látni fogjuk, főleg azzal, hogy nagyban kiterjedt az ellátás azokra a bérmentesekre is, akik addig teljesen ki voltak bőlre rekesztve.

Ezek a társadalmi-gazdasági változások szolgáltatták a kulcsot ahhoz, hogy a büntetések számának ekkor tapasztalható csökkenését megértsük. Jelentős összefüggés volt megfigyelhető a reálbérek ingadozásai és a bebörtönzések számának változásai között: a bérek növekedésének egy vele közvetlenül arányos börtönnépesség-csökkenés felelt meg. A gazdaság és büntetés-végrehajtás viszonya ugyanakkor bonyolultabbá vált. A gazdasági források összetevője már nem volt meghatározó ebben az intervallumban, mely egy hosszú recessziós időszakot jelentett, mégis a gazdasági biztonság paradox módon megnövekedett a megtermelt javak szélesebb körű és kiegyenlítettebb felosztása miatt.

Negyedik periódus: 1945-től napjainkig

A negyedik periódus, amely a háború után közvetlenül kezdődött és napjainkig tart, a fogyasztói társadalom és a „gondviselő állam” teljes kibontakozásával vette kezdetét Belgiumban. Ezután a kezdeti gazdasági növekedési fázis után az 1973-as év fordulópontra jelent. Az olajválsággal Belgium egy hosszú gazdasági recessziós szakaszba lépett.

Az erre a félszázadra vonatkozó kutatás a vizsgált gazdasági mutatók összessége közül egy jelentős összefüggést mutatott ki a munkanélküliségi ráta és a börtönök népessége között¹⁵. Ezt főleg az elmúlt tíz év támasztja alá, amely a munkanélküliség számottevő növekedésének időszaka.

A periódusra vonatkozó tanulmány rámutatott a bér-érzékeny társadalom megszületésének elsődleges szerepére, amely szélesebb körben osztja szét a gazdasági biztonságot. A munkanélküliség és a létminimumon élők számának változásai azonban alapvetően ekkor is hatással voltak a börtönnépesség számának ingadozásaira. Bizonyítékot

15 A kérdés ezen vonatkozásának elemzését ld. Luc Huyse – Steven Dhondt: *Onverwerkt verdien, Collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Kritak, 1991.

szolgáltattak arra, hogy attól a pillanattól fogva, amikor a népesség egyre szélesebb rétegei kiesnek a „bérbiztonságból”, a társadalom építménye megrepedhet.

Míg a munkanélküliségi ráta az első olajválság után röviddel, 1974-ben kezdett nyomászni, a börtömnépesség növekedését igazán csak néhány évvel később, 1980-tól lehetett érzékelni.

Az 1983-tól 1990-ig fellendülési folyamat volt megfigyelhető a belga gazdaságban. A hivatalos munkanélküliségi statisztikák egy bizonyos javulást mutattak. Ezzel párhuzamosan az 1980-as években Belgiumban több politikai merénylet történt, a „hagyományos” vallon-flamand ellentét vagy egyes szélsőbaloldali szervezetek működéseként. Az események hatására egy parlamenti vizsgálóbizottságot hoztak létre, amely az 1990-ben leadott jelentésében rávilágított a különböző rendőri szervek működési és irányítási gondjaira, illetve a hiányzó központi egységes büntetőpolitikára. A politikai választ az 1990. június 5-ei, „Pünkösdi tervként” emlegetett kormány-nyilatkozat adta meg reformprogram formájában. Az Igazságügyi Minisztériumban egy, a büntetőpolitika kidolgozását szolgáló részleget hoztak létre, igaz csak 1994-ben, illetve megerősítették a Nemzeti Kriminálisztikai Intézet kriminológiai kutatóbázisát.

1990-ben új fordulat történt a gazdaságban: a növekedés lelassult, az állam újabb költségvetési szigorítások megtételére kényszerült. A munkanélküliség eközben tovább növekedett. A jelenség nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is súlyosbodott, ugyanis leginkább a tartós munkanélküliség növekedett.

Ebben a helyzetben az 1991-es törvényhozási választások váratlan emelkedést hoztak a szélsőjobboldal szavazatainak számában. A létbizonytalanság, a kábítószer-probléma, a bevándorlással kapcsolatos kérdések a politika égető kérdéseivé váltak. Az állam új intézkedések meghozatalába kezdett, amelyek másodlagos, a biztonsággal kapcsolatos hatásai egyre jelentősebbek lettek: az állam és a közösségek közötti biztonsági szerződésektől, a büntetőbíráskodás felgyorsításán keresztül, a megerősített biztonságú börtönkörletek kialakításáig. Ezen intézkedések alapvetően a városi bűnözés visszaszorítását szolgálták, mindazonáltal az ország életében egyre hangsúlyosabb szerepet kapott a biztonság és a veszélyesnek mondott társadalmi csoportok ellenőrzése.

A „Dutroux-ügyről” szóló munkájukban Yves Cartuyvels és Philippe Mary a következőképpen jellemezte ezt az időszakot „reform reformot követett, a rendőrségi gépezet és a büntetőbíráskodás a belga társadalom egyre központibb intézményeiként tűntek fel, így tanúskodva arról, hogy a társadalom többi mozgatóeleme képtelen betölteni a feladatát”¹⁶.

1996 júniusában Stefaan De Clerck igazságügy-miniszter indítványozta a büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás reformját, amelyben – többek között a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága miatt – a bebörtönzést kiváltó intézkedéseket részesítette előnyben, és egy „redukcionista” büntetőpolitika bevezetését javasolta. A tervezet aláhúzta az összes politikai párt felelősségét, illetve a társadalom és gazdaság átalakításának fontosságát. „A bűnelkövetés, a bizonytalanságérzet – jelentette ki a miniszter –

16 Yves Cartuyvels – Philippe Mary: „Crise de la justice: et au-delà?”, in *L'affaire Dutroux, la Belgique malade de son système*, Bruxelles, Complexe Edition, 1997.

komplex társadalmi problémák következménye, amelyekre csak egy általános társadalmi és gazdasági reform adhatja meg a helyes válaszokat”. Alig két hónappal később, 1996 augusztusában kitört a Dutroux-ügy, hatalmas politikai vihart kavarva és – túlzás nélkül állítható – morális válságot idézett elő.

Következtetések

Minden egyes periódusban a definiált stratégiai mutatók – felváltva – jelentős összefüggést mutattak a büntetés-végrehajtás mutatóival. A gazdasági biztonság és bizonytalanság változásának mérőszámai a vizsgált korszakok mindegyikében hatással voltak a büntetés-végrehajtásra.

A két, először vizsgált időszakban a gazdasági bizonytalanság fokának változásait alapvetően az általánosan elérhető gazdasági tőke változásai határozták meg. Ebből főleg a birtokosi réteg vette ki a részét, aki ezzel együtt a politikai monopóliumot és – képviselő útján – a büntetőjogi monopóliumot is a kezében tartotta. A gazdasági bizonytalanság egy erősen polarizált társadalom keretei között nyilvánult meg. Az első világháború után a megtermelt társadalmi javakat a korábbihoz képest másképpen osztották szét, oly módon, hogy az egyre csökkenő kiindulási mennyiség ellenére a gazdasági biztonság paradox módon mégis növekedett, mert az elosztás kiegyensúlyozottabb volt. A gazdasági biztonság már nem csak a magántulajdonosi rétegek birtokában volt, hanem az ország lakosságának szélesebb rétegét is érintette.

A 165 évre kiterjedő, a gazdaság és a büntetés összefüggéseit taglaló vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a társadalom által létrehozott gazdasági biztonság közvetlenül gyakorolt hatást a büntetés-végrehajtás mérőszámaina és fordított módon befolyásolta azokat. (Tehát, ha a gazdasági biztonság nőtt, a büntetés-végrehajtás fogvatartotti létszáma csökkenett.)

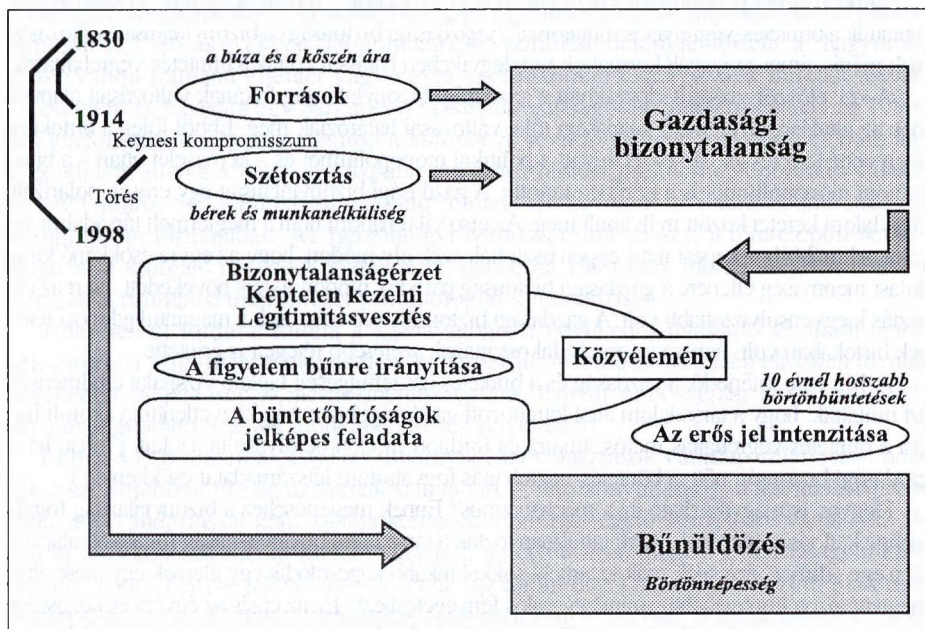
Hogyan is magyarázható ez a mechanizmus? Ennek megértéséhez a bizonytalanság fogalmához kell visszatérnünk. Aki tanulmányozták a társadalmi bizonytalanság fogalmát, alapvetően egy „diffúz” érzésnek írják le, amely sokkal inkább kapcsolódik egy elemek együttese által meghatározott kontextushoz, mint egy valós fenyegetéshez¹⁷. Ez az érzés az egyéni és közösségi élmények különböző szféráihoz nyúlik vissza, melyeknek alapvető dimenziója a társadalmi jólét, illetve annak hiánya. A bizonytalanság érzése így egy általános képzet, amely a társadalom számos hibájából épül fel és táplálkozik, és végül egyéni félelmek formájában nyilvánul meg. Ebben a folyamatban a bűnelkövetés egy kiemelt kikristályosodási pontnak tekinthető.

A bizonytalanság általános érzetét egy konkrét objektumra – a bűnelkövetésre – fókuszálva: a bűnözés az egyén szempontjából a társadalom olyan „zűrzavara”, amely „rendét” kiált, rendbetételt igényel. Minden arra mutat, hogy a bírói hatalom látja el ezt a funkciót. Megalakul és törvényesíti magát, miközben megkülönbözteti a „jót” a „rossztól”, megjelöl egy olyan jelenséget, amelyben meghatározható egy bűnös, s a figyelem elterelhető arról, hogy a bizonytalanság-érzet mélyebb forrásait képtelen kezelni a rendszer.

Ebben a folyamatban az államok és azok társadalmi elitje nem elhanyagolható szerepet játszanak. Hogy ez a szerep milyen eszközökkel nyilvánul meg, nem közömbös. Az állam törvényhozói, szabályozói és költségvetési döntéseivel hozzájárul az igazságszolgáltatási

17 Ld. S. Roche: *Le sentiment d'insécurité*, PUF, Sociologie d'aujourd'hui, Paris, 1993; H. Lagrange: *La civilité à l'épreuve – crime et sentiment d'insécurité*, PUF, Sociologie d'aujourd'hui, Paris, 1995.

rendszer működéséhez, ezáltal csökkenti a gazdasági és társadalmi szabályozásban elkövetett hibák súlyát. Korunkban, a globalizáció korszakában a hatalmi központok elmozdulnak, az államok már nem rendelkeznek annyi lehetőséggel a történések befolyásolására, és így legitimitási gondokkal szembesülnek. Minden úgy zajlik, mintha az állam a társadalom alapvető szabályozása szintjén elszenvedett legitimitásvesztést a büntetőrendszeren keresztül kompenzálná egy jelképes újralgitimációval¹⁸.

A Belgium történetének 165 évét lefedő statisztikai vizsgálat valóban megmutatta, hogy a gazdasági biztonság csökkenése a börtönök népességének növekedéséhez vezet, illetve ezzel ellentétesen: a gazdasági biztonság növekedése ugyanezen népesség csökkenését idézi elő. Ezen kívül a kutatás fontos eredménye az is, hogy az évszázados tendenciák szintjén a börtönnépesség legjobban a legsúlyosabb ítéletek által adott „erős jel” ingadozásaival mérhető. Ebből a két kapcsolódó megfigyelésből ered a büntetőrendszer szimbolikus funkciójának központi szerepe a gazdaság és a büntetés-végrehajtás között észlelhető összefüggésben: amikor a gazdasági biztonság lecsökken és semmilyen szociális kiegyensúlyozó intézkedés nem történik, a büntetőrendszernek kell segítenie a bajon, ideológiai funkciójának kifejtését fokozva.

Ez nem egy determinisztikus végkövetkeztetés, hanem inkább arra ösztönöz, hogy a börtönnépesség növekedésének kérdését a büntetőpolitika túl szűk kereteinek szétrobantásával gondoljuk végig.

18 Guy Houchon: *Propos optimistes d'un abolitionnisme morose*, in Françoise Tulkens – Henry Bosly: *La justice pénale et l'Europe*, Bruxelles, Bruylant, 1996, 82.

Simon Gabriella

A börtönvállalatok helyzete Nyugat-Európában

Bevezetés és háttér-információk

Azáltal, hogy az 1990-es évek végétől emelkedett a nyugat-európai börtönökben lévő fogvatartottak száma, továbbá, hogy az egyes országok börtönigazgatásai képtelenek voltak elfoglaltságot nyújtani az összes bűnelkövető számára, komoly feszültség halmozódott fel a különböző börtönrendszerekben. Számos börtönben növekedett az erőszak szintje, mind a fogvatartotti populáción belül, mind pedig az elítéltek és a börtönőrök között. Németországban és Angliában brutális túszejtések történtek, továbbá az öncsonkítások és az öngyilkosságok száma emelkedést mutatott Anglia területén, Skóciában és Olaszországban. Jelenleg – válaszul a börtönök túlszűfolttségére – egyre több büntetés-végrehajtási intézet kap kibővített feladatkört, illetve privatizálják a börtönrendszerek egyes részeit.

Még néhány évvel ezelőtti is csupán arra helyeződött a hangsúly a börtönökben, hogy rábíriák a fogvatartottakat, hogy bármely munkát vállaljanak el, illetve fejlesszék azon képességeiket, amelyek hasznosíthatók a börtönön belül. Ezek közé a tevékenységek közé tartoznak a szakmai képzések, valamint az írás, olvasás és számtan elsajátítása is. Számos börtönvállalatnál nemcsak munkáltatás, hanem oktatás is folyik. Ilyenek például Angliában Durham, Coldingley és Featherstone börtöne, továbbá Németország egyes tartományában (Alsó-Szászországban, Baden-Württembergben és Északrajna-Vesztfáliában), illetve Franciaország túlnyomó részén találhatunk efféle börtönvállalatokat. Egyébiránt Franciaország tudhatja magáénak a legmagasabb arányú elítélt-foglalkoztatást, a legmagasabb bérekkel, amelyeket leginkább privát cégekkel kötött szerződések keretében végzett munkájuk ellenértékékként kapnak meg a fogvatartottak. A 185 büntetés-végrehajtási intézetben teljesen önkéntes a munkavállalás, ugyanúgy kell a munkahelyeket megpályáznai, mint a „kinti” világban.

Mivel a munkanélküliség a legtöbb Nyugat-Európai országban történelmien magas méreteket öltött (1996-ra körülbelül 12%-ra nőtt az átlagos munkanélküliség), mindez arra engedett következtetni, hogy a börtönvállalatok által végzett tevékenységek is megsínylik a munkanélküliséget, de a valóságban nem ez történt. Az Angol Börtönszolgálat – történelmében először – nem az Egyesült Államoktól vette át a mintát, hanem Európától, amikor is 1996-ban megalakult az „Európai Börtönvállalatok Fóruma” Robert Fulton innovatív vezetésével. Az Angol Börtönszolgálat keretén belül, Croydonban később létrejött a „Rangidős Polgári Alkalmazottak” szervezete is, amely a börtönvállalatoknál dolgozó civil munkavállalók érdekképviseletét vállalta fel. A már említett Robert Fulton megbízta Ursula Smartt egyetemi kutatót, hogy készítsen egy széleskörű, összehasonlító elemzést az európai börtönvállalatok helyzetéről. Az alábbiakban e kutatás főbb eredményeit követhetjük nyomon.

Átfogó tényfeltárás

Világossá vált a nyolc európai – pontosabban nyugat-európai – országot érintő kutatás kérdőíveinek kiértékelése során, hogy a börtönökben folyó munkáltatásra központi figyelem leginkább az 1995 és 1998 közötti időszakban irányult. Ez idő alatti a növekvő termelékenység kiszélesedett a börtönvállalatok komplexumán belül a szilárd „kinti piac” révén, különösképp Angliában. Míg az Egyesült Államokban az elítélt felnőtt férfiaknak csupán 8 százalékát alkalmazták tényleges termelőmunkára az állami börtönökben, addig a nyugat-európai férfi fogvatartottak túlnyomó többségének alapvető „elfoglaltságát” a börtönbeli munkavégzés adta. Az is elmondható, hogy abban az időben a börtönnépesség negyede ipari munkát űzött.

A legtöbb nyugat-európai ország börtönigazgatásában már általános szokássá vált, hogy képzett munkaerővé tegyék azokat a fogvatartottakat, akiket hosszabb szabadságvesztésre ítélték. A munkalehetőségek a kinti piacról történő „elszívásával” egyidejűleg a börtönvállalatok jobb lehetőségeket biztosítottak az elítéltek szabadulás utáni munkavállalására. E tevékenység ragyogó példáit szolgáltatta a Coldingley és a Featherstone büntetés-végrehajtási intézet az 1990-es évek Angliájában. Ekkor kísérletet tettek arra is, hogy a Coldingley intézetet a privát szektorba helyezték. Habár a Wackenhut UK céggel 1998-1999-ben kötött szerződés – végeredményét tekintve – nem igazán volt sikeres, mégis az eset felvetette az angliai börtönvállalatok privatizációjának kérdését. (Ez a folyamat Franciaországban már az 1990-es évek közepétől megindult.) Talán az időzítés volt rossz, mivel 1997-ben az új munkáspárti kormány és szakszervezetek nem támogatták az ügyet.

Németország, Belgium és Franciaország azon börtöneiben, ahol a munkára történő kiképzés hosszú távon megvalósulhatott, a fogvatartottak munkáltatása az 1990-es évek végén virágkorát élte. Franciaország ekkora már korábban beszüntette az elítéltek kötelező munkavégzését, és új jogszabályok révén egy teljesen privatizált üzemi szolgáltatást vezetett be 1994-ben. A munkát végző elítéltek „tényleges” béreket kaptak – jelentős levonással – a külső szerződő felektől. A fogvatartottak fizetésének megadóztatásáról szóló jogi szabályozást Németország 2001-ben, míg Olaszország 2002-ben vezette be azokra az elítéltekre vonatkozóan, akiket fokozott munkavégzés keretein belül alkalmaztak. 2000-re már Németország és Olaszország is számításba vette bizonyos börtönmunkák privatizációjának gondolatát (például a ruhatisztítást). Ez a folyamat már 1996-ban elkezdődött az angliai Coldingley büntetés-végrehajtási intézetben. A börtönök ruhatisztításának 1996-ról 1997-re eső forgalma 300000 font volt. A börtön mosodája ezen kívül külső cégeknek is dolgozott. Az elítéltek közel 100 fontot kereshettek hetente, ha 40 órát dolgoztak a börtön mosodájában.

A nyugat-európai börtönvállalatok jelenlegi helyzete

Az 1990-es évek végére az Angol Börtönszolgálatnál a börtönvállalatokban folyó munkáltatás jelentősége csökkent, helyette a kognitív képességek fejlesztésére és a szexuális bűnelkövetők kezelése vonatkozó programokat részesítették előnyben. Ezzel el-

lentétben: a francia börtönök olyan munkaerőpiaccá váltak, ahol számos magánvállalkozó kínált munkát, továbbá szakmunkásképzést és vonzó béreket. A börtönök – viszonzásképpen – ingyen biztosítottak munkavégzésre alkalmas helyiségeket a vállalkozók részére. Habár a börtönök által termelt nyereségét még nem kérték számon a 90-es években Németországban, csupán 2003-ban, jelenleg, bizonyos működési funkciók, mint például a börtönvállalatok, az oktatás, és a terápiás programok részleges privatizációja fontos napirendi pont Északrajna-Vesztfáliában és Hessen tartományban.

Amíg az 1990-es évek derekán a holland büntetés-végrehajtásban a munkáltatás nem kapott kitüntetett szerepet, addig létrehoztak – Roustabout néven – egy kiválóan működő kinti munkaerőpiacot a börtönből szabadult személyek számára. Általában nagy konszerneknél helyezték el a volt elítélteket, akiket szabadulásuktól kezdve legalább hat hónapon át felügyeltek. (Például a BP – British Petrol – alkalmazott ily módon embereket az Északi-tengeren lévő olajkútjainál.) Mindeközben Németország, Spanyolország és Franciaország a börtönökben megvalósuló szakmunkásképzést (főképp a fiatalok bünelkövetőit) tekintette legfontosabbnak.

Rövid kitérőt téve: az Egyesült Államokban változó képet mutat a fogvatartotti munkáltatás. Erős szakszervezeti ellenállás nyilvánult meg a büntetés-végrehajtási intézetekben folyó munkáltatással szemben néhány államban, mint például Kaliforniában és Texasban, ahol azt sérelmezték, hogy a vállalkozói szféra kihasználja az elítélteket. Az Egyesült Államok szakszervezetei azzal érveltek, hogy a külső vállalkozók börtönmunka-programja csökkentette a szabad munkavállalók elhelyezkedési esélyeit, és alacsonyan tartotta a béreket is. Az a vád, hogy a fogvatartottaknak nincs lehetőségük a munkavállalási alku megkötésére, és hogy könnyedén kihasználhatják őket – amellyel emberi jogait sértik meg –, még nem került előtérbe az európai országokban. Egy kaliforniai perben két elítélt is beperelte mind munkaadóját, mind pedig fogvatartó intézetét azon váddal, hogy miután panaszkodni mertek a gyári munkakörülményekre, magánzárkára ítélték őket.

Néhány nyugat-európai börtönszolgálat újszerű munkába kezdett, és társas vállalkozást hozott létre külső cégekkel. A hosszú távon munkára szakosodott németországi büntetés-végrehajtási intézetek, mint például a Straubingi börtön Bajorországban, a Freiburgi börtön Baden-Württembergben vagy a Cellei börtön Alsó-Szászországban inkább a hagyományos szakmákat, az ezekre történő képzést részesítik előnyben, holott vitatható, hogy mekkora esélye van ezeknek a munkáknak a börtönön kívüli életben. Ilyen szakmák a szabás-varrás, a kovácsoltvas-készítés vagy a könyvkötészet. Hasonló volt a helyzet néhány angol börtönben. Coldingleyben 1999 és 2000 között például 150 főt foglalkoztattak a nehézgépészeti üzemben, azonban megrendelés nem érkezett kintről, így a túlnyomórészt hegesztőmunkát végző fogvatartottak voltaképpen feleslegesen dolgoztak. Több országban rájöttek, hogy egyes munkatevékenységek nem piacképesek a kinti életben, s eleve munkanélküliség vár szabadulásuk után azokra a volt elítéltekre, akik ezeket a szakmákat kitanulták. Másik tanulság, hogy csak kevés számú elítélt tudnak ebben a költséges munkarendszerben alkalmazni azon oknál fogva, hogy az aprólékos műhelymunkák magas fokú odafigyelést igényeltek, melynek következmé-

nyeként Németországban, Belgiumban és Olaszországban a rövidebb időre ítelt fogvatartottak többsége munka nélkül maradt. Az elítéltek foglalkoztatása terén az egyes nyugat-európai országok között nagy különbségek mutatkoznak. A holland börtönök egy részében például egyáltalán nem dolgoztak az elítéltek a 90-es évek közepén, mivel még műhelyek sem álltak rendelkezésre, addig Észak-Belgiumban, pár kilométerrel odébb a munkáltatás prosperált. Hasonlóképp történt mindez Franciaországban, ahol az elítéltek megfelelő bérezését és az úgynevezett nem anyagi ösztönzők – mint például a jó magaviselet elismerése – rendszerét vezették be. A francia kereskedelmi sajtóban ugyanakkor hathatós marketing tevékenységgel tették ismertté a börtönmunkát.

A helyreállító igazságszolgáltatás a börtönökben

Belgium 1998 óta folyamatosan vezette be a helyreállító igazságszolgáltatás koncepcióját a munkáltatás terén hat börtönben, többek között a Leuven Central és a Leuven Hulp börtönökben, továbbá a Hoogstrateni büntetőintézetben. Az összes elítelt a műhelyekben történő képzés részeként személyiségfejlesztő tréningen vesz részt, ahol – többek között – az empátikus képességeket is fejlesztik, amely segítségével a bűnelkövetők megérthetik azt a fájdalmat, amelyet áldozataik számára okoztak. Néhány műhelyoktató olyan emberek közül kerül ki, akik korábban bűncselekmény áldozatai voltak. Bevezették a csoportos látogatók és a sajtó jelenlétét is a műhelymunkák során, hogy a közvélemény tudomást szerezzen, illetve több információhoz jusson a börtönmunkáról és helyreállító igazságszolgáltatás koncepciójáról. Azáltal, hogy a műhelyekben végzett munkaért pénzt keresnek az elítéltek, nemcsak a szabadonbocsátásuk utáni időkre kényszerülnek gyűjteni, hanem a fizetésüknek bizonyos százalékaival gyarapítják a belgiumi áldozatokat segítő alapítványhoz befolyó pénzüsszeget.

„Az áldozat a fókuszban” elnevezésű program úgy jött létre, hogy abba teljes mértékben bevonták az összes belga börtönigazgatót és ügyvezetőt, s egyben arra kérték őket, hogy adjanak lehetőséget az elítélteknek arra, hogy büntettükért felelősséget vállaljanak. Minden belga börtönnek van egy „helyreállító igazságszolgáltatási tanácsadója”, aki közvetlen kapcsolatban van a börtönigazgatóval annak érdekében, hogy olyan koncepciókat és gyakorlatot vezessenek be, amely összhangban van a büntetés-végrehajtásban kialakult elvekkel és praxissal. A végső cél az, hogy a bűnelkövető felelősséget vállaljon büntettéért, és azokért a következményekért, amelyet áldozatai számára okozott. A belga Igazságügyi Minisztérium véleménye az, hogy a mediáció és az áldozatok bevonása a büntetőintézetekben folyó a rehabilitációs folyamat részét kell, hogy képezze. Teljes körűen tájékoztatják az áldozatokat a bűnelkövetők benti fejlődéséről, különösképpen munkamoráljáról. A műhelyekben végzett tevékenység olyan önkéntes közösségi munkát is magába foglal, amely során láthatóvá válik, hogy az elítelt „adósságait törleszti” a társadalomnak.

Következtetések

Ursula Smartt kutatása bebizonyította, hogy a tanulmányozott összes nyugat-európai ország alkalmazza a külső magáncégekkel kötött szerződéses munka valamely formáját a börtönökben. Egyre gyakoribb, hogy magánvállalatok alkalmaznak elítélteket és bérelnék ki

munkaterületeket a börtönön belül, annak érdekében, hogy saját terméküket legyártassák vagy összeállítsák. Néhány kritika az Igazságügyi Minisztériumokat vagy azok börtönigazgatását azzal vádolta, hogy kizsákmányolja a fogvatartottakat azáltal, hogy nyílt versenynek teszik ki őket a kinti civil munkavállalókkal szemben, továbbá, hogy nem nyújtanak valódi szakértelmet a munkát végző elítéltek számára. Napjainkra már teljesen eltűnt az 1950-es évek számos paternalista börtönmunka törvénye, amelyek leginkább a szigorú rehabilitációs elveken alapultak. Habár a börtönmunka potenciális nyereségforrás is lehet megfelelő irányelvekkel és gazdálkodással, ennek ellenére biztosan állíthatjuk, hogy a legtöbb nyugat-európai börtönvállalat veszteséges. Németországban például csak úgy voltak a börtönvállalatok „nullszaldósak”, hogy az állam fizette az elítéltek bérét és a nyersanyagok árát is. Angliában 1996-ban elfogadták a fogvatartottak bérezését szabályozó törvényt, azonban – sajnálatos módon – nem született azóta sem olyan alacsonyabb szintű, értelmező jogszabály, amely lehetővé tenné a börtönigazgatóknak, hogy a törvényt a gyakorlatban is megvalósíthassák.

Amióta az vált általánossá, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek teljes telítettséggel működnek, fontos lenne, hogy az egyes országok börtönigazgatásai inkább a „realisztikusabb” szakmunkásképzést és börtönmunkát helyeznék előtérbe, különösen a hosszabb időt letöltő elítéltek esetében. Továbbá fontos lenne az is, hogy a szabadon bocsátás utáni munkavállalás és a társadalomba való visszatérés a holland börtönökhöz hasonló módon menjen végbe másutt is. Ez az egyedüli módja annak, hogy a többszörös visszaesők száma csökkenthető legyen a jövőben. (Jelenleg 57 százalékos a visszaesők átlagos aránya Nyugat-Európában.) Ezenkívül a közvéleményt kellő időben tájékoztatni kell az olyan börtönmunkával kapcsolatos, a közösség számára előnyös tervekről, elképzelésekről, amelyek elősegítik a szabadult személyek visszaintegrálódását a társadalomba, továbbá az helyreállító igazságszolgáltatás megvalósulását.

Összegzés

- Az elmúlt évtizedben nagymértékű emelkedés mutatkozott az európai börtönpopulációt tekintve (az egyedüli kivételt a skandináv országok képezik).
- Eltekintve néhány ország visszaesésétől, például Németországtól, a börtönvállalatokon belüli munkaerőpiac jól működik Nyugat-Európában.
- Nyugat-Európában a fogvatartottak 25 százaléka társadalmilag hasznos munkát végez, a börtönmunka körülményei a kinti munkakörülményekhez hasonlóak.
- A munkahelyek 20-25 százaléka ugyanakkor betöltetlen marad (Franciaország kivételével).
- Az összes nyugat-európai országban különböző méretű és típusú börtönpopulációval kell számolni. (Németországban például magasak az üzemeltetési költségek, míg Angliában sok a fiatalkori bűnelkövető.)
- Működik néhány olyan megoldás – Németországban, Hollandiában, Belgiumban és Kanadában –, amely a szabadulás utáni munkavégzést célozza meg.
- Az oktatást, a személyiségfejlesztést, a csoportterápiát, valamint a börtönvállalatok tevékenységét összehangoló programok működnek Németországban és Belgiumban.

- Franciaországban a börtönmunka teljes mértékben magánkézből van, és szerteágazó szakmunkásképzést biztosít.
- A belső ártermelés, vagyis a börtönszolgálatok számára előállított termékek előállítása az összes nyugat-európai országban jelen van, csakúgy, mint az egyesült államokbeli szövetségi börtönökben (UNICOR) és a Kanadaiban (CORCAN).
- A külső piac, ahol az állam és a magántársulások összefognak (PPP), országról országra változik, de a legszélesebb körű Németországban, Angliában és Franciaországban.
- Az elítéltek jövedelme és a nem anyagi ösztönzők országoként számottevően változnak, amelyet figyelembe véve Franciaország kínálja a legmagasabb béréket.
- A fogvatartottak bére szabályozva van Németországban, Franciaországban, Olaszországban és Angliában (azonban az utóbbi esetében az elítéltek bérezését szabályozó 1996-os törvénynek nincs alacsonyabb szintű, értelmező rendelete).
- A magasabb fizetés nem feltétlenül vonja maga után a nagyobb termelékenységet.
- A költségek elszámolásának gyakorlata országoként változó. Néhány országban a személyzettel kapcsolatos vagy az anyagköltségeket nem áramoltatják be teljes mértékben a nyereség és veszteség számlájára (például Németországban és Spanyolországban).
- Minden nyugat-európai ország hasznos munkaelfoglaltságot nyújt a fogvatartottak nagy részének, annak ellenére, hogy a börtönvállalatok veszteségesek.

Felhasznált irodalom

- Smartt, U.:** *What works in prison industries?* A comparative look at different European approaches to prison industries. Prison Service Journal, 2004. 3.
- Prison health:* Partnership between the prison service and Dept. of Health. www.doh.gov.uk/prisonhealth/
- Vagg, J. – Smartt, U.:** *Prison labour in England and Wales.* In: Duenkel, F. and Zyl Smit, D. (eds): Prison labour. 1999.

Dr. Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Új rehabilitációs program Angliában

A Guys Marsh büntetés-végrehajtási intézetben, Dorsetben új kísérleti program indult, amelynek során az elítéltek elsajátíthatják a még be nem tört, illetve kezelhetetlen lovakkal való bánásmód alapjait. A büntetőintézet vezetése Monty Roberts, amerikai tréner módszerét vette át. Véleményük szerint hasznos ismeretekre tehetnek szert a tanfolyamon résztvevők. Celia Hustie, a Guys Marsh oktatási ügyeiért felelős vezetője, 2005 márciusa óta engedett teret a fenti kezdeményezésnek. Azon az állásponton van, hogy a fogvatartottaknak szükségük van olyan elfoglaltságra, amely megnyugtató légkört teremt. Úgy gondolja, hogy a jóga és a relaxációs terápia mellett, az elítéltek rehabilitációjában helye lehet a sokak szerint szokatlan és vitát kavarázó tanfolyamnak is. Hustie asszony úgy véli, hogy javulhat a fogvatartottak magatartása, fejlődhet a személyiségük és nőhet a kötelességtudatuk, hiszen más élőlényekkel felelős módon kell foglalkozniuk, és gondoskodniuk.

A londoni parlament Közösségi Ügyek bizottsága egyik jelentésében arról számolt be, hogy a 76000 fős angliai és wales-i börtönpopuláció kisebb felének, mindössze 32000 fogvatartottnak van lehetősége valamiféle munkavégzésre az intézetekben. Kevesebb, mint 8%-uk kerül csak abba a szerencsés helyzetbe, hogy munkája során a kreativitását is kamatoztatni tudja (például egy asztalosműhelyben).

A Bűncselekmények Áldozatai Alapítvány igazgatója nem ért egyet azzal, hogy az elítéltek nevelését a fentiekhez hasonló kezdeményezések révén érik el. A szervezet úgy véli, hogy a büntetőintézetek vezetői nem elég szigorúak, és nincsenek olyan céltudatos szakmai képzések, amelyek révén az elítéltek szabadulás utáni szabálykövető életmódját és megélhetését biztosítani lehetne.

Forrás: Prisoners learn lessons about horses by David Leppard and Claire Newell. The Times, 2005. 09. 02.

Szakképzés a kenyai Langata büntetőintézetben

A kenyai Langata, nők számára fenntartott büntetés-végrehajtási intézetben sikeresnek mondható az elítéltek oktatása, képzése. 2005 nyarán 239 fogvatartott vehette át a bizonyítványát. A képzés több területen folyik: szabó, horgoló-kötő, himző, a HIV megelőzést segítő szociális munkás szakok között lehet választani.

A megkérdezett elítéltek azt nyilatkozták, hogy fontos volt a tanulás a büntetés leöltése alatt, mivel célt adott számukra, és könnyebbé tette elképzelni a jövőt a szabadságra kerülést követően.

A Langatában folyó szakképzési programok mintául szolgálnak az országban található 93 büntetőintézet számára. A börtön vezetői kiemelték, hogy csak szponzorok segítségével tudják megvalósítani a rehabilitációs programokat. Az Emmaus Biblia Isko-

la, az Infinite holdingtársaság és még több más cég is támogatást nyújt az elítéltek képzéséhez. A szponzorok köre azonban nagyon lassan bővül, mivel sokan tartanak attól, hogy egy számukra ismeretlen területet finanszírozzanak.

Forrás: Inmates reap fruits of prison reforms by Elizabeth Mwai. The Kenya Daily News, 2005. 07. 29.

Felmérés az ír börtönnépességről

A Probation and Welfare Service felmérése, amelyet az ír büntetés-végrehajtási intézetekben végeztek, meglepő képet festett a fogvatartottak letartóztatás előtti szociális háttéréről. Az elítélteknek 1/4-e a bebörtönzést közvetlenül megelőzően, több mint a fele pedig életük valamelyik periódusában hajléktalanként élt.

A további vizsgálódások megállapították, hogy azok 1/3-ánál, akik a letartóztatás-kor hajléktalanok voltak, mentális betegséget diagnosztizáltak, a 2/3-uk pedig rövidebb-hosszabb időt töltött valamelyik pszichiátriai intézetben. A többségük súlyos kábítószerfüggő volt.

A rendelkezésre álló adatok szerint az írországi börtönpopuláció egy jelentős részét a kisebb súlyú bűncselekményt elkövető visszaesők alkotják.

Forrás: More than half of prisoners have history of homeless. Irish Daily News, 2005. 08. 29.

Fogvatartottak a telefonközpontban

Az egyik singapuri börtönben a női elítéltek a foglalkoztatás részeként telefonközpontos és telemarketinges feladatokat látnak el. Egyelőre ez csak egy kísérleti program, amelyet a Rehabilitációs Vállalkozások singapuri társasága finanszíroz.

A munkavégzés ugyanolyan jellegű, mint ha a fogvatartottak egy kereskedelmi központban dolgoznának. Az előfizetési telefonkártyákról és a különféle termékekről kell felvilágosítást adniuk az érdeklődőknek.

Forrás: Prisoners work in call centre by George Lind. The Scotsman, 2005. 07. 29.

Önálló elítéltek

Az ausztráliai Murray Bridge-ben (közel Adelaide-hez), az alacsony és közepes biztonsági fokozatú Mabilong büntetés-végrehajtási intézetben, befejeződött a börtönnépületek bővítése. Ez az építkezés azért volt nagy jelentőségű, mivel az utóbbi 10 évben Dél-Ausztráliában ez volt a legnagyobb férőhelynövelést biztosító beruházás: a munkálatok négy millió dollárba kerültek.

Az intézet új részében 50 főnek biztosítanak elhelyezést. A rehabilitációs program részévé vált, hogy a fogvatartottak magukra főznek, és saját maguknak mosnak. A börtön vezetése szerint ez azért fontos, mert az elítélteknek szükségük van a szabad élet-hez hasonló körülményekre. Ha az önmagukról való gondoskodás képességét teljesen elveszítik, sebezhetőbbekké válnak a szabadulást követően.

Forrás: Low-medium security prison extension opens by Andrew Revot. The Australian Sun, 2005. 09. 02.

Ásatási terület a börtön közelében

A Nevada Állami Büntetés-végrehajtási intézetben, Carson Cityben Mike Budge fegyőr és néhány elítélt ásatási munkálatokba kezdett a börtön közelében. Budge amatőr régészként már régóta tudta, hogy több kisebb barlang is található a büntetés-végrehajtási intézet és a börtön rendszámtáblákat gyártó üzeme közelében. A járatokat a környéken élők már több mint 100 évvel ezelőtt is ismerték, de azok 1981-ben betemetésre kerültek, anélkül, hogy a tudósok a kutatásokat befejezték volna. Csak néhány óriás őslajhár lábnyomot mentettek meg, és szállították át a Nevada Egyetemre, Reno-ba.

Budge és a fogvatartottak 9 újabb lajhár és néhány mamut lábnyomra bukkantak, amiket átadtak az állam történelmi emlékek megtartásáért felelős intézetnek. Gene Hattori archeológus megvizsgálta a leletek életkorát, és keletkezésük idejét a pleisztocén korszakra helyezte.

A büntetés-végrehajtási intézet biztonsági igazgatója leállította az ásatásokat, mivel a járatok nem voltak megfelelően alátámasztva, és bármikor beomolhattak. Budge szerint mindössze 2200 dollárra lenne szükségük, hogy biztonságossá tegyék az alagutakat, és folytatni tudják a munkát. Véleménye szerint érdemes lenne még régészkedni a környéken, mivel a földtani vizsgálatok azt mutatják, hogy az intézet közvetlen közelében még van két másik feltáratlan barlang is.

Forrás: Nevada prison official asks inmates to dig out old cave by Anthony Small. The Las Vegas Sun, 2005. 09. 03.

Ujjlenyomat azonosító biztonsági rendszer Skóciában

A Clackmannanshire megyében, Tullibodyhoz közel található magas biztonsági fokozatú Glenochil intézetben új, 3 millió font értékű biztonsági rendszer került beszerelésre. A biztonsági rendszer lényege, hogy – egy PIN kód beütését követően – a börtönszemélyzet tagjai az ujjlenyomatukat használják személyük azonosításához. A sikeres személyazonosítást követően engedi csak a rendszer, hogy a fegyőrök kinyissák, ill. becsukják a cellák ajtaját.

A 420 elítéltből néhányan azonban rájöttek arra, hogy hogyan lehet a rendszert ki játszani, és titokban átszöktek a rivaláisaik zárkáihoz, hogy a korábbi sérelmeiket megtorolják. Az ujjlenyomat azonosító rendszer nemcsak a Glenochilben, hanem az Edinburghban található Saughton büntetőintézetben is csődöt mondott.

A Glenochilben egyelőre még nem tudták teljesen visszaállítani a hagyományos őrzési módszert, mivel még nem került sor a régi záruk visszaszerelésére. Így csak az ellenőrző helyiségeken keresztül lehet megközelíteni a cellákat, ami kerülőutat jelent.

A Skót Börtönszolgálat szeretné megtartani a már kifizetett modern technológiát, ezért a fennálló probléma kiküszöböléséről és alternatív megoldásokról tárgyalnak.

Forrás: Prisoners unpick hi-tech lock system by Lauren Mirzai. The Scotsman, 2005. 09. 22.

Új telefonhálózat az USA szövetségi büntetés-végrehajtási intézeteiben

Az Egyesült Államokban és Puerto Ricóban összesen 100 szövetségi büntetés-végrehajtási intézetben kerül sor új telefonhálózat kiépítésére. A szervereket az Unisys, a

telefonhálózat hardware részét az Intel építi ki, a szoftvert a Plano (Texas állam) székhelyű Value Added Communications biztosítja. A Szövetségi Börtön Hivatal hároméves időtartamra kötött szerződést a fenti cégekkel.

A fogvatartottak telefonhasználatát illetően a tervek szerint az elítéltek bankszámlájáról lesz leemelve a kezdeményezett hívások összege. A számlákat a büntetés-végrehajtási intézet kezeli meghatalmazottként. Az „R” beszélgetés lehetősége is adott lesz mindenki számára.

Forrás: Unisys gets prison phone contract by Jimmy Burns. The Philadelphia Business Journals, 2005. 09. 12.

Hogyan lesz a teafilterből cigaretta?

A Kanada jelentős részében bevezetett dohányzási tilalom arra ösztönzi az elítélteket, hogy újabb és újabb módszerekkel készítsenek maguknak cigarettát. A Winnipegben (Manitoba régió) található Headingley Büntetés-végrehajtási Központ kénytelen megválni a korábban rendszeresen használt Earl Grey és Darjeeling teafilterek használatától.

A fogvatartottak a kiszáritott filter papírt használják a saját készítésű „dohány” csomagolására. A nikotin rágótablettákból főzéssel távolítják el a nikotint, ami leülepedik az edény aljára, és könnyen hozzáférhetővé válik. Az így nyert nikotint összekeverik a kiszáritott tea levelekkel. A börtönszemélyzetet megdöbbentette az újfajta cigaretta megjelenése, mivel egyetlen szál elkészítéséhez kétnapi munka szükséges.

A Headingley büntetőintézet 2003 novemberében vezette be a dohányzási tilalmat, amelyet továbbra is minden eszközzel fenn akar tartani, ezért a jövőben csak instant teát ihatnak az elítéltek.

Forrás: Prisoners' new tobacco by George Anessy. Manitoba Daily News, 2005. 09. 13.

Kanadai elítéltek segítik a hajléktalanokat

Dél-kelet Calgaryban öt új társasházat állított fel a Habitat for Humanity. A szervezet fő célja az emberhez méltó életér kialakítása és a hajléktalan állapot megszüntetése.

A Habitat for Humanity-t 1976-ban alapították, de a szervezet kanadai egységét csak 1985-ben hozták létre. A társaság feladatai közé tartozik, hogy segítséget nyújtson a fedél nélkül maradt embereknek. A bajba jutott családok önkéntesekkel együtt építenek új otthonot maguknak, majd később a kapott segítséget nekik is viszonzni kell, és részt kell venniük a következő építkezések valamelyikén. A Habitat for Humanity egy független, ökumenikus, non-profit szervezet, amely világszerte az elszegényedési folyamatot igyekszik megállítani. Eddig 100 országban 200 000 otthon létrehozásában vett részt, és nyújtott segítséget azoknak, akik nem tudnak banki kölcsönt felvenni.

A Bowden büntetés-végrehajtási intézetből nyolc elítélt vett részt a fent említett öt társasház felépítésében, akikre a munka elvégzése alatt egy fegyőr vigyázott. A börtönigazgatóságtól három hetet kaptak a feladatuk befejezésére. Eddig még csak kísérleti

jelleggel került sor a fogvatartottak bevonására, de lehet, hogy a jövőben rendszeresíteni fogják alkalmazásukat.

Forrás: Bowden prisoners built new homes by Jim Suhr. Calgary Sun, 2005. 09. 24.

Konvex tükör a börtönökben

A Bennett Mirror Technologies 1000 darab törhetetlen konvex tükröt adott el Kalifornia államban. A cég Új-Zélandon és Ausztráliában már nagy felvételű piaccal rendelkezik, ezért terjeszkedni kezdett Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban, pontosabban Kalifornia Államban is. A törhetetlen tükröket jól lehet a büntetés-végrehajtásban is alkalmazni, a börtönök műszaki felszereltségének ez irányú javításával tovább nőhet a büntetőintézetek belső biztonsága.

A vállalatot Christchurchben, 1949-ben hozták létre, amely először csak fali tükröket gyártott. A cég a műszaki fejlődéssel párhuzamosan szélesítette ki termékei körét. Hét évvel ezelőtt kezdett el polykarbonát konvex tükröket készíteni, amellyel akkora sikert ért el, hogy az éves forgalmának 20%-át ezek gyártása teszi ki.

Néhány kaliforniai büntetés-végrehajtási intézetben három napig tartó ütésteszt során győződhetek meg a tükrök ellenállóságáról.

Forrás: New Zealand technology helps US prisons monitor inmates by Georgina Bond. The California Sun, 2005. 10. 09.

Ásatáson segédkeznek az izraeli elítéltek

Izraelben, Meggido közelében egy 3. századi templom romjaira bukkantak, működésben a büntetés-végrehajtási intézet új szánya számára készítették elő a terepet. Az ásatások vezetője Yotam Tepper véleménye szerint a térség legrégebbi keresztény templomát sikerült felfedezni. Az elítélteknek pár hónap alatt sikerült teljesen kiásniuk a templom maradványait.

A régészek a legértékesebb leletnek a két gyönyörű, keresztény szimbólumokkal díszített mozaikot tartják, amely pótolhatatlan értéket képvisel.

Forrás: Prisoners uncovers ancient church by Michael Skill. Izrael Daily News, 2005. 11. 08.

Engedélyezett tetoválás a kanadai börtönökben

Hat kanadai büntetés-végrehajtási intézet kapott engedélyt és 700000 dollár anyagi támogatást a kormánytól, hogy a börtönön belül tetováló házakat nyissanak. Az elítéltek szabadon és félelem nélkül készíthetik el művészi igényességről árulkodó rajzaikat.

A tetoválást engedélyező szövetségi kísérleti program a fertőző betegségek terjedését kívánja megakadályozni. Öt dollárért lehet új, steril tűt vásárolni, nem kell saját készítésű eszközökkel végezni a munkát. A program bevezetését az indokolta, hogy 2004-ben a fertőzések kezelése már többre került, mint jelenleg a steril eszközök biztosításának a finanszírozása.

A Manitoba Rockwood büntetőintézetben eddig kedvező visszhangja van a kezdeményezésnek, az elítéltek elégedettek az új lehetőséggel. A Kanadai Büntetés-végrehaj-

tási Szolgálat azonban úgy döntött, hogy a kísérleti programot 2006-ban felül fogja vizsgálni. Kiértékelik az eredményeket, és mérlegelni fogják, hogy engedélyezzék-e a program folytatását. A bizonytalanság oka elsősorban az, hogy a börtönszemélyzet attól tart, hogy a tetováláshoz szükséges eszközök átalakíthatók támadásra alkalmas fegyverekké.

Forrás: Government training prisoners to tattoo each other by Tom Blackwell. National Post, 2005. 11. 10.

Női elítéltek helyzete a skót börtönökben

A skót büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott nők 1/3-a bolti lopás miatt tölti a büntetését. A statisztikák arról tanúskodnak, hogy erőszakos bűncselekményt 10-ből mindössze egy női elítélt követett el.

A szakemberek zöme úgy gondolja, hogy az intézetekben lévő nők nagy részének nem lenne szabad börtönben lenniük, hanem velük szemben elterelésre lenne szükség. Ezt az a helyzet is indokolja, hogy néhány intézetben, például a Cornton Vale-ban kiemelten magas a női fogvatartottak öngyilkossági ráta. Dr. Andrew McLellan, a Skót Börtönszolgálat munkatársa tanulmányában számadatokkal is alátámasztotta, hogy sürgősen szükség lesz a változtatásokra. Kiemelte, hogy a Cornton Vale-ban elhelyezett nők jelentős hányadának van droggal kapcsolatos nehézsége, 80%-uk mentális problémákkal küzd. 75%-uk nemcsak bűnelkövetőként van nyilvántartva, hanem korábban maga is áldozata volt valamilyen bűncselekménynek.

A tanulmány szerint a skót női elítélteknek speciális megoldásra lenne szükségük, amihez egy komoly forrásokkal rendelkező segítő hálózatot kellene megteremteni.

Forrás: Female prisoners in jail by Marcello Mega. The Scotsman, 2005. 10. 08.

Alaszka csatlakozik a Lexis Nexis hálózathoz

Az alaszakai büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium hozzájárult ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben az elítéltek számára is elérhető legyen a Lexis Nexis hálózat. A Lexis Nexis jogi és üzleti információs rendszer, amelyet 12 állami büntetés-végrehajtási intézetben, 58 biztonságos terminálon keresztül érthetik el a fogvatartottak. Egy nem állami finanszírozású büntetés-végrehajtási intézet is hozzáférést kap majd a Lexishez.

A Lexis Nexis biztonságos, zárt hálózat, amelyet a könyvtárakhoz csatlakoztatnak. Ez nagy előrelépést jelent, hiszen ezáltal a fellelhető anyagok száma a többszörösére emelkedik. A Lexis előnye, hogy digitális alapú szolgáltatást nyújt, tehát nincs szükség az információátvitelt szolgáló épületek, könyvtárak bővítésére.

A hálózat használata során fogvatartottak az internetről, illetve az e-mail írástól el vannak zárva, tehát semmiféle módon nem léphetnek ki a külső web-oldalakra.

Forrás: Lexis Nexis in Alaska by Kenny Thomson. Alaska National Post, 2005. 10. 08.

A rendészeti szervek együttműködése és feladatai a büntetés-végrehajtásban

A Magyar Börtönügyi Társaság és a Magyar Rendészettudományi Társaság hasonló címmel rendezett együttes ülést 2005. szeptember 23-án az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dísztermében. A tudományos ülés előadója dr. Bökönyi István bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka volt, korreferensként a rendvédelmi szervek felkért munkatársai működtek közre, a korreferátumokat számos hozzászólás követte.

Dr. Bökönyi István vitaindítónak szánt előadásában utalt arra, hogy a tudomány vizitázik a rendészet, illetve a rendvédelem fogalmán; a rendvédelmi szervek két nagy csoportra – állami és nem állami szervekre – oszthatók (az utóbbiak közé sorolható a polgárőrség és a vállalkozói rendvédelem). A büntetés-végrehajtás és a többi rendvédelmi szerv együttműködését törvények, együttes intézkedések, illetve együttműködési megállapodások egyaránt szabályozzák; az együttműködés tartalma rendkívül változatos: az oktatástól, képzéstől a logisztikai feladatok megoldásáig terjed. Az összes rendvédelmi szerv célja az alapfeladatok teljesítése. Problémaként jelentkezik, hogy amikor az alapfeladatok ellátása nehézségekbe ütközik, az együttműködés is háttérbe szorul.

Az előadó ezt követően sorra vette a különböző rendvédelmi szervezetek és a büntetés-végrehajtás kapcsolatrendszerét. A rendőrségről szólva kifejtette, hogy az együttműködés rendkívül széles síkon valósul meg. A rendőrség sok segítséget nyújt az objektumok biztosításában, a szerencsére ritkán előforduló fogolyszökések alkalmával. Ugyanakkor az információk átadása még mindig az együttműködés gyenge pontjaként jelölhető meg. A rendkívüli események egy jelentős hányada azért következett be, mert a büntetés-végrehajtás személyzete nem rendelkezett az adott fogvatartottira vonatkozó kellő mennyiségű információval. A hamarosan elfogadásra kerülő bv. kódex egyik kulcskérdése az elítéltek klasszifikációja, amely a fogvatartottak alaposabb megismerése nélkül nem valósítható meg. Dr. Bökönyi István kiemelte, hogy a határőrség és a büntetés-végrehajtás kapcsolata sokoldalú, az idegenrendészeti őrizet végrehajtása során megvalósuló logisztikai együttműködés rendkívül fontos. A titkosszolgálatok és a büntetés-végrehajtás együttes munkáját is jónak ítélte az előadó, aki ezt – érthető módon – nem részletezte. A BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról beszélve utalt arra, hogy az RSZVSZ külön osztályt működtet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán. A katasztrófavédelemmel a büntetés-végrehajtás jó szakmai kapcsolatokat tart fenn, új jelenség, hogy az árvízvédelmi feladatok ellátásában fogvatartottak is részt vesznek. A tűzoltóság és a büntetés-végrehajtás együttműködésére kapcsán elhangzott, hogy Márianosztra község tűzvédelmi feladatait a helyi büntetés-végrehajtási intézet tűzoltó részlege látja el.

Összefoglalásként dr. Bökönyi István elmondta, hogy fokozódik az igény a rendvédelmi szervezetek közötti együttműködésre, a költségvetési nehézségek ellenére is. Az

együttműködés javításának feltétele egymás munkájának alaposabb megismerése, erre jó alkalmat adnak például a törzsvezetési és együttműködési gyakorlatok, továbbá a parancsnoki találkozók, ahol valós szakmai kérdések megbeszélésére kerül sor.

Az első hozzászóló *Somogyvári Tibor* r. alezredes, a BM Védelmi Hivatal helyettes vezetője volt, aki kifejtette, hogy klasszikus, katonai válságkezeléssel napjainkban nem számolhatunk hazánkban, a polgári válságkezelés minden területen jól működik. 2001. szeptember 11. lendítőleg hatott a rendvédelmi szervezetek együttműködésére, egy új informatikai adatbázis megteremtésére. A „Védelem 2003” törzsgyakorlat a terrorizmus elleni közdelem jegyében zajlott. Elfogadásra került a 29/2005. (BK. 15.) BM utasítás, amely a terrorizmus elleni fellépés egységes végrehajtását szabályozza.

A következő korreferátumot *dr. Török Zoltán* r. alezredes, az ORFK Közrendvédelmi Osztályának vezetője tartotta. Az előadó hangsúlyozta, hogy a rendvédelmi szervek együttműködése során egyetlen szervezet sem hághatja át saját szabályzatait. Kiemelte, hogy az ORFK-nak régre visszanyúló, több szinten zajló, jól strukturált kapcsolata van a büntetés-végrehajtással. A megyei rendőri szervek és a büntetés-végrehajtási intézetek – feladataik megoldása érdekében – naponta kerülnek egymással kapcsolatba. A 2005. január 1-je után kialakult gyakorlat, amely szerint az előzetesen fogvatartottak elhelyezésére a büntetés-végrehajtási intézetekben kerül sor, több problémát is felvet, például kihallgatás esetén a szállítás megoldása nem könnyű feladat. A rendőrség számos esetben nyújt segítséget a büntetés-végrehajtásnak a fogvatartottak tárgyalásra vagy temetésre kísérése, külförházi őrzése folyamán, valamint rendkívüli események esetén. A két szervezet háromévenként közös gyakorlatot tart a terrorcselekmények felszámolásának gyakorlására. (Az ott begyakoroltak alkalmazására „élesben” – szerencsére – még nem volt szükség.)

Dr. Szalka János pü. alezredes, a Vám- és Pénzügyőrség Központi Bűnüldözési Parancsnokság vezetője hozzászólásában elmondta, hogy a Vám- és Pénzügyőrség tevékenységén belül a rendvédelmi vonal erősödésének lehetünk tanúi, szervezetük feladatkörébe huszonegyféle bűncselekmény elleni fellépés tartozik. A Vám- és Pénzügyőrség és a Büntetés-végrehajtási Szervezet között 2000 szeptemberében együttműködési megállapodás jött létre, amelyben szerepel a büntetés-végrehajtás személyi állományának felkészítése a kábítószer felismerésére, a kábítószer-kereső kutyák, továbbá kutyavezetők kiképzése. Az előadó kiemelte, hogy – noha a Vám- és Pénzügyőrség, illetve a Büntetés-végrehajtási Szervezet a rendvédelem távoli pontjain helyezkedik el –, a két szervezet együttműködése rendkívül jónak mondható.

A korreferátumok sorában utolsóként *Csorba Sándor* határőr vezredes, a Kiskunhalasi Határőr Igazgatóság rendészeti igazgatóhelyettesének felszólalását hallhattuk. Csorba Sándor elmondta, hogy a Kiskunhalasi Határőr Igazgatóság hazánk déli határának 174 km hosszú szakaszát védi, felügyeli, s hogy az Igazgatóság területén három büntetés-végrehajtási intézet is található (Szegedi Fegyház és Börtön, Nagyfai Országos Bv. Intézet, Pálhalmai Országos Bv. Intézet). A délszláv válság idején a büntetés-végrehajtás a menekültek őrzésével, illetve a pszichológusok felkészítésével segítette az Igazgatóság munkáját. A Kiskunhalason működő idegenrendészeti fogda kialakításánál figyc-

lembe vették a büntetés-végrehajtás szakmai tanácsait. Az Igazgatóság, amely két háttárvadász századdal rendelkezik, napjainkban több területen is együttműködik a büntetés-végrehajtással. A két szervezet közötti jó kapcsolat nemcsak a szakmai munkában, hanem a szabadidős és sportrendezvények szervezésekor is megnyilvánul.

Rövid szünetet követően a továbbiakban a hozzászólások, kérdések és a rájuk adott válaszok révén a rendvédelmi szervezetek együttműködésének számos, addig nem említett részterülete is szóba került. Ezek közül a leghangsúlyosabb szerepet az oktatás-képzés jövőbeni mikéntje kapott. Dr. Janza Frigyes, a Magyar Rendészettudományi Társaság titkára, az együttes ülés levezető elnöke zárszavában kifejezte örömét, hogy nincs feszültség a rendvédelmi szervek között, s megerősítette dr. Bökönyi István korábbi kijelentését: a szervezetek azon igénye, hogy egymással együttműködjenek, erősödni fog a jövőben.

D. F. I.

Eseménynaptár

(2005. szeptember 11-től november 30-ig)

2005. szeptember 13.

Dr. Bábel Balázs kalocsai érsek celebrált ünnepi szentmisét a fogvatartottak számára a Kalocsai Fegyház és Börtönben az intézet „Szent Kereszt” kápolnájának búcsúünnepére alkalmából.

2005. szeptember 14.

A Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben csereüldítés keretében Magyarországon tartózkodó lengyel büntetés-végrehajtási szakemberek 21 fős csoportja tett látogatást.

2005. szeptember 15.

Katonáné dr. Borka Katalin, az Igazságügyi Minisztérium büntetés-végrehajtási ügyekért felelős főcsoportfőnöke látogatást tett a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben és az Annamajori Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.-nél.

Országos löbajnyokságot rendeztek a Márianosztrai Fegyház és Börtön löterén a büntetés-végrehajtási intézetek és gazdálkodó szervezetek által nevezett csapatok részvételével. Csapatversenyben az Állam-pusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet csapata szerezte meg az első helyet.

A Váci Fegyház és Börtönben a fogvatartottakból alakult „Biblia-kör” a váci ferences rendi templomban zenés műsort adott, melyen *Dr. Beer Miklós* váci megyéspüspök is részt vett.

2005. szeptember 15-16.

A lengyelországi Rzeszowi Büntetés-végrehajtási Intézet három fős delegációja vett részt szakmai célú intézetlátogatáson a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben, a két intézet közötti együttműködési megállapodás keretében, továbbá egyeztetéseket folytattak az európai uniós pályázatokban rejlő lehetőségekről és a pályázatok figyelemmel kísérésének lehetséges módjairól.

2005. szeptember 16.

Dr. Polt Péter legfőbb ügyész vezetésével a megyei főügyészség vezetőinek harminc fős csoportja tett látogatást a Váci Fegyház és Börtönben.

2005. szeptember 22.

Dr. Petrétai József igazságügy-miniszter úr tett látogatást a Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2005. szeptember 23.

A Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben látogatást tett *Dr. Csiha Kálmán* erdélyi püspök, a Magyar Református Egyházak Tanácskozó zsinatának tiszteletbeli elnöke.

2005. szeptember 24.

Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben ünnepi szentmisét tartottak a Szent Gellért Kápolna felszentelésének 5. évfordulója alkalmából, melyen részt vett *Szabó Tamás* tábori püspök, valamint *Csóti András* bv. dandártábornok úr is.

2005. szeptember 27-29.

A lengyel büntetés-végrehajtással kötött tapasztalatcsere egyezmény keretében négy fős delegáció tanulmányozta a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet sajtó- és PR-tevékenységét. A látogatás keretében megtekintették a Szegedi Fegyház és Börtönt, valamint a Nagyfa Alföld Kft-t. Azt követően pedig a Váci Fegyház és Börtönben, majd a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben tettek szakmai látogatást. A vendégek a Duna-Mix Kft-nél tájékozódtak a Börtön Újság készítésének nyomdai munkálatairól.

2005. szeptember 28.

A Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben került megrendezésre az Észak-Dunántúli Régió bv. intézetei gazdasági vezetőinek szakmai értekezlete. Az értekezlet elöljárója *Kiss Ágnes Katalin*, az országos parancsnok mb. gazdasági helyettese volt.

2005. szeptember 29.

A Budapesti Fegyház és Börtönben, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben tett látogatást *Markus Jaeger*, Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosi Hivatalának igazgató-helyettese és *Julien Attuil*, a Hivatal munkatársa. A látogatáson részt vett *Horváth Béla*, a Külügyminisztérium képviselője, *Dr. Weller Mónika* az igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi és Külügyi Főosztályának főosztályvezető-helyettese, valamint *Dr. Huszár László* bv. dandártábornok.

A Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben tartották meg a Dél-Magyarországi Régió bv. intézetei egészségügyi osztályvezetőinek szakmai értekezletét.

2005. szeptember 30.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet falán elhelyezett emléktáblánál *Dr. Szobolya Zoltán* ügyvéd, '56-os forradalmár kivégzésének 47. évfordulója alkalmából a mártír hozzátartozói és további meghívott vendégek részvételével megemlékezést és koszorúzást tartottak. Az ünnepségen az Igazságügyi Minisztérium, valamint a Büntetés-végrehajtási Szervezet képviselőjében *Varga Géza*, az IM Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztály főosztályvezetője, illetve *Tüske János* bv. ezredes, intézetparancsnok helyezett el koszorút. Ünnepi beszédet mondott *M. Kiss Sándor* történész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézetének vezetője.

A német bírósági dolgozók nyolc fős, továbbá a Büntetés-végrehajtás Központi Elátó Intézményének 26 fős csoportja vett részt intézetlátogatáson a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2005. október 3.

Az ORFK Kutyavezető-képző Iskola Csupaki Továbbképző Központ tanfolyamának hallgatói vettek részt szakmai célú intézetlátogatáson a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2005. október 4-6.

A Lengyel Büntetés-végrehajtási Szervezet négy fős szakmai delegációja tekintette meg a Sátorlajaujhelyi Fegyház és Börtön Különleges Biztonságú Körletét, továbbá tájékoztak a különösen veszélyes, a kábítószerfüggő és szexuális jellegű bűncselekményt elkövető fogvatartottak kezelésének szabályairól. Ezt követően a delegáció látogatást tett a Budapesti Fegyház és Börtönben, valamint a Szegedi Fegyház és Börtönben is.

2005. október 5.

Dr. Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság elnöke és *Dr. Laky Ferenc*, a Vas Megyei Bíróság elnöke tett látogatást a Vas Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

A Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben került megrendezésre az Észak-Dunántúli Régió bv. intézetei biztonsági és fogvatartási ügyek szakembereinek szakmai értekezlete.

2005. október 6.

Prof. Dr. Arthur Kreuzer német büntetőjogász tett szakmai látogatást a Szegedi Fegyház és Börtönben, ahová a Szegedi Tudományegyetem két munkatársa is elkíserte.

A Magyar Honvédség Katonai Fogházának személyi állományi csoportja látogatott a Márianosztrai Fegyház és Börtönbe szakmai tájékozódás céljával.

2005. október 12.

Az Észak-alföldi Régió bv. intézetei gazdasági vezetőinek és belső ellenőreinek szakmai értekezletére a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben került sor.

2005. október 13.

A Parancsnoki Kollégium vendégeként hazánkban tartózkodó német büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokaiból álló négy fős delegáció tett látogatást a Baracska Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben. A delegációt *Csere László bv. dandártábornok* úr kísérte.

A Dél-Magyarországi Régió bv. intézeteinek gazdasági vezetői részvételével szakmai értekezletet tartottak az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási intézetben.

2005. október 18.

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat előadója az 1956. október 23-i eseményekről diavetítéssel egybekötött előadást tartott a fogvatartottnak a szirmabesenyői Fialtorkúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében.

2005. október 19.

Ana Polanski dandártábornok asszony, az Izraeli Büntetés-végrehajtási Szervezet Beruházási Főosztályának főosztályvezetője a Budapesti Fegyház és Börtönben tett látogatást.

Danielisz Béla bizottsági elnök vezetésével tartották meg a Fővárosi Önkormányzat Városrendészeti Bizottságának ülését a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben. A bizottsági ülésen *Dr. Sebe László dandártábornok*, a Fővárosi Önkormányzat védelmi Titkárságának vezetője és *Dr. Bende Péter tü. vezérőrnagy*, a Tűzoltóság Fővárosi Parancsnokságának parancsnoka is jelen voltak.

Dr. Varga Béla hb. ezredes, a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa elnöke tartott előadást a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben „*A katonai bíróság munkája, ítélkezési gyakorlata, a Büntetés-végrehajtási Szervezeten belül az utóbbi időben történt katonai bűncselekmények, valamint a korrupciós ügyek az ítélkezési gyakorlatban*” címmel. A hallgatóság a személyi állomány tagjai köréből került ki.

Az MTK Hungária FC sportegyesület öregfiúk csapata, valamint a Baracska Országos Büntetés-végrehajtási Intézetében szabadságvesztés büntetésüket töltő fogvatartottak csapata barátságos futballmérkőzést játszott. Az eseményről egy kereskedelmi televízió is hírt adott.

2005. október 23.

A nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Köztársaság elnöke előléptette büntetés-végrehajtási altábornaggyá *Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagyot*, a Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnokát, továbbá kinevezte büntetés-végrehajtási dandártábornokká *Dr. Kiszely Pál bv. ezredes*t, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnokát.

Ugyancsak a nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere előléptette büntetés-végrehajtási ezredessé *Dr. Timár Iván Szilárd bv. alezredes*t, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokát.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 49., illetve a Magyar Köztársaság kikiáltásának 16. évfordulója alkalmából rendezett büntetés-végrehajtási központi ünnepségen *Katonáné dr. Borka Katalin*, az Igazságügyi Minisztérium büntetés-végrehajtási ügyekért felelős főcsoportfőnöke jelenlétében a bv. szervezet állományi tagjai közül három fő miniszteri, 15 fő pedig országos parancsnoki elismerésben részesült.

2005. október 24.

Plamen Dimitrov Kostadinov, a Bolgár Büntetés-végrehajtási Szervezet főigazgató-helyettese vezetésével négy fős bolgár delegáció látogatott a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetbe a fogvatartottak telefonbeszélgetéseinek ellenőrzésére szolgáló kommunikációs rendszer tanulmányozása céljával. A delegációt *Dr. Bökönyi István bv. altábornagy úr*, országos parancsnok és *Földi János bv. ezredes*, az intézet parancsnoka tájékoztatta a magyar büntetés-végrehajtás általános helyzetéről.

2005. október 25.

A Zalaegerszegi Városi Televízió és a Népfőiskolai Egyesület szervezésében sakkversenyt rendeztek a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben a fogvatartottak részvételével.

2005. október 26-28.

A Marosvásárhelyi Büntetés-végrehajtási Intézet négy fős delegációja tett látogatást a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, valamint a Bács-Kiskun Megyei büntetés-végrehajtási Intézetben. A látogatás célja a fogvatartottak telefonbeszélgetéseinek ellenőrzésére szolgáló technikai megoldások tanulmányozása, valamint szakmai tapasztalatcsere volt. A romániai delegáció megbeszélést folytatott az ugyancsak hazánkban tartózkodó, nemzetközi

drogügyi konferencián részt vevő kanadai igazságügyi szakemberekkel a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben október 28-án.

2005. október 28.

Dr. Kondorosi Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára ünnepélyes keretek között átadta a Szege-di Fegyház és Börtön 12 fogvatartott elhelyezésére alkalmas, új hosszú idős speciális rezsim (ún. HSR) körletét. A rendezvényen megjelent *Katonáné dr. Borka Katalin*, az Igazságügyi Minisztérium büntetés-végrehajtási ügyekért felelős főcsoportfőnöke, valamint *Dr. Bökönyi István bv. altábornagy* úr is. Államtitkár úr sajtótájékoztatót tartott, majd azt követően a meghívott vendégek megtekintették az intézetet.

2005. október 31.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2005. október 1-jétől 2009. december 19-ig terjedő időtartamra az Európa Tanács Kínzás és Embertelen Bánásmód Elleni Bizottsága (CPT) tagjává választotta *Fliegauf Gergely bv. őrnagyot*, a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékének oktatóját.

Lezárult a Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet, a Békés Megyei Munkaügyi Központ és az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat összefogásával szervezett „Új Esély” modellprojekt. A projekt célja a bűnismétlés megelőzése és a szabadulók fogvatartottak munkaerő-piaci elhelyezkedésének segítése volt. A programon 100 fogvatartott vett részt, közülük a szabadulásukat követően 25 sikeresen visszatért a munka világába.

2005. november 2.

A KRIMINÁLEXPO IT-SEC 2005 rendezvény keretében a büntetés-végrehajtás „Az informatika szerepe a Büntetés-végrehajtási Szervezet fejlesztésében” címmel önálló szekcióülést rendezett. A rendezvény fővédnöke *Dr. Petrétai József igazságügy-miniszter*, védnöke *Dr. Bökönyi István bv. altábornagy*, országos parancsnok volt; a szekcióülés levezető elnöki tisztét *Dr. Vókó György*, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze látta el. A 2005. november 4-ig tartó informatikai szakkiallításon az érdeklődők a Büntetés-végrehajtási Szervezet standját is megtekinthették.

2005. november 4.

A Budapesti Fegyház és Börtön Kisfogház Emlékhelyén a Szabadságharcosokért Közalapítvány tartott megemlékezést az 1956-os forradalom és szabadságharc leveré-

sének évfordulója alkalmából. Koszorút helyezett el *Dr. Mádl Ferenc*, a Magyar Köztársaság elnöke, *Boros Péter* volt miniszterelnök, *Dr. Dávid Ibolya*, az MDF elnöke, *Mécs Imre* országgyűlési képviselő, *Fónay Jenő*, a POFOSZ alapító elnöke, illetve *Dr. Bokonyi István* *bv. altábornagy*, a Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnoka és *Dr. Kiszely Pál* *bv. dandártábornok*, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka.

Dr. Kondorosi Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára tett látogatást a Szegedi Fegyház és Börtönben, megtekintette az intézet II. objektumát és tájékozódott az átalakítási munkálatok aktuális helyzetéről.

2005. november 14.

A Csongrád Megyei Bíróság vendégeként Magyarországon tartózkodó három fő francia bírói küldöttség tett látogatást a Szegedi Fegyház és Börtönben.

2005. november 15.

A Büntetés-végrehajtási Intézetek, Intézmények Parancsnoki Kollégiuma a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben tartotta értekezletét, melyen részt vett *Dr. Petrétei József* igazságügy-miniszter, *Dr. Kondorosi Ferenc* közigazgatási államtitkár, *Dr. Kisfaludy Zoltán* kabinetfőnök, *Katonáné dr. Borka Katalin* büntetés-végrehajtási ügyekért felelős főcsoportfőnök, *Dr. Pintér Ferencné* főcsoportfőnök, *Németh Gyula*, *Varga Géza* főosztályvezetők, valamint a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának vezetői.

2005. november 16.

Dr. Hankó Faragó Miklós, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára tett látogatást a Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2005. november 17.

A Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön fennállásának 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozat keretében *Dr. Petrétei József* igazságügy-miniszter úr nyitotta meg a börtöntörténeti kiállítást. A megnyitón bemutatták az intézet történetét összefoglaló centenáriumi évkönyvet is. Az ezt követő ünnepélyes állománygyűlés előljárója miniszter úr, levezető elnöke *Dr. Bokonyi István* *bv. altábornagy*, országos parancsnok volt. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elnöke a megyei önkormányzat nevében zászlót adományozott az intézetnek, melyet a megye előljárói szalaggal ékesítettek, majd a különböző vallási felekezetek képviselői megszenteltek és megáldottak. Az ünnepélyes alkalmából 23 személyt részesítettek elismerésben. *Dr. Estók József* *bv. dandártábornok*, az intézet parancsnoka, valamint *Kerékgyártó József* *ny. bv. alezredes*, az intézet volt parancsnok-helyettese a Szlovák Büntetés-végrehajtási Szervezet főigazgatójától a Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Érdem I. fokozata kitüntetést vehette át. Ezen felül a Lengyel Büntetés-végrehajtás Rzeszowi Régiónak parancsnoka és a Rzeszowi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka

díszoklevelet adományozott az intézet személyi állományának. A rendezvény keretében *Katonáné dr. Borka Katalin*, büntetés-végrehajtási ügyekért felelős főcsoportfőnök az intézet fennállásnak centenáriumát megörökítő márványtáblát leplezett le az intézet aulájában.

A Kalocsa-kecskeméti Egyházmegye Kalocsai Katolikus Espereskerület papjai megtekintették a Kalocsai Fegyház és Börtönt, ott szakmai értekezletet tartottak a fogvatartottak vallásgyakorlásának kérdéseiről, azt követően pedig szentmisét celebráltak.

2005. november 22-23.

A finn büntetés-végrehajtási szervezet három fős delegációja tett látogatást szervezetünkél. A küldöttség vezetője *Esa Vesterbacka*, finn országos parancsnok volt. A delegáció a Budapesti Fegyház és Börtönt és a BuFa Kft.-t tekintette meg, valamint a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán szakmai tárgyalást folytatott *Dr. Bokányi István bv. altábornaggal* a finn és a magyar büntetés-végrehajtás kapcsolatáról és az együttműködés jövőbeli lehetőségeiről.

2005. november 23.

Dr. Lukács János r. dandártábornok, megyei rendőr-főkapitány vezetésével a Csongrád megyei Bűnügyi Kabinet kihelyezett ülést tartott a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, ahol a társszervek közötti kiemelkedő munkájának elismeréseként jutalomban részesítette *Vészeka Vendel bv. dandártábornokot*, a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokát.

2005. november 24.

Erdei Zsolt profi ökölvívó világbajnok tartott élménybeszámolót a Budapesti Fegyház és Börtönben a fogvatartottak részére. Az eseményen a média képviselői is jelen voltak.

2005. november 25-26.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága és az Igazságügyi Minisztériuma által „Bűnelkövetés és Büntetés a mai társadalomban” címmel megrendezett kétnapos nemzetközi konferencián – többek között – előadást tartott *Dr.*

Kondorosi Ferenc közigazgatási államtitkár és Dr. Hatvani Erzsébet, az IM Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat főigazgatója. A rendezvény záró mozzanataként a résztvevők megtekintették a Márianosztrai Fegyház és Börtönt. Az intézetlátogatáson részt vett közigazgatási államtitkár úr, Dr. Bokányi István *bv. altábornagy*, országos parancsnok, valamint Szabó Tamás katolikus tábori püspök is.

2005. november 27.

Eröss Zsolt hegymászó, a Himalája meghódítója tartott filmvetítéssel egybekötött élménybeszámolót a fogvatartottak számára a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2005. november 28.

A Mikka Média Kft. riportfilmet készített a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben a Pártfogó Felügyeleti és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat munkájáról, továbbá a büntetés-végrehajtás azon szakmai tevékenységről, amellyel a szabadultak társadalmi beilleszkedését segíti.

Összeállította: Kolesza Krisztina

Mocsai Zoltán

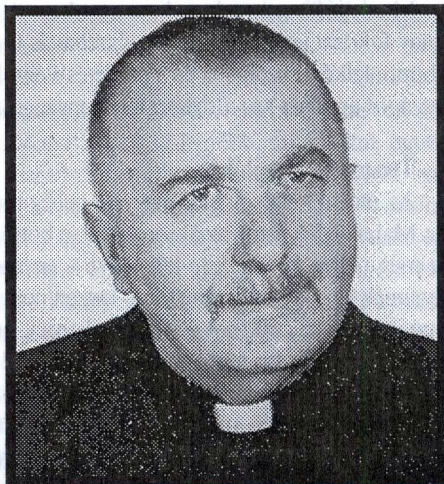
Búcsú Dr. Majzik Mátyástól*

Tisztelt Gyászoló Egybegyűltekt!

Gyászoló Család, Gyászoló Kollégák!

Szomorú szívvel jöttünk mindnyájan, hogy Dr. Majzik Mátyás nyugállományú bv. alezredestől, börtönlelkésztől, barátunktól, munkatársunktól búcsút vegyünk.

Mélyen megindított bennünket a hír, hogy szeptember 4-én örökre itt hagyott bennünket. Hihetetlen módon megrázott, mert onnan jöttünk immáron az utolsó együttes utunkra, ahol néhány hete még gondot viselő tekintetével körülnézett. A Szegedi Fegyház és Börtönben, a Csillagban, közösségi létünk színhelyén az intézet múltjáról, jelenéről tervezett jövőjéről beszélgettünk. Onnan jöttünk, ahol alezredes úrnak, Matyi bácsinak,

Mátyás atyának, Lelkész Úrnak, az utóbbi időben Templomépítőnek szólították őt. Onnan jöttünk – onnan jöttem én is az emlékezés mindig hiányos gondolatait papírra vetve –, ahol nehéz elfogadni az elfogadhatatlant: elment, itt hagyott bennünket.

Szomorú kötelessége a búcsúztatónak, hogy egy életművet, és egy, a büntetés-végrehajtáshoz 34 éve szorosan kötődő alkotó, sokoldalú tevékenységet néhány szóban összegezzen. Majzik Mátyás 1971-ben határozta el, hogy a büntetés-végrehajtáshoz szegődik, nevelőtiszt lesz, 31 évesen, tanítói diplomával, néhány éves pedagógusi tapasztalattal. Ezt írta akkor önéletrajzában: „A nevelőtiszt pályában hivatást látok, úgy érzem egyéniségemnek is megfelelő. Szeretném magam az egyetem pszichológia és pedagógiai szakán tovább képezni, hogy pályámon valóban helyt állhassak”. 1971. szeptemberében kezdődött a Szegedi Fegyház és Börtönben pályája, amely hivatásos jogviszonyban 1993. május 31-ig tartott, de közalkalmazottként tovább folytatódott ez év szeptember 4-ig.

Majzik Mátyás az önéletrajzában 1971-ben leírtakat – tulajdonképpeni életcélját – teljesítette, annak tartalmi és szakmai kereteit túlteljesítette. A szigorú adatok szerint 1971. szeptember 1-től nevelőként, 1975. márciusától osztályvezetőként, 1981. augusztusától speciális fejlesztő nevelőként foglalkozott a Szegedi Fegyház és Börtön kivételes nehézségű elítéltsportjainak lehetséges reszocializációjával, majd a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság megbízásából karitatív és börtönlelkész koordinátori feladatokat látott el. 2000. szeptemberétől főállású börtönlelkészként a Szegedi Fegyház és Börtönben szervezte és végezte

* A szegedi Belvárosi temetőben 2005. szeptember 15-én elhangzott gyászbeszéd rövidített szövege.

– mint a Katolikus Börtön-lelkipásztori Szolgálat Országos koordinátora – a börtönpasztorációs munkát.

Az önéletrajzában megfogalmazott elhatározásának megfelelően egyetemi diplomát szerzett 1976-ban a JATE Pedagógia Szakán, 1984-ben megszerezte a doktori címet, majd 1989-ben elvégezte a Szegedi Római Katolikus Hittudományi Főiskolát.

Munkájáért számtalan elismerést kapott. Tulajdonosa a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatának, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoka Díszoklevelének, amelyet a börtönlelkészi szolgálat és a büntetés-végrehajtási szervezet együttműködése terén kifejtett országos egyházi koordinátori tevékenysége elismeréseként kapott 2004. szeptemberében.

Tisztelt Gyászolók!

Az utolsó közös út előtt nagyon nehéz torokszorító hangon kimondani, hogy búcsúunk Dr. Majzik Mátyástól, az alezredestől, a börtönlelkésztől, Mátyás atyától, a pater familias-tól, de még nehezebb – szinte lehetetlen – pontosan megfogalmazni, ki is volt Ő. Nem ugyanolyannak láttuk Őt mindannyian, hiszen nem ismerhettünk mindent, ami benne élt, ami azzá tette, ami volt, csak annyit tudtunk róla, amit a hozzá fűződő viszonyunk megengedett: Megismerhettük Őt munkatársként, vezetőként, barátként, diakónusként, legutóbb nagy betegséggel küzdő kortársunkként. Biztosan sokan még több oldaláról ismerték, de volt egy jellegzetesség, egy különleges minőség – amit tömören Majzik-jelenségnek neveznek –, amelyet megismertünk benne, általa. Az elmúlt majdnem 35 évben életét a fogvatartottak társadalomba való visszavezetésének szentelte úgy, hogy komplex módon értelmezte a magyar büntetés-végrehajtás törvényben megfogalmazott céljait és feladatait. Minden ízében ismerte azt az összetett rendszert, amelyet büntetés-végrehajtási nevelésnek neveznek a szakemberek. Kijelenthetjük, hogy ebben az elkötelezettségben rejlik utánozhatatlan életművének, illetve a Majzik-jelenségnek a lényege. Ez az alkotómunka tudta szintetizálni, egy személyben egyesíteni az egyenruhás embert, a rendfokozattal rendelkező testületi tagot, az alkotó pedagógust, a jelenségeket elemző, terápiát nyújtó pszichológust, a kisbetűs jobb-latokkal foglalkozó lelkészt, a védett szállást építő és üzemeltető szervezőt, a szakmai munkát megkoronázó templomépítőt.

A Majzik-jelenség legértékesebb gyöngyszemei a következők:

- 1971–1986 Gyakorlati: nevelői, pszichológusi és vezetői munka a Szegedi Fegyház és Börtönben.
- 1989 A Mécses börtönpasztorációs lap megjelentetése az ország összes börtönében.
- 1991 A Magyar Börtönpasztorációs Társaság Mécses Szeretetszolgálatának megalapítása.
- 1992 Országos anonim levelezőszolgálat létrehozása, segítve a börtönök adaptációs célkitűzéseit.
- 1995 A börtönből szabadultak utógondozásának beindítása (Mórahalom, átmeneti szállás)
- 1999 Az I. Nemzetközi Börtönpasztorációs Konferencia megszervezése Szegeden

- 2000 A Szt. Jobb Lator Katolikus Kápolna felavatása a Szegedi Fegyház és Börtönben, folyamatos jelenlét az intézetben.
- 2001 Modellértékű társadalmi rehabilitációs központ létrehozása és folyamatos üzemeltetése Tass-Alsószenttamáson.
- 2004 Templomszentelés Tass-Alsószenttamáson – elítéltek részvételével.

Csak a gyöngyszemeket említettem. A Majzik-jelenség lényege a folyamatos szolgálat: szolgálat az intézetben, az intézeten kívül, a szakmai hálózatban, szolgálat a különböző hivatalokban.

Sokat gondolkoztam, hogyan lehetne méltón értékelni Dr. Majzik Mátyás életművét. Engedjék meg, hogy személyesre szabjam a szót. Matyi! Munkád legfőbb, mondhatni, egyetlen indítéka volt: a humánium! Örök rejtély marad előttem, honnan táplálkozott a Te eredeti tisztaságában fogant jóság-fanatizmusod, koncepciót védelmező konokságod. Bennünket – akik „kézfogásközelről” ismertünk – mindenkor megerperzelt fanatikus szenvedélyed, az önként vállalt kötöttség, mindennapi létezésed munkadinamizmusa. Nem is tudtuk követni utadat: Szeged – Tápé – Tass-Alsószenttamás – Budapest – Szegedi Fegyház és Börtön. Csodabogárnak mondtunk, pedig a jóság sebzettje voltál, bizonyosságát adtad, hogy a dolgok megváltoztathatók.

Tisztelt Gyászoló Család!

A Majzik-jelenség, a megvalósíthatóság bizonyosságának nyújtása, a folyamatos fanatizmus csak egy szeretetteljes, toleráns, együttműködő közvetlen környezet, a család egyeténisével, aktív közreműködésével jöhetett létre. Tudtuk, hogy Margitka azonosult férje folyamatos szolgálatával, hogy odaadó segítőtárs, tudtuk, hogy Mátyás gyermekei pontosan ismerték és értékelték édesapjuk elhivatottságát. Köszönet a segítségért, köszönet a toleranciáért.

Tisztelt Gyászolók!

Amikor a Szegedi Fegyház és Börtön, illetve a Büntetés-végrehajtási Szervezet nevében elköszönök Dr. Majzik Mátyástól, eszembe jut, hogy a nagybetűs IDŐ ezt bölcsen hallgatja, jól tudván, hogy nélküle semmi nem igazolható. Ez az Ő dolga. Az ellenben a mi dolgunk, hogy Majzik Mátyás életének példája és szellemisége nélkül nem lehetünk meg a jövőben sem. Hogy az IDŐNEK mi a szándéka VELE, nem tudhatjuk, de emlékezetébe idézhetjük, hogy történelmünkben a hasonló férfiak kivételezett megbecsülésben részesültek. Ha az IDŐ igazságos, ezt teszi Majzik Mátyással, és szándékaink így találkoznak. Ha az IDŐ másképp vélekedne, mi a holnapi nemzedékekkel együtt mondjuk: Majzik Mátyás, Majzik alezredes Úr, Matyi, Lelkész Úr, a mi szívünkben élsz tovább.

Emléked, életműved legyen háboríthatatlan!

Dr. Aleku Mónika

Büntetéstani alapfogalmak

A közelmúltban e címmel jelent meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatóinak – Dr. Kabódi Csaba tanszékvezető egyetemi docensnek, Dr. Lőrincz József egyetemi docensnek, valamint Dr. Mezey Barna dékán, tanszékvezető egyetemi tanárnak – munkája a Rejtjel Kiadó gondozásában. A monográfia korábbi változatát egyetemi jegyzet formájában már évekkel ezelőtt publikálták. E tény is megerősíti az olvasó azon benyomásait, hogy a könyv évek során megszerzett és rendszerezett ismeretek szintéziseként, a szerzők kitartó tudományos munkájának és történeti kutatásainak eredményeként született meg.

A monográfia a büntetés-végrehajtási jog tudományának mára már nem kérdéses létjogosultságát és társadalmi rendelkezését támasztja alá. A büntetés-végrehajtási jogviszony alanyainak és tárgyának specialitásából, valamint a büntetés-végrehajtási jog sajátosságaiból fakadó problémákra, kérdésekre a jogtudomány egyéb ágai, területei, valamint az interdiszciplináris tudományok képtelenek választ adni. El nem vitatható tény tehát, hogy a büntetés-végrehajtási jogtudomány sajátos és különálló metodikát és hozzáértést igényel. A nemzetközi tendenciák és elvárások magas követelményei is ezt szorgalmazzák (például az 1995. évi III. törvénnyel kihirdetett Európai Konvenció, az ENSZ közgyűlés 45/110. számú határozata, vagy az ún. „Pekingi Szabályok”).

A büntetés-végrehajtási jogtudomány gyűjtőneve alá pedig a büntetés-végrehajtási joggal foglalkozó történeti és elméleti tudományok tartoznak. Az utóbbi kapcsán elmondható, hogy a szakirodalom bőséges, hiszen számos jogelméleti munka igyekszik kielégíteni a szakág iránt érdeklődők szakmai kíváncsiságát.

A monográfia – elsősorban *hézagpótló* jellege folytán – a büntetés-végrehajtás *történeti kutatásai* terén egyedülálló. A büntetés-végrehajtási jogot fejlődéstörténeti aspektusból elemző, korábban megjelent hazai tanulmányok egyike sem a teljesség igényével készült. Jelen esetben azonban a szerzők a téma komplex feldolgozására vállalkoztak, és ennek eredményeként született meg a büntetés-végrehajtási jog történetiségének eddigi legteljesebb és legátfogóbb hazai összefoglalása, melynek hangsúlyosan jogtörténeti szemlélete eddig nem ismert összefüggésekre is rámutat.

A monográfia bevezetőjében – amely a „Bevezető gondolatok a büntetések történetéről” címet viseli – a bűn problematikájának dosztojevszkiji felütését követően a szerzők röviden áttekintik az egyes fejezetekben kidolgozott történelmi korszakok büntetés-végrehajtási sajátosságainak elsősorban filozófiai, pszichológiai és vallási aspektusait. Ezzel – mindamellett, hogy segítséget nyújtanak az olvasó számára a könyv átlátásához – kifejezésre juttatják a szűkebb szakmaiság hatókörén kívül eső gondolataikat és megjegyzéseiket is.

A bevezetést követően a mű 11 fejezetre tagolódik. A fejezetek – a könnyebb átláthatóság érdekében – további alfejezetekre és címekre oszlanak. Egy-egy nagyobb témát általában rövid összegzés zár, amely nem minden esetben különül el szerkezetileg, sokszor a szövegbe ágyazottan jelenik meg. A rövid összefoglalók előfordulása sem mindig következetes: egyes fejezetekben – például az 5. fejezetben – egyetlen rezümé sem olvasható, azonban például a 6. fejezetben több összegzés is segíti az olvasót a lényegi összefüggések megértésében.

A 11 fejezet két nagy szerkezeti egységre osztható. Az I. szerkezeti egység a büntetési elméletek és eszközök „párhuzamos életrajzának” bemutatásán keresztül tárja fel a büntetésformák enyhülésének ok-folyamatát. Eszerint az évezredek során egyre bővülő és elismert emberi értékek katalógusából fakadóan a közösségnek nem kellett feltétlenül a legkegyetlenebb és legsúlyosabb értékmegvonásokhoz folyamodnia, hogy valóban „malum-hatást” érjen el. A monográfia logikája és szerkezeti tagoltsága így jut el az ősi természeti bosszútól a legújabb kor büntetési elméleteihez.

A II. rész – amelybe a 4-11. fejezet tartozik – mind világ-, mind hazai viszonylatban mutatja be a szankciók egyes fajtáinak és formáinak – a halálbüntetés, testi büntetések, a szabadságvesztés büntetés, a vagyonbüntetések, a munkabüntetések és az erkölcsi büntetések – fejlődését, mert „a büntetés korhoz kötött, hiszen a forma és a látvány a kor szülötte”.

A Szerzők alaposságát bizonyítja, hogy egy-egy büntetési forma bemutatása általában a primitív társadalmak „ősi-modelljé”-től a középkor, valamint a polgári államok büntetési eszközein át a modern korra jellemző végrehajtásig ível. A büntetés-végrehajtási korszakok természetesen követik az „emberi civilizáció egyetemes útját”, azonban elhajlások is előfordulhatnak, mint például a „büntetéstanilag sötét középkor” esetében, ami körülbelül a XVI. század második felétől datálható.

További eltérést jelent a történelmi korszakoktól, hogy a büntetés-végrehajtási korszakokat nem lehet évre, hónapra pontos időhatárok közé szorítani. Egy találó hasonlattal élve: „a korszakok nem olyanok, mint az éjjeliőrök, hogy az egyik jön, és a másik elmegy”, hanem bonyolultan egymásba kapcsolódnak. Egy-egy korszak zárt egységet tehat csupán az adott történeti vizsgálat által kiemelt jellemzők szempontjából alkot. E jellemzők megragadása és bemutatása – a szakmaiság vezérelve mentén – egyszerre részletező és lényegre törő. A monográfia fejezetei tehát a teljesség igényével mutatják be a büntetés-végrehajtás jogtörténeti fejlődését, annak minden lineáris és ciklikus elemével.

A különböző korszakok elméleti elhatárolása – akárcsak más tudományágakban – a korszakjellemző értékdimenzió, valamint a változtathatóság és változtathatatlanság kü-

lönbözőségének megragadása miatt fontos. Nincs ez másként a könyv szerzőinek esetében sem, akik a különböző korszakok változatos retorzióin keresztül jutnak el végül a büntetés lényegéhez, annak változatlanosságához, hiszen „a büntetés minden korban a közösség kényszerű válasza az őt támadó Rosszra”. „A Viszonzó Rossz tartalma pedig állandó és időtlen: a bűnös megfosztása valamilyen, csak az emberi léthez, s a létezőhöz tapadó, s csak általa birtokolható emberi értéktől”.

A fentiekben kifejtett logikai ív – a büntetés változó és változatlan bináris kódja – alá rendelt egységes anyagot egyszerre jellemzi az apró részletekre kiterjedő tárgyismeret (például: mi is az a „furatos”, és mit jelentett az, ha valakit „kiseprűztek”), valamint a nagy összefüggéseket bemutató szintézisigény.

Mindezek összegzeként tehát elmondható, hogy a monográfia átgondolt szerkesztő-, és alapos kutatómunka eredményeként jött létre, amit a szakirodalmi megalapozottság is alátámaszt. Az elődök módszereinek és eszközeinek „felvillantása” pedig mindig tanulságul szolgál, hiszen a múlt újragondolása arra ösztönözheti az olvasót, hogy a büntetések, illetve azok végrehajtásának aktuális – olykor ideálisnak hitt – rendjét is újragondolja. Csak remélni merjük, hogy ez a szerzők mögöttes szándéka is, és hamarosan a jelen műben feltárt ismereteknek és összefüggéseknek a hatályos joganyagra vonatkoztatott, valamint továbbgondolt dimenzióit is megismerhetjük.

A bevezetőben felvázoltak alapján a szerzők a művet a büntetés-végrehajtási tananyagot elsajátítani vágyó joghallgatóknak szánták. Ugyanakkor, véleményem szerint, a monográfia nemcsak a jogásztársadalom szélesebb rétegeinek, de a téma iránt érdeklődést tanúsító laikus olvasók számára is élvezetes, tanulságos és hasznos olvasmányt jelent. A nyelvezet és a stílust olykor uraló historikus elemek pedig olvasmányossá teszik a művet.

Ajánló

Áldozatsegítés Európában 2004. Az áldozatok segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló törvény előkészítéséhez készült tanulmányok és dokumentumok. Bp. IM Országos Bünt megelőzési Bizottság Titkársága. 2005. 285 oldal.

Az Európai Unió tagállamai számára a 2001. márciusában elfogadott, az áldozat büntetőeljárásbeli jogállásáról szóló kerethatározat fogalmazza meg a bűncselekmények áldozatait megillető jogokat, amelyeket a tagállamok kötelesek biztosítani. Magyarországon is megkezdődött az áldozatsegítés és a kompenzáció szempontjainak figyelme vétele, elkészült az áldozatok segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló törvény koncepciója. A kötetben közreadott tanulmányok a koncepció kialakításánál felhasznált legfontosabb nemzetközi dokumentumokat és két európai ország szabályozását ismertetik.

Dr. Görgényi Ilona tanulmánya a kérdéskör legfontosabb fogalmait, illetve nézőpontjait tekinteti át. Dr. Fogarassy Edit dolgozata a bűncselekmények áldozatainak jogait alkotmányjogi és szociális megközelítésben vizsgálja. Dr. Róth Erika a sértett a büntetőeljárásbeli helyzetét választotta tanulmánya témájául. Dr. Fehér Lenke Európai Áldozatvédő Fórum tevékenységének hatásait elemzi. Ezt követően az Európai Unió Bizottságának jelentését olvashatjuk az első bekezdésben említett Kerethatározat végrehajtásáról. Dr. Kígyóssy Katinka dolgozata az áldozatvédelem franciaországi helyzetét, Dr. Ligeti Katalin írása pedig az áldozati jogok németországi szabályozását ismerteti. A kötetet záró dokumentum a Német Szövetségi Kormányának a sértettek büntetőeljárásbeli jogai tárgyában készült törvénytervezetét, illetve a tervezet kommentárját tartalmazza.

A Dr. Gönczöl Katalin miniszteri biztos bevezetőjével megjelent kiadvány jól szolgálja a hazai büntetőpolitikában még újszerűnek számító témakör megismertetését.

Dr. Békeffy Lajos: Isten diplomatája. A 100 éve született Dag Hammarskjöld titkos naplójából. Bp. Magyar Református Presbiteri Szövetség – Éjféli Kiáltás Misszió. 2005. 168 oldal.

Dag Hammarskjöld svéd diplomata, az ENSZ második főtitkára 56 éves korában egy békemisszió során tisztázatlan körülmények között bekövetkezett légi katasztrófa miatt 1961. szeptember 18-án vesztette életét Kongóban, amely ma Zaire-ként ismert. (Az azóta előkerült bizonyítékok azt valószínűsítik, hogy halálát nem baleset, hanem merénylet okozta.)

Halála után előkerült titkos lelki naplója meglepte az egész akkori világot. Ebből kiderült, hogy élt egy másik Dag Hammarskjöld is, aki származó imákban fordult Istenhez és mély gondolatokban fogalmazta meg földi küldetése lényegét.

Hammarskjöld személyiségében jelentős szerepet játszott a hit mellett a kultúra és a természet szeretete is. Sokoldalú, reneszánsz ember volt a 20. század közepének leszűkített mozgásterében, amelyet a kétpólusú világ hidegháborús küzdelme okozott. Alakját jól jellemzi a következő két idézet, amelyet halála után írtak róla: „Sem Nyugatnak, sem Keletnek nem akart szolgálni, hanem az élő Istennek” – „Tetteiben mindig is érvényesítette a vallásos és etikai normá-

kat, magánéletében és közszolgálatában egyaránt. Ez biztosította azt a leryűgöző összefogottságot, ami életének minden részét, területét jellemezte”.

A szerző, Dr. Békeffy Lajos lelkész, publicista, a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet börtönlelkésze könyvében bemutatja egyrészt Hammarskjöld élettörténetét, másrészt belső, szellemi világát. A szép kiállítású, képekkel gazdagon illusztrált kötet méltó módon emlékezik meg a száz éve született – Magyarországon kevésbé ismert – svéd diplomatáról és gondolkodóról.

Berta Gyula: Börtön, börtön, börtön... A Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet története alapításának 100. évfordulójára. Kaposvár: Somogy Megyei Bv. Intézet. 2005. 212 oldal.

Kaposváron 1905. szeptember 8-án lerakják az igazságügyi palota és a börtön alapkövét. A gyanútlan XXI. századi, a Monarchiáról általában csak szép elképzelésekkel rendelkező olvasó nem is hinné, milyen huzavona, ádáz politikai csatározások előzték meg ezt az időpontot. S aztán sem lettek könnyebbek a körülmények: az építkezést az építőmunkások sztrájkja lassította. „1907 márciusában kezdik költöztetni a börtönt, minden felszerelésével együtt, mit 1907. május 1-re be is fejeznek, mintegy 112 rabot költöztetnek át. Ettől kedve teljes üzem módban éli a börtön mindennapjait” – írja a szerző, Berta Gyula.

Mint a könyvből megtudhatjuk: a kaposvári börtön történetének jelentős fejezete a rabgazdaság megalapítása 1928-ban. Érdekes összeállítás hasonlíja össze a fogvatartottak 1932. júniusi, illetve 2005. februári élelmzését. Ami az ellátást illeti: II. világháború éve alatt azután megjelentek a gyári ételek: levesporok, porfőzelékek; 1950 elejére megszűnt a rabgazdaság, beolvasztották a kaposvári állami gazdaságba, emiatt ellátási nehézségek adódtak. Egy 1951-es ki-mutatás szerint 54 politikai, illetve 111 köztörvényes fogvatartott „lakott” a börtönben. A szerző szerint az ötvenes évek elején a kaposvári Igazságügyi Építő Vállalat volt az ország legnagyobb létszámú internáló tábora. Folytathatnánk a sort a kötet érdekesebbnél-érdekesebb részleteinek felvillantásával...

Berta Gyula rendkívüli munkával gyűjtötte össze és tette közzé a Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet százéves történetének dokumentumait. Könyve hasznos és tanulságos olvasmány a szakemberek és a „laikusok” számára egyaránt, hiszen a XX. század szakmatörténeti- és történelmi olvasókönyveként is forgatható.

Kádár András Kristóf: A vétkesség vélelme. Sérelmes bánásmód és védői tevékenység az előzetes letartóztatásban lévő terhelték ellen folyó eljárásban. (Szerkesztette: Kőszeg Ferenc.) Bp. Magyar Helsinki Bizottság. 2004. 170 oldal.

A könyv első, bevezető jellegű fejezete az előzetes letartóztatás időszerű problémáit tekinti át: foglalkozik – többek között – az előzetes letartóztatás okaival, gyakorlatával, időtartamával, kitér a rendőrségi fogdáknál végrehajtott előzetes letartóztatásra és a védői szerep nyújtotta lehetőségekre. A második fejezet a Magyar Helsinki Bizottságnak az előzetes letartóztatást érintő megfigyelő tevékenységét tárgyalja, különválasztva a fogdamegfigyelést és a börtönmegfigyelést. A harmadik fejezet az előzetesen letartóztatottakkal kapcsolatos kutatás elveit és módszerét mutatja be. A negyedik fejezet a „Bántalmazás, lélektani nyomásgyakorlás és egyéb sé-

relmes bánásmód a büntetőeljárásban” címet viseli, amely a címében jelzett tartalmakon túl kitér a jogorvoslat lehetőségeire is. Az utolsó, ötödik fejezet az előzetesen letartóztatottak védelmének kérdéskörét tárgyalja. A „Mellékletek” az előzetesen letartóztatottak helyzetét vizsgáló kérdőívet, illetve a kutatásban résztvevők neveit tartalmazza.

A fényképekkel illusztrált, sok statisztikai elemzést tartalmazó, kiválóan szerkesztett kiadvány a tényekből indul ki, és pontos megfogalmazásokra törekszik. Jó lenne, ha minél több büntetés-végrehajtási szakember ismerkedne meg a Magyar Helsinki Bizottság által közzétett összeállításokkal (a most tárgyalt könyvön kívül lásd még a „Kettős mérce. Börtönviszonyok Magyarországon” című kötetet is), mert mindig fontos szembesülni a „külső kontroll” vélekedésével.

Tamási Erzsébet: Bűnös áldozatok. A családon belüli erőszak férfi szereplői. Bp. BM Kiadó, 2005. 216 oldal.

„A családon belüli erőszak a közfelfogásban a nőkkel és gyermekekkel szemben megnyilvánuló férfi agressziót jelenti. A partnerek közötti erőszakkal végződő konfliktusok nyilvánosságra kerülő koreográfiája szerint a nők áldozatok, a férfiak elkövetők. A férfiak bántalmazottként, még inkább áldozatként elvéve fordulnak elő, ha nő kéztől éri őket sérelem, kollektív társadalmi elhallgatás övezi létüket” – írja a kiadvány fűlszövege.

Tamási Erzsébet könyve ezt a társadalmi tabut vizsgálja, a nemzetközi és hazai kutatások eredményei alapján nemcsak a férfiak bántalmazó, hanem áldozati szerepét is elemzi. Bemutatja a nemek közötti intím kapcsolatokban megjelenő erőszak okait, hátterét, a megoldás lehetséges módjait.

A kriminológus szerző (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kriminológiai Tanszékének munkatársa) által lefestett kép elszomorító, helyenként reménytelennek tűnik, de felvillantja az élehető, emberibb együttélés lehetőségeit is. Tamási Erzsébet meggyőződése, hogy a nők és a férfiak erőszaktól mentesebb viszonyát a bűnbakkeresés, a személyes rivalizálás helyett a szakértők, kutatók és főként az érintettek közös, felelősségteljes gondolkodása hozhatja létre.

A monográfia bizonyára vitát vált ki szakmai és olvasói körökben egyaránt a benne kifejtett nézetek miatt, s azt a tényt se feledjük, hogy elsőként egy nő emelt szót a hazai szakírók közül a férfiak védelmében.

Ünnepi kötet. Wiener A. Imre 70. születésnapjára. Szerkesztette: Ligeti Katalin. Bp. KJK – Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2005. 575 oldal. (Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 16.)

Wiener A. Imre jogtudós, professzor, gyakorló büntetőjogász a magyar büntető jogtudomány egyik legjelentősebb alakja. Tudós kollégák és pályatársak, idősebb és fiatalabb tanítványok mellett a gyakorlat jeles képviselői is tanulmánnyal tiszteltek Wiener A. Imre előtt a 70. születésnapjára megjelent ünnepi kötetben.

Az Ünnepelt széles büntetőjogi érdeklődését és munkásságát is tükrözi, hogy a büntetőjog minden területéhez kapcsolódóan készültek munkák, lehetővé téve a szerkesztő általi tematikai csoportosításukat. A könyvben 37 tanulmány jelent meg. Közülük csak azok kiemelésére vá-

lalkozhattunk, amelyek a börtönügy, illetve a büntetés-végrehajtás tárgyköréhez viszonylag szorosan kötődnek.

Mezey Barna dolgozata a fenytőházak 17-18. századi dél-német modelljét vázolja fel. Nagy Ferenc tanulmánya az elektromos házi őrizet alkalmazását mutatja be nemzetközi (európai) körkép keretében. Lévay Miklós az Európa Tanács R (2003) 20. számú, a fiatalokú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről szóló ajánlást elemzi. Lőrincz József irásának címe: „Útkeresés a fiatalokúak büntető igazságszolgáltatásában az ezredfordulón”. Ugyan nem börtönügyi vonatkozású, de az előző két tanulmányhoz tematikailag kapcsolódik Csemáné Dr. Váradi Erika dolgozata, amely a gyermek- és fiatalokú áldozatok speciális megközelítését vizsgálja a nemzetközi büntető-igazságszolgáltatási dokumentumok, illetve egyes országok gyakorlata tükrében.

A rendkívül gazdag tartalmú, szép kiállítású ünnepi kötet Dr. Wiener A. Imre publikációinak felsorolásával zárul.

Deák Ferenc István

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)*

Helyesbítés

A Börtönügyi Szemle legutóbbi, 2005. 3. számában megjelent „A büntetés-végrehajtási intézetek katasztrófa-veszélyeztetettsége” című tanulmány szerzője, Dr. Albert Albert arra kérte a szerkesztőseget, hogy a Felhasznált irodalomból kimaradt következő tétel közreadására nyújtson lehetőséget:

„Szakmai konzultáció 2005. augusztus 8-án a BVOP Védelmi Főosztály vezetőjével, Szécsi István bv. ezredessel és helyettesével, Davola József bv. alezredessel”.

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 24, Number 4*

CONTENTS

WORKSHOP

1 Dr. Barna Mezey: The "long" 19th century of the Hungarian Prison Service

11 Dr. József Lőrincz: The contradictory development of the Hungarian Prison Service after World War II

15 Dr. István Lajtár: Certain timely questions regarding the jurisdiction and enforcement of sentences of juveniles

25 Laura Homonyik Berta – Joó László: Practice of classification in the Regional Juvenile Prison in Szirmabesenyő

53 Dr. Péter Ruzsonyi: Special educational needs of prisoners belonging to the minority or an intercultural challenge of these days

71 Dr. Lajos Csernyánszky: Information on the work of the Helping Hands Foundation – as a non-profit company

OUTLOOK

75 JUDr. Oto Lobodaš: Actual questions of the Slovak Prison Service regarding the changes of the law

81 Borbála Gyöngyi Jójárt - Prof. Dr. György Vókó: The distribution of the population of Belgian prisons and its socio-economic reasons from 1830 to this day

93 Gabriella Simon: The situation of the economic companies of the prison service in Western Europe

99 Dr. Klára Király: News from the prison world

IN BRIEF

105 The co-operation and tasks of the law-enforcement agencies regarding the enforcement of sentences

108 Calendar of events

OBITUARY

117 Zoltán Mocsai: Farewell from Dr. Majzik Mátyás

BOOKSHELF

120 Dr. Mónika Aleku: Penological elements

123 Ferenc István Deák: Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

Erscheint vierteljährlich * Vierter Band des Vierundzwanzigsten Jahrgangs

INHALT

WORKSHOP

1 Dr. Barna Mezey: Das überlange 19. Jahrhundert des Ungarischen Strafvollzugswesens

11 Dr. József Lőrincz: Die widersprüchliche Entwicklung des Ungarischen Strafvollzugs nach dem Zweiten Weltkrieg

15 Dr. István Lajtár: Einige aktuelle Fragen der Justizpflege und des Justizvollzugs der Jugendlichen Straftäter

25 Laura Homonyik Berta – László Joó: Klassifikationspraxis in der Regionalen Justizvollzugsanstalt für Jugendliche in Szirmabesenyő

53 Dr. Péter Ruzsonyi: Die speziellen pädagogischen Bedürfnisse der Minderheitsgefangenen oder auch die interkulturelle Herausforderung unserer Tage (ungarische und englische Version)

71 Dr. Lajos Csernyánszky: Berichterstattung über die Arbeit der Stiftung Segítő Kezek – als gemeinnützige Organisation

AUSBLICK

75 JUDr. Oto Lobodaš: Die aktuellen Fragen des Justizvollzugs in

der Slowakei betrachtet aus der Hinsicht des Gesetznormwandels

81 Borbála Gyöngyi Jójárt - Prof. Dr. György Vókó: Der Wandel der Gefangenenzahlen in Belgien und die gesellschaftlich-wirtschaftlichen Hintergründe von 1830 bis Heute

93 Gabriella Simon: Der aktuelle Stand der Gefangenenbetriebe in West-Europa

99 Dr. Klára Király: Meldungen aus der Gefängniswelt

IN KURZEM

105 Die Kooperation und Aufgaben der Polizeilichen Behörden im Justizvollzug

108 Kalender

NEKROLOG

117 Zoltán Mocsai: Abschied vom Dr. Mátyás Majzik

BÜCHERREGAL

120 Dr. Mónika Aleku: Grundbegriffe des Justizvollzugs

123 Ferenc István Deák: Widmung

TARTALOM

MŰHELY

1 Dr. Mezey Barna: A magyar börtönügy „hosszú” 19. százada

11 Dr. Lőrincz József: A magyar büntetés-végrehajtás ellentmondásos fejlődése a II. világháború után

15 Dr. Lajtár István: A fiatalok-
riák igazságszolgáltatásának, büntetés-
végrehajtásának egyes időszerű kérdései

25 Homonyikné Bertha Laura –
Joó László: Klasszifikációs gyakorlat a
szirmabesenyői Fiatalok Regionális
Bv. Intézetében

33 Dr. Ruzsonyi Péter PhD: A
kisebbséghez tartozó fogvatartottak spe-
ciális nevelési szükségletei – Special
Educational Needs of Minority
Offenders

71 Dr. Csernyánszky Lajos: Tá-
jékoztató a Segítő Kezek BVD Alapít-
vány munkájáról

KITEKINTÉS

75 JUDr. Oto Lobodáš: A szlo-
vák büntetés-végrehajtás aktuális kérdé-
sei a jogszabályi változások tükrében

81 Jójárt Borbála Gyöngyi –
Prof. Dr. Vókó György: A belga börtönök
népességének alakulása és ennek társa-
dalmi-gazdasági okai 1830-tól napjainkig

93 Simon Gabriella: A börtön-
vállalatok helyzete Nyugat-Európában

99 Dr. Király Klára: Hírek a
börtönvilágból

RÖVIDEN

105 A rendészeti szervek együtt-
működése és feladatai a büntetés-végre-
hajtásban

108 Eseménynaptár

NEKROLÓG

117 Mocsai Zoltán: Búcsú Dr.
Majzik Mátyástól

KÖNYVESPOLC

120 Dr. Aleku Mónika: Büntetés-
tani alapfogalmak

123 Deák Ferenc István: Ajánló

Kriminálexpo 2005

**100 éves
a Sátoraljaújhelyi
Fegyház és Börtön**

Ára: 400 forint